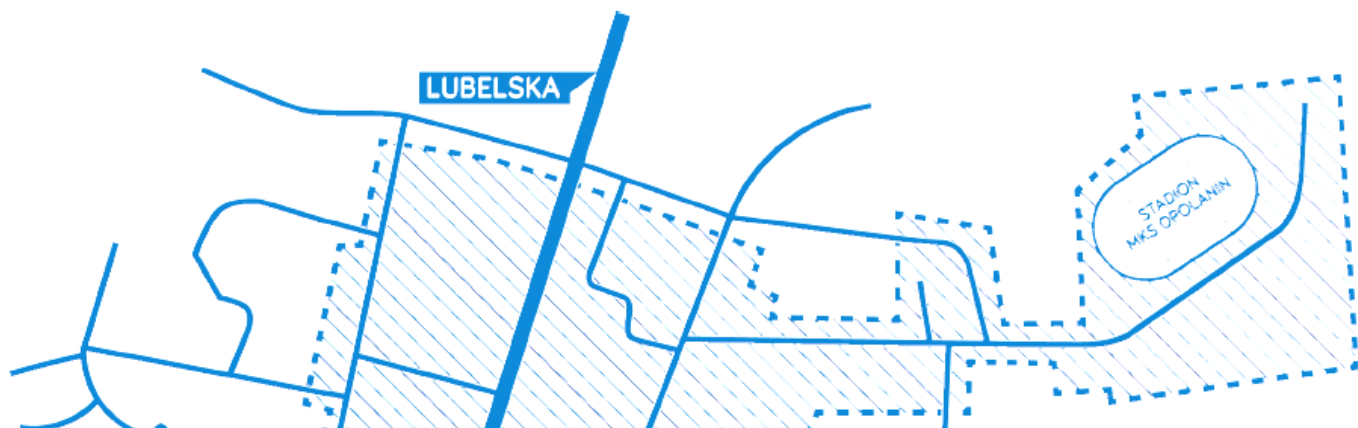

**ŚREDNIOOKRESOWA EWALUACJA
GMINNEGO PROGRAMU REWITALIZACJI GMINY OPOLE LUBELSKIE
NA LATA 2017-2024**

FABRYCZNA

Opracowanie powstało na zamówienie Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim

Zespół wykonujący zadanie:

dr Janusz Jeżak (koordynacja merytoryczna, analizy lata 2021-2023, redakcja opracowania)

Agnieszka Majkowska (analizy lata 2017-2020,)

Wizualizacja danych:

dr Janusz Jeżak, Agnieszka Majkowska, Krzysztof Jeżak

Copyright © Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. z o. o. oraz Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Ewaluacja | Kraków, sierpień 2024

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. z o.o.
ul. Na Błonie 15a/22
30-150 Kraków
iep@iep.krakow.pl

Biuro:
ul. Kamienna 43b lok. 5
31-403 Kraków, PL

Spis treści

Wstęp.....	4
I. OCENA TRAFNOŚCI INTERWENCJI ZAPLANOWANEJ W PROGRAMIE W KONTEKŚCIE ZIDENTYFIKOWANYCH POTRZEB, SKUTECZNOŚCI ZAPROPONOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ ICH WPŁYWU NA REALIZACJĘ CELÓW	5
1.1. Ocena trafności celów i kierunków działania w stosunku do zidentyfikowanych problemów i potrzeb...	5
1.1.1. Trafność diagnozy w Programie.....	5
1.1.2. Aktualność diagnozy w Programie	8
1.1.3. Trafność celów i kierunków działań w kontekście zdiagnozowanych problemów obszaru rewitalizacji	15
1.2. Ocena trafności interwencji rewitalizacyjnej.....	16
1.2.1. Trafność przedsięwzięć rewitalizacyjnych w kontekście celów Programu	16
1.2.2. Wykorzystanie innych niż przedsięwzięcia instrumentów realizacji celów Programu	19
1.3. Ocena skuteczności podjętych działań i ich wpływu na efekty na poziomie celów Programu	22
1.3.1. Wpływ przedsięwzięć na stopień realizacji zakładanych celów Programu.....	22
1.3.2. Wartość dodana Programu	42
II. OCENA PROCESU ZARZĄDZANIA PROGRAMEM, SYSTEMU KOORDYNACJI I WDRAŻANIA PROGRAMU ORAZ MONITOROWANIA I SPRAWOZDAWCZOŚCI.....	45
2.1. Ocena założeń i realizacji przyjętego systemu koordynacji i wdrażania Programu.....	45
2.1.1. Nadzorowanie i opiniowanie procesu wdrażania Programu.....	45
2.1.2. Realizacja i monitorowanie Programu.....	46
2.2. Ocena systemu monitorowania i sprawozdawczości Programu (pod kątem efektywności zarządczej na poziomie Programu).....	47
2.3. Wstępna ocena wartości oraz trendu poszczególnych wskaźników Programu.....	52
2.4. Ocena wydatkowania środków w Programie.....	58
III. ANALIZA SKUTECZNOŚCI KOMUNIKOWANIA I INFORMOWANIA O PROGRAMIE ORAZ WŁĄCZANIA PARTNERÓW ZEWNĘTRZNYCH W OPRACOWANIE I REALIZACJĘ PROGRAMU	60
3.1. Ocena współdziałania podmiotów we wdrażaniu Programu (partnerstwo)	60
3.2. Ocena skuteczności dotychczasowych sposobów komunikowania i informowania o Programie	63
IV. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	67
4.1. Główne ryzyka w realizacji Programu	67
4.2. Wnioski i rekomendacje	70
Spis tabel.....	73
Spis dokumentów	73
Załącznik nr 1.....	87
Załącznik nr 2.....	75

Wstęp

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024 (dalej jako Program) został przyjęty uchwałą nr XL/268/2017 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 8 listopada 2017 r.

Program został opracowany w oparciu o ustawę z dnia 9 października 2005 r. o rewitalizacji (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 802 ze zm.; na moment przyjęcia Programu: t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1023 ze zm.) (dalej jako ustawa o rewitalizacji), a także z uwzględnieniem Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

Niniejsze opracowanie jest wynikiem realizacji zarówno wymogów ustawowych, dotyczących oceny aktualności i stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji co najmniej raz na 3 lata (art. 22 ustawy o rewitalizacji), jak i zasad monitorowania i oceny określonych w samym Programie.

Ewaluację przeprowadzono w oparciu o analizę danych zastanych udostępnionych przez Urząd Miejski w Opolu Lubelskim (dalej także jako Urząd Miejski) oraz wywiadów pogłębionych z przedstawicielami Urzędu Miejskiego zaangażowanych we wdrażanie Programu i odpowiedzialnych za ten proces. Niniejszy raport, ma charakter ewaluacji końcowej programu.

Raport podzielono na cztery części.

W pierwszej części ocenie podlegała trafność diagnozy obszaru rewitalizacji oraz jej aktualność. Sprawdzone wewnętrzną logikę Programu badając spójność pomiędzy diagnozą a celami i kierunkami działania. Przeprowadzono także ocenę trafności interwencji rewitalizacyjnej, zarówno na poziomie założeń, jak i w odniesieniu do podjętych już działań.

W drugiej części przeanalizowano proces zarządzania Programem, w tym efektywność procesu monitorowania i sprawozdawczości, zestawiając to co zaplanowano i zapisano w Programie ze stanem faktycznym. Dokonano oceny wartości i trendu poszczególnych wskaźników Programu.

Część trzecia poświęcona jest analizie skuteczności komunikowania i informowania o Programie oraz efektywności realizacji zasady partnerstwa i partycypacji na wszystkich etapach procesu rewitalizacji. Podobnie jak wcześniej, to co udało się osiągnąć odnoszono do przyjętych założeń.

Ważnym elementem ewaluacji jest identyfikacja ryzyk w odniesieniu do przyjętych celów. Opisano je w części czwartej opracowania, wraz z wnioskami i rekomendacjami odnośnie dalszej przyszłości procesu rewitalizacji w Opolu Lubelskim.

I. OCENA TRAFNOŚCI INTERWENCJI ZAPLANOWANEJ W PROGRAMIE W KONTEKŚCIE ZIDENTYFIKOWANYCH POTRZEB, SKUTECZNOŚCI ZAPROPONOWANYCH DZIAŁAŃ ORAZ ICH WPŁYWU NA REALIZACJĘ CELÓW

1.1. Ocena trafności celów i kierunków działania w stosunku do zidentyfikowanych problemów i potrzeb

W tej części ocenie podlegała trafność diagnozy obszaru rewitalizacji oraz jej aktualność. Od opracowania diagnozy minęło bowiem już prawie 10 lat. Analizowano wpływ sposobu identyfikowania problemów i potencjałów na poprawność diagnozy i wniosków wyciąganych na jej podstawie. Sprawdzono wewnętrzną logikę Programu badając spójność pomiędzy diagnozą a celami i kierunkami działania.

1.1.1. Trafność diagnozy w Programie

Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 1 ustawy o rewitalizacji gminny program rewitalizacji (GPR) powinien zawierać szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji, obejmującą analizę negatywnych zjawisk oraz lokalnych potencjałów występujących na tym obszarze. Diagnoza ta nazywana jest często diagnozą pogłębianą, co dobrze oddaje jej istotę i cel. Służy ona bowiem pogłębieniu wiedzy o obszarze rewitalizacji, tak aby można było zaplanować interwencję dopasowaną do specyfiki miejsca – odpowiadającą na jego potrzeby i w oparciu o jego potencjały. Sednem diagnozy pogłębianej jest identyfikowanie zależności między poszczególnymi zjawiskami i dotarcie do w miarę możliwości pierwotnych źródeł kryzysu. Ich zrozumienie warunkuje w znacznej mierze skuteczność działania, a zatem powodzenie całego procesu rewitalizacji.

Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji stanowi rozwinięcie diagnozy delimitacyjnej, służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Odnosi się ona zatem do tego samego katalogu zjawisk kryzysowych, które były przedmiotem analizy delimitacyjnej i **które wprost wynikają z ustawy o rewitalizacji** (art. 9 ust. 1), z tą różnicą, iż pogłębiona diagnoza:

- dotyczy obszaru rewitalizacji (nie całej gminy);
- jej zakres można dowolnie uzupełniać o inne zjawiska, tak aby uzyskać pełniejszy obraz sytuacji na obszarze rewitalizacji;
- powinna dawać **odповідь nie tylko na pytanie co się dzieje, ale także dlaczego**, dlatego niezbędne jest użycie jakościowych metod badawczych.

Trafnie przeprowadzona diagnoza powinna **właściwie identyfikować zjawiska kryzysowe oraz zachodzące między nimi związki przyczynowo-skutkowe**. Znaczenie ma zarówno **katalog analizowanych zjawisk**, jak i **dobór wskaźników i metod jakościowych** oraz **sposób analizy** (spójny i logiczny, wskazujący na zależności między poszczególnymi zjawiskami i źródła problemów). Istotna jest również **identyfikacja potencjałów**, tak aby planując interwencję móc optymalnie wykorzystać specyficzne uwarunkowania danego obszaru. Ważna jest również **przejrzysta, czytelna struktura diagnozy, ułatwiająca wnioskowanie** w zakresie problemów i potencjałów obszaru, a następnie trafne formułowanie celów i kierunków działania oraz dobór przedsięwzięć rewitalizacyjnych i innych form oddziaływania (np. narzędzi wynikających z ustawy o rewitalizacji czy procedur i polityk gminnych).

Układ pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji Opola Lubelskiego odwołuje się do **ustawowego katalogu zjawisk kryzysowych**, z podkreśleniem znaczenia sfery społecznej, co świadczy o prawidłowym podejściu

do procesu rewitalizacji, zgodnie z którym na pierwszym planie powinni znajdować się mieszkańcy danego obszaru oraz ich (i przez nich identyfikowane) problemy i potrzeby.

Analizy ilościowe zostały przeprowadzone w oparciu o prawidłowo dobrane wskaźniki, które dobrze ilustrują specyfikę poszczególnych zjawisk, a łącznie – tworzą wielowymiarowy obraz wyznaczonego obszaru rewitalizacji, jednocześnie zapewniając obiektywność oceny i weryfikowalność wyników analizy.

Z uwagi na charakter pogłębionej diagnozy, **dla trafności wyводу fundamentalne znaczenie ma partycypacyjny sposób jego przeprowadzenia** (opracowania diagnozy). W Opolu Lubelskim opracowywanie Programu odbywało się przy aktywnym udziale lokalnej społeczności (szerzej w pkt III). Analizy ilościowe zostały uzupełnione o wnioski z:

- obserwacji ekspertów (spacerów badawczych),
- pogłębionych wywiadów z pracownikami Ośrodka Pomocy Społecznej w Opolu Lubelskim, Urzędu Miejskiego, Policji i Urzędu Pracy,
- warsztatów z dziećmi i młodzieżą zamieszkującą obszar rewitalizacji,
- warsztatów z seniorami,
- warsztatów i wywiadów z przedsiębiorcami,
- warsztatów z przedstawicielami organizacji pozarządowych.

Włączenie w proces diagnostyczny przedstawicieli różnych środowisk zapewniło spojrzenie z wielu punktów widzenia, a tym samym pozwoliło na odzwierciedlenie rzeczywistej sytuacji na obszarze rewitalizacji. Miało to kluczowe znaczenie dla poprawności wniosków wyciąganych na podstawie diagnozy i trafności planowanej interwencji.

W ramach **diagnozy zjawisk społecznych** przeanalizowano:

- zjawisko bezrobocia (profil bezrobotnych, sytuację wybranych grup o szczególnej sytuacji na rynku pracy),
- problem ubóstwa i strukturę wsparcia z pomocy społecznej,
- przestępczość (identyfikowane zagrożenia, czynniki mające wpływ na poczucie bezpieczeństwa i poziom przestępczości, miejsca szczególnie niebezpieczne),
- poziom edukacji (wyniki egzaminów, relację poziomu wykształcenia i aktywności zawodowej),
- poziom uczestnictwa w życiu społecznym,

uwzględniając jednocześnie specyfikę obszaru rewitalizacji. Dotyczy to w szczególności struktury demograficznej na obszarze rewitalizacji, mającej fundamentalne znaczenie dla opisu i zrozumienia zachodzących na nim procesów, a następnie kształtowania kierunków przyszłej interwencji. Ze względu na wysoki udział osób w wieku poprodukcyjnym na obszarze rewitalizacji i postępujący proces starzenia się jego społeczności, w części diagnostycznej szczególną uwagę poświęcono seniorom i poznaniu ich sytuacji w kontekście analizowanych zjawisk. Jednocześnie, ze względu na obserwowane zjawisko odpływu młodych ludzi z miasta, podjęto próbę zidentyfikowania potrzeb tej grupy wiekowej.

W ramach **diagnozy zjawisk gospodarczych** przeanalizowano:

- poziom przedsiębiorczości i postawy w tym zakresie,
- profil firm na obszarze rewitalizacji,
- kondycję oraz potencjał rozwojowy lokalnych przedsiębiorstw,
- potencjał współpracy przedsiębiorców,
- diagnozowane bariery i potencjały rozwoju przedsiębiorczości.

W ramach **diagnozy zjawisk środowiskowych** przeanalizowano czynniki mające wpływ na:

- stan powietrza oraz
- klimat akustyczny.

W ramach **diagnozy zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych** przeanalizowano:

- stan zagospodarowania terenu na obszarze rewitalizacji,
- strukturę własnościową,
- poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną i jej stan techniczny,
- dostęp do podstawowych usług i ich jakość (szczególnie pod kątem seniorów i młodzieży),
- zasób dziedzictwa kulturowego,
- zasób i jakość przestrzeni publicznych, w tym: stan terenów zielonych, bariery przestrzenne i architektoniczne oraz rozmieszczenie nośników reklamowych w przestrzeni publicznej,
- poziom obsługi komunikacyjnej,
- niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru.

W ramach **diagnozy zjawisk technicznych** przeanalizowano stan istniejącej zabudowy pod kątem niefunkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska. Zidentyfikowano:

- budynki i budowle wymagające generalnego remontu,
- potrzeby termomodernizacyjne,
- substandardy architektoniczne nienadające się do modernizacji,
- tereny wymagające uporządkowania i uzupełnienia zabudowy,
- potrzeby w zakresie budowy uzupełnienia lub odbudowy przestrzeni publicznych, w tym terenów zielonych,
- potrzeby w zakresie budowy lub poprawy jakości i standardów dróg i chodników lokalnych.

Dla **identyfikacji i graficznego przedstawiania związków przyczynowo-skutkowych** między opisywanymi zjawiskami wykorzystano tzw. diagram Ishikawy. Jest to narzędzie pozwalające na analizę wpływu różnych czynników oraz ich wzajemnych powiązań wywołujących określony problem oraz rezultatów (skutków) spowodowanych działaniem tych powiązań. Jego zaletą jest m. in. bardzo czytelna forma.

Całość jest przejrzysta, spójna i logiczna. Rysunki (kartogramy) pozwalają na **precyzyjne wskazanie natężenia poszczególnych zjawisk kryzysowych** na obszarze rewitalizacji, a podsumowania pod każdym rozdziałem (syntezy opisów problemów) oraz elementy graficzne (diagramy przyczynowo-skutkowe) pomagają uchwycić **powiązania między poszczególnymi zjawiskami** i ułatwiają prawidłowe wnioskowanie, a tym samym zaplanowanie skutecznej interwencji.

Reasumując, pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji, identyfikująca zarówno jego problemy, jak i potencjały, dostarczyła **rzetelnych informacji pozwalających na wyciągnięcie prawidłowych wniosków i zaplanowanie właściwej interwencji. Problemy i potencjały zostały prawidłowo zidentyfikowane** na podstawie analiz wskaźnikowych i wniosków ze spotkań z interesariuszami procesu.

Należy jednak zwrócić uwagę, że **od czasu opracowania diagnozy minęło sporo czasu, zaszły zmiany w prawie rozszerzające katalog analizowanych zjawisk a także zrealizowano na obszarze rewitalizacji szereg przedsięwzięć, które mogą mieć wpływ na aktualną sytuację obszaru.**

1.1.2. Aktualność diagnozy w Programie

Diagnoza została przygotowana w oparciu o analizę danych dotyczących w większości 2015 r., a tam gdzie było to możliwe, także trendów z lat wcześniejszych (najczęściej z okresu 2012-2015). Oznacza to, że od postawienia diagnozy minęło już blisko 10 lat. Dekada to bardzo długi okres, zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę dynamikę zjawisk społeczno-gospodarczych oraz wydarzenia zewnętrzne takie jak pandemia COVID-19 oraz wojna na Ukrainie.

Niewątpliwie zatem **konieczna jest aktualizacja pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji** celem oceny na ile problemy dostrzeżone w 2015 roku są aktualne w 2024 r. W niniejszym dokumencie przeanalizowano kluczowe zmienne charakteryzujące obszar rewitalizacji celem ustalenia zaistniałych zmian, co pozwoliło na wskazanie rekomendacji co do dalszych działań.

Analizując sytuację na obszarze rewitalizacji uwzględniono efekty podjętych działań rewitalizacyjnych, zjawiska/ czynniki zewnętrzne oddziałujące na sytuację na obszarze rewitalizacji, nowe uwarunkowania prawne dotyczące rewitalizacji oraz opinie interesariuszy procesu, w szczególności mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Wpływ podjętych działań rewitalizacyjnych

Wpływ przedsięwzięć rewitalizacyjnych na realizację celów rewitalizacji, a tym samym na sytuację na obszarze rewitalizacji (a więc aktualność diagnozy) szerzej omówiono w pkt 1.3 oraz 2.3., a graficznie przedstawiono w macierzy stanowiącej Załącznik nr 1.

Podkreślić należy **aktywność gminy w realizacji Programu**. Z 35 zaplanowanych przedsięwzięć: 21 zostało zrealizowanych (60%), a zrealizowanych częściowo lub w trakcie realizacji jest dalsze 7. W efekcie na moment ewaluacji Programu w ramach każdego z kierunków działania zostało zrealizowane lub jest w trakcie realizacji co najmniej (a przeważnie więcej niż) jedno przedsięwzięcie.

Najwięcej przedsięwzięć odnotowano dla kierunku 2.1 *Aktywizacja grup zmarginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz podniesienie ich kompetencji społecznych i zawodowych*, 2.2 *Wspieranie inicjatyw promujących budowanie tożsamości lokalnej oraz integracji międzyśrodowiskowej* oraz 2.6 *Rozszerzenie oferty czasu wolnego dla mieszkańców obszaru rewitalizacji*¹. Aktywne działania podjęto również w ramach kierunku 4.3 *Likwidacja barier przestrzennych i architektonicznych*.

Realizacja znaczącej liczby przedsięwzięć miała bezpośredni wpływ na sytuację na obszarze rewitalizacji.

Ich realizacja powinna tym samym wpłynąć na aktualność diagnozy (eliminacja części sygnalizowanych w niej problemów). Po dokonaniu analizy założenie to jest prawdziwe tylko w odniesieniu do wybranych problemów zdefiniowanych w diagnozie (sytuacja w zakresie pomocy społecznej). Większość postawionych w diagnozie problemów wciąż jest aktualna. Brak efektów, poprawy sytuacji wynika z jednej strony z niepodjęcia części przedsięwzięć np. Program Remontu Kamienic lub zwiększonych potrzeb społecznych wynikających z trendów demograficznych (starzenie się społeczności) oraz zjawisk społecznych (migracje młodych ludzi do dużych miast). Wiele problemów wynika z ograniczonych możliwości finansowych gminy (np.: kolejka chętnych do DPS, zapotrzebowanie na tanie mieszkania).

Jak wskazano powyżej, efekty działań istotnie wpłynęły na obszar rewitalizacji. Skala oddziaływania jest jednak wciąż nieadekwatna do zgłaszanych potrzeb, co wskazuje na konieczność kontynuacji podjętych działań. Dobrym przykładem są tu takie działania jak warsztaty edukacyjne dla seniorów realizowane przez Opolskie Centrum Kultury w trybie ciągłym (spotkania/ warsztaty raz w tygodniu) czy utworzenie Dziennego Domu Pomocy Społecznej dla Osób Starszych w Opolu Lubelskim, obejmującego kompleksowym wsparciem jedynie 30 seniorów.

¹ Zidentyfikowane problemy, a co za tym, cele i kierunki działania są ze sobą powiązane. W konsekwencji poszczególne przedsięwzięcia często wpisują się w kilka kierunków działania.

Podjęte inicjatywy na pewno **zmieniły sytuację w zakresie braku miejsca spotkań i oferty czasu wolnego dla seniorów oraz braku wsparcia dla osób starszych i ich rodzin**. Jednocześnie, **ze względu na skalę potrzeb w zakresie pomocy osobom starszym w codziennym funkcjonowaniu, a także pomocy osobom sprawującym opiekę nad niesamodzielnymi ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność członkami rodziny, konieczne jest poszukiwanie rozwiązań zwiększających ofertę w tym zakresie i w razie potrzeby podjęcie dalszych działań** (szerzej w pkt 1.1.3 oraz 1.3.1).

Od momentu opracowania diagnozy stanowiącej podstawę podjęcia działań rewitalizacyjnych jak wspomniano minęło już prawie 10 lat. W tym okresie liczba mieszkańców miasta zmalała z 8,7 tys. w 2015 r. do 7,86 tys. w 2023 roku. Równocześnie udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł z 20,7% do 27,5%. Co oznacza, że miasto dynamicznie starzeje się, a przez to zdiagnozowane potrzeby w zakresie miejsc spotkań i oferty czasu wolnego dla seniorów oraz wsparcia dla osób starszych i ich rodzin są jeszcze bardziej aktualne.

Z uwagi na zmiany demograficzne ale również skutki pandemii COVID – 19, rośnie również liczba osób starszych wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu a także skala potrzeb w zakresie pomocy osobom sprawującym opiekę nad osobami niesamodzielnymi ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność członków rodziny. Wg danych CUS w 2021 roku wsparciem społecznym w lokalu przy ul. Stary Rynek 44 objętych było zaledwie cztery osoby z niepełnosprawnościami. W roku 2023 było to już 6 osób. O ile w 2021 roku 67 osobom udzielono pomocy w zakresie poprawy ich sytuacji życiowej poprzez rozwiązywanie problemów społecznych, psychologicznych, wychowawczych z dziećmi, o tyle w 2023 roku było to już 79 osób. Podobnie kształtują się dane w zakresie opieki wytchnieniowej (wsparcie członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami). W okresie 2021-2023 odnotowano istotny wzrost wsparcia z 5 do 9 osób.

Ocena rezultatów części przedsięwzięć o charakterze animacyjnym tj.: *Gracjarnia - wymiany sąsiedzkie w Centrum (w 2017 i 2018)*, *Rodzinne kino plenerowe: RETRO KINO (seniorzy), COOL KINO (młodzież)*, *Organizowanie społeczności lokalnej jako forma pracy socjalnej na obszarze rewitalizowanym (Dzień sąsiada w 2017 i 2018)* czy „*Z muzyką za pan brat*” (*muzykoterapia, choreoterapia, organizacja potańcówek*) jest trudna nie tylko ze względu na fakt wystąpienia w analizowanym okresie w Polsce pandemii COVID - 19 ale również zmian społecznych jakie zachodzą na obszarze rewitalizacji (obszar opuszczają młodzi ludzie, wyjeżdżając do dużych miast).

Realizacja projektów w pierwszym okresie po przyjęciu programu pokazała, że działania te mogą przyczynić się do integracji lokalnej społeczności. Warto więc wspierać tego typu inicjatywy. Z drugiej strony bardzo mocno daje się odczuć rola lokalnych liderów w tego typu inicjatywach. Ich brak znacząco ogranicza możliwość kontynuacji tego typu inicjatyw.

Należy również pamiętać, że efektem pandemii COVID – 19 była zmiana wzorców zachowań społecznych skutkująca zwiększoną izolacją społeczną, ograniczeniem kontaktów społecznych.

Z jednej strony zatem widoczna jest chęć wspólnego działania, spotykania się w przestrzeni obszaru rewitalizacji, z drugiej strony mieszkańcy preferują bardziej otwarte tereny jak park miejski, gdzie po pandemii przeniosła się większość lokalnych imprez. **Należałoby ponownie przeanalizować czy nie byłoby możliwe utrzymanie przynajmniej części programu imprez plenerowych w granicach obszaru rewitalizacji.** Brak imprez, bardzo utrudnia proces ożywienia gospodarczego, odciągając potencjalnych klientów w inne części gminy.

Stopień realizacji poszczególnych przedsięwzięć na moment wykonywania ewaluacji Programu, w odniesieniu do ich wpływu na osiągnięcie zakładanych celów przedstawia *Tabela 3 Stan realizacji podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych*.

Podsumowując, w ramach programu zrealizowano znaczną liczbę przedsięwzięć która pozwoliła na realną zmianę sytuacji na rewitalizowanym obszarze, szczególnie w sferze przestrzennej (zagospodarowanie terenu przy ul. Stary Rynek, Nowy Rynek, ul. Kościelnej, ul. Piekarskiej, ul. M. Getta, ul. Cichej wraz z poprawą funkcjonalności skweru miejskiego, zagospodarowanie przestrzeni placu Małego Targu wraz z poprawą funkcjonalności ul. Ogrodowej czy zagospodarowanie terenu – ul. Kościuszki, ul. Syndykackiej i ul. Popijarskiej). Równie istotne są efekty w sferze społeczno-gospodarczej, choć na pewno ograniczone z uwagi na wystąpienie w okresie funkcjonowania programu negatywnych czynników zewnętrznych tj. pandemia COVID-19, regres w Polsce małych miast, wojnę w Ukrainie czy też kryzys energetyczny.

Pomimo pozytywnych zmian, z uwagi na zmiany demograficzne oraz czynniki zewnętrzne diagnoza problemów opracowana na bazie danych z 2015 roku wydaje się pozostawać wciąż aktualna, choć wymagająca uaktualnienia i uzupełnienia o nowe zjawiska tj. migracje osób z Ukrainy, migracje wewnętrzne czy też zmiany w strukturze grup ekonomicznych.

Należy pamiętać, iż **problemy obszarów zdegradowanych mają najczęściej utrwalony, strukturalny charakter, wynikają z wieloletnich zaniedbań i nawarstwiania się różnych negatywnych zjawisk, a rewitalizacja takich obszarów jest procesem długofalowym.**

W związku z tym, nawet jeśli w wyniku podjętych działań sytuacja się poprawiła, aby uzyskać długofalowy efekt należy kontynuować/ rozwijać rozpoczęte działania, tak aby utrwalić pozytywne zmiany.

W Polsce obecnie brak polityki wspierającej dawne dzielnice śródmiejskie, centra miasta. Trzeba pamiętać, że obszary te muszą konkurować na rynku z wytworzonymi w XX wieku centrami handlu, które sytuowane są w dogodnej lokalizacji i posiadają szereg udogodnień (zadaszone, klimatyzowane, udostępniane bezpłatnie miejsce postojowe, brak barier architektonicznych, skoordynowany marketing). Obszary te nie posiadają jednak klimatu i niepowtarzalnego *genius loci*², jakie towarzyszy historycznym dzielnicom handlowym.

Z pewnością konieczna jest aktualizacja Gminnego Programu Rewitalizacji. W jej ramach zasadne jest opracowanie nowej pogłębionej diagnozy sytuacji obszaru rewitalizacji, która pozwoli na aktualizację celów i kierunków działań tak aby mimo pojawiających się trudności uzyskać założony efekt, czyli trwałą poprawę sytuacji na rewitalizowanym obszarze (por. pkt 1.3.1).

Wpływ okoliczności zewnętrznych

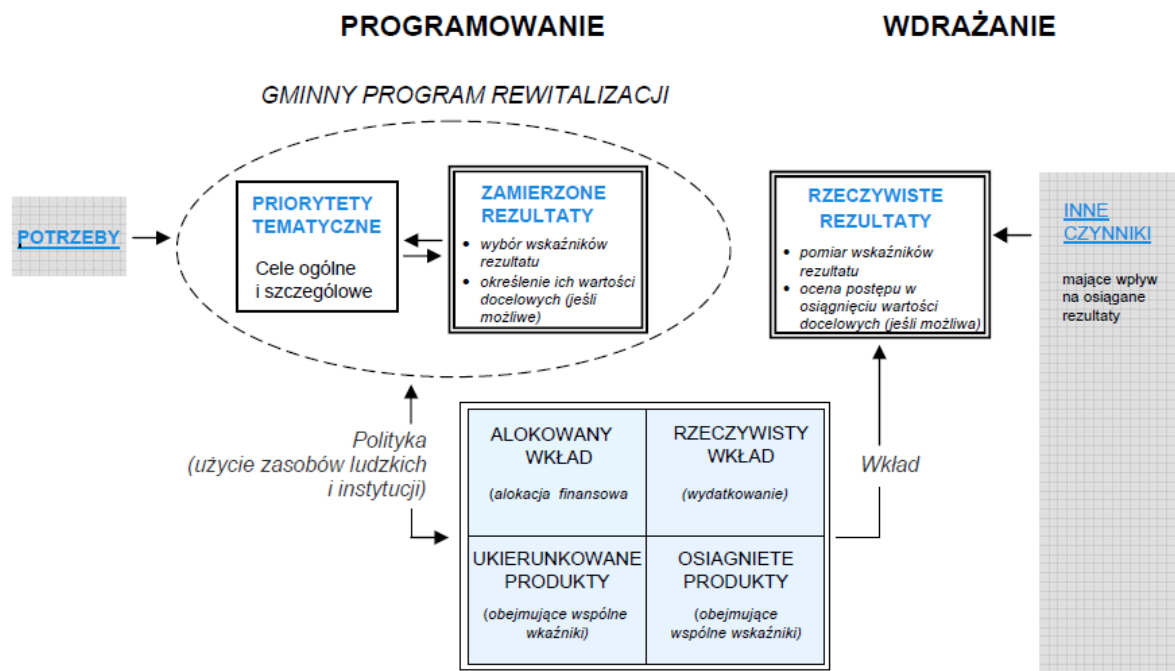
Podejście uwzględniające w monitorowaniu i ewaluacji działania podjęte nie tylko przez gminę, ale także niezależne od niej czynniki zewnętrzne jest spójne z przyjętą metodyką zarządzania Programem (s. 183), odwołującą się do publikacji „Outcome Indicators And Targets. Towards a New System of Monitoring and Evaluation in EU Cohesion Policy”, zgodnie z którą na rezultaty podjętych działań, a więc na realizację celów i sytuację na obszarze rewitalizacji, mają wpływ zarówno podjęta interwencja publiczna, jak i uwarunkowania zewnętrzne.

Spośród **czynników zewnętrznych** potencjalnie wpływających na sytuację na obszarze rewitalizacji kluczowe znaczenie mają zmiany makroekonomiczne w wyniku pandemii wirusa SARS-CoV-2, a w szczególności zmiana sytuacji na rynku pracy, a także wojna na Ukrainie.

Delimitacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz Program rewitalizacji opracowywane były w sytuacji poprawy wskaźników społeczno-gospodarczych. W województwie lubelskim i w całym kraju od 2014 r. odnotowywano systematyczny spadek poziomu bezrobocia, powiązany z pogłębiającą się przewagą liczby oferowanych miejsc pracy nad liczbą osób chętnych do pracy. Efektem był tzw. „rynek pracownika”, na którym to pracodawcy zabiegają o pracownika, a nie odwrotnie, choć trzeba zaznaczyć, iż mechanizm ten

² szczególna atmosfera panująca w jakimś miejscu

nigdy nie dotyczył wszystkich branż w równym stopniu. Zasadniczo mimo pandemii, która na krótki czas pogorszyła wskaźniki gospodarcze, sytuacja w tym zakresie nie zmieniła się³.

Rysunek 1. Model monitorowania i ewaluacji programu rewitalizacji

Źródło: *Outcome Indicators And Targets. Towards a New System of Monitoring and Evaluation in EU Cohesion Policy.* Revised version, June 2011, s. 4

W latach 2015-2022 odsetek ludności mobilnej zawodowo (25-44 lat) wśród ludności ogółem w gminie spadł z poziomu 29,47% do 27,22%, przy jednoczesnym wzroście odsetka osób w wieku poprodukcyjnym z poziomu 19,74% do poziomu 23,82%. W efekcie zauważalny jest problem braku pracowników. Wyzwaniem obecnie jest kwestia poszukiwania sposobów na zaaktywizowanie osób trwale wykluczonych z rynku pracy ponieważ udział zarejestrowanych bezrobotnych pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok wśród ludności aktywnej zawodowo w powiecie spadł do poziomu zaledwie 3,9%. Wobec czego mamy do czynienia z pojawieniem się zjawiska bezrobocia naturalnego⁴.

Od opracowania diagnozy obszaru rewitalizacji zaszły ważne zmiany w systemie edukacji. Po pierwsze zlikwidowano gimnazja, co generowało zmiany lokalowe ale i trudności organizacyjne. W efekcie dzieci piszą obecnie egzamin na koniec 8 klasy, co oznacza że analizując wyniki edukacyjne dzieci nie będzie możliwe porównanie ich z danymi zebranymi na potrzeby diagnozy.

W kontekście epidemii COVID-19 szczególnej uwagi wymaga **sytuacja dzieci i młodzieży na obszarze rewitalizacji**. Edukacja zdalna sprawiła, że osoby, które już wcześniej osiągały słabsze wyniki w nauce, w tym uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz dzieci z rodzin, w których z różnych powodów nie ma wsparcia ze strony rodziców, lub które z powodów ekonomicznych mają utrudniony dostęp do Internetu

³ Pandemia COVID-19 odwróciła dotychczasowe tendencje i miesięczne dane dotyczące poziomu bezrobocia rejestrowanego w 2020 r. pokazują jego wzrost począwszy od II kwartału. Niemniej po ustaniu pandemii poziom bezrobocia znowu zaczął dynamicznie spadać. Kryzys wywołany pandemią, spowodował jednak osłabienie aktywności gospodarczej, skutkowało spadkiem dynamiki nominalnych wynagrodzeń i wzrostem bezrobocia. Szczególnie odczuwalne było to na terenach zurbanizowanych, gdzie branże takie jak gastronomia czy też usługi eventowe odnotowały znaczne straty.

⁴ poziom bezrobocia występujący w gospodarce, gdy rynek znajduje się w stanie równowagi. Jest to odsetek siły roboczej obejmujący tych, którzy nie chcą podjąć pracy przy płacy realnej zapewniającej równowagę i są dobrowolnie bezrobotni.

i sprzętu komputerowego, „na wejściu” straciły jeszcze bardziej⁵. W tym kontekście epidemia może pogłębić rozdziew między szkołami z dobrymi wynikami a szkołami, w których uczniowie osiągają słabsze wyniki w nauce (na egzaminach). W efekcie diagnozowany **problem niskiego poziomu wykształcenia młodzieży zamieszkującej obszar rewitalizacji i odpływu zdolniejszej młodzieży do szkół w Lublinie zapewne nasilił się**.

Konsekwencją epidemii COVID-19 może być również **osłabienie przedsiębiorczości**. Niepewność gospodarcza nie sprzyja zakładaniu własnej działalności. Wpływa także na postawy w zakresie preferowanych form zatrudnienia. Z badania przeprowadzonego w kwietniu 2020 r. na potrzeby raportu dotyczącego postaw i oczekiwań młodych pracowników wynika, iż zmieniło się podejście ludzi młodych do zatrudnienia – 81,5% respondentów mając do wyboru stabilne zatrudnienie w firmie lub pracę na własny rachunek, wybrałaby pierwsze rozwiązanie⁶. W efekcie epidemii COVID-19 dostrzegalne jest większe zapotrzebowanie na umowy o pracę (etat), sektory takie jak gastronomia czy eventowy utraciły pracowników i mają problem z ich odzyskaniem. Istotnym problemem dla przedsiębiorców stanowi wysoka inflacja, która podnosi wysokość płacy minimalnej w efekcie czego rosną koszty pracy, co skutkuje ograniczeniem personelu w małych firmach.

Z danych statystyki publicznej wynika jednak o czym szerzej w rozdziale 2.2., że liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców w gminie stale rośnie, co sugeruje, że mimo trudności poziom przedsiębiorczości nie osłabł. Jak zostanie to omówione w dalszej części istotnie przyczyniło się do tego podjęcie działań w ramach programu rewitalizacji.

Istotnie na gospodarkę wpływa również kryzys energetyczny wynikający z wojny w Ukrainie. W efekcie drastycznych podwyżek cen nośników energii zamykają się firmy zmuszone korzystać z wysokokosztowych nośników energii takich jak gaz czy prąd (piekarnie, firmy produkcyjne), trudne chwile przechodzi również branża gastronomiczna. Nie bez znaczenia pozostaje również kwestia spadku siły nabywczej mieszkańców. Wg danych GfK Polonia za 2022 siła nabywczą⁷ mieszkańców powiatu opolskiego stanowiła jedynie 80% średniej krajowej⁸. Te nowe uwarunkowania powinny zostać przeanalizowane na etapie prac nad aktualizacją Gminnego Programu Rewitalizacji, mogą bowiem wnieść nowe spojrzenie na problemy obszaru rewitalizacji.

Wszystkie omówione zjawiska wskazują na dynamiczną zmianę sytuacji w otoczeniu i/lub na obszarze rewitalizacji co wskazuje na **potrzebę aktualizowania przyjętych założeń i prowadzenia procesu rewitalizacji przy uwzględnieniu nowych realiów społeczno-gospodarczych**.

Nowe uwarunkowania prawne

W kontekście **nowych uwarunkowań prawnych** dotyczących rewitalizacji należy zwrócić uwagę na wymogi wprowadzone ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2240) (dalej jako ustawa o dostępności). Zgodnie ze znowelizowanymi zapisami ustawy o rewitalizacji (art. 9 ust. 1) **w diagnozie służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, w ramach analizy zjawisk społecznych, przestrzenno-funkcjonalnych i technicznych należy uwzględnić mieszkańców, będących osobami ze szczególnymi potrzebami**. Ustawa o rewitalizacji nakłada również obowiązek **ujmowania w opisach podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych informacji na temat działań zapewniających dostępność osobom ze szczególnymi potrzebami (...), o ile dane te są możliwe do wskazania** (art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a).

⁵ <https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/03/Problem-wykluczenia-cyfrowego-w-edukacji-zdalnej-2020.pdf>, <https://nowakonfederacja.pl/wp-content/uploads/2020/08/merged-1.pdf> (dostęp 12.09.2020)

⁶ <https://www.pwc.pl/pl/pdf-nf/2020/raport-mlodzi-polacy-na-rynku-pracy-2020.pdf> (dostęp 12.09.2020)

⁷ Pojęcie „siły nabywczej” jest rozumiana jako dochód rozporządzalny po odjęciu podatków i darowizn, z uwzględnieniem ewentualnych świadczeń państwowych. Konsumenci wykorzystują ogólną siłę nabywczą na pokrycie wydatków takich jak żywność, mieszkanie, usługi, energia, prywatne plany emerytalne i ubezpieczeniowe oraz pozostałe wydatki takie jak wakacje, transport i nabytki konsumenne. <https://www.gfk.com/pl/prasa/purchasing-power-2021> Dostęp: 29.07.2024 r.

⁸ <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Polska-spadla-w-europejskim-rankingu-sily-nabywczej-8435068.html> Dostęp: 29.07.2024 r.

Zgodnie z ustawą o dostępności osoba ze szczególnymi potrzebami to osoba, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami. Przez dostępność rozumie się natomiast *dostępność architektoniczną, cyfrową oraz informacyjno-komunikacyjną (...)*, będącą wynikiem uwzględnienia uniwersalnego projektowania albo zastosowania racjonalnego usprawnienia (art. 2 pkt 2 i 3 ustawy o dostępności). Bardziej precyzyjne definicje oraz katalog osób ze szczególnymi potrzebami zawiera program rządowy *Dostępność Plus 2018-2025*⁹, zgodnie z którym osobami takimi są właściwie wszystkie osoby o trwałym lub czasowym ograniczeniu w mobilności lub percepcji (nie tylko osoby starsze czy z niepełnosprawnościami).

Choć na etapie opracowywania Programu nie było wymogu uwzględniania w diagnozie analiz dotyczących osób ze szczególnymi potrzebami, ze względu na strukturę demograficzną obszaru rewitalizacji, tj. ponadprzeciętny udział osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców, **w ramach pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji zwrócono szczególną uwagę na sytuację osób starszych oraz wykonano analizę barier przestrzenno-architektonicznych**. Bariery te w znacznej mierze są wspólne dla osób poruszających się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, balkoników, protez, wózków inwalidzkich itp.), osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi czy osób z ciężkim lub nieporęcznym bagażem, obejmują zatem znaczną grupę osób o trwałym lub czasowym ograniczeniu w mobilności lub percepcji.

Kolejna zmiana prawna jaka miała miejsce w czasie obowiązywania programu jest związana z uznaniem Gminnego Programu Rewitalizacji jako Inny Instrument Terytorialny (IIT)¹⁰. W perspektywie finansowej 2021-2027 interwencja w ramach 5. celu polityki *Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych*, może być wdrażana wyłącznie poprzez instrumenty terytorialne. Oznacza to, że **chcąc pozyskać nowe środki unijne z perspektywy 2021-2027 na realizację zadań przewidzianych w programie rewitalizacji musimy dostosować go do wymogów nowego prawa**.

Wymogi dotyczące zawartości strategii terytorialnych, w tym Gminnych Programów Rewitalizacji wynikają z rozporządzenia ramowego (ogólnego). Artykuł 8 tego aktu zakłada, że strategia terytorialna jaką jest GPR powinna zawierać opis udziału partnerów zaangażowanych w jej przygotowanie i realizację.

W efekcie zgodnie z art. 8 ust. 1. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 24 czerwca 2021 r. na nowo skodyfikowano listę partnerów społecznych, która powinna brać udział w przygotowaniu i realizacji programu. Partnerstwo wg zapisów tego rozporządzenia obejmuje co najmniej następujących partnerów: właściwe podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, takie jak partnerzy działający na rzecz środowiska, organizacje pozarządowe, oraz podmioty odpowiedzialne za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równouprawnienia płci i niedyskryminacji.

Takie podejście zostało przeniesione do prawa polskiego ustawą wdrożeniową¹¹, która w art. 36 ust. 8 pkt 4. określa, że **GPR powinien zawierać: opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem i wdrażaniem strategii IIT**.

⁹ *Dostępność Plus 2018-2025*, Warszawa, lipiec 2018

¹⁰ Możliwe formy instrumentów terytorialnych określa art. 28 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności (...)

¹¹ Ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027.

Konsekwencją nowego podejścia do Gminnych Programów Rewitalizacji jest konieczność **uzyskania decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko lub w przypadku braku możliwości odstąpienia przeprowadzenie strategicznej oceny**. Aktualizacja programu będzie wiązała się zatem z koniecznością podjęcia takiego kroku.

W przeciwieństwie do okresu, gdy program był realizowany znacząco rozszerzyła się lista podmiotów z którymi należy przeprowadzić proces opiniowania i uzgadniania projektu GPR (około 40 podmiotów).

Z uwagi na fakt, iż system wdrażania projektów rewitalizacyjnych oparty jest na mechanizmach wdrażania funduszy strukturalnych, obecna **nomenklatura wskaźników aktualizowanego GPR nie odwołuje się do katalogu wskaźników produktu i rezultatu przypisanych programowi Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027**. W obecnej perspektywie finansowej projekty będą finansowane z programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027 (dalej: FEL), zatem należy pamiętać być w aktualizacji GPR zawrzeć nowe wskaźniki znajdujące się w tym programie.

Z uwagi na znaczne zmiany jakie zaszły w systemie planowania przestrzennego w Polsce od momentu uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji należy pamiętać, że w nowym programie należy uwzględnić odniesienia do aktualnych dokumentów strategicznych gminy tj.: Strategia Rozwoju, Plan Ogólny czy Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych. Ich brak, szczególnie strategii rozwoju, może uniemożliwić uchwalenie gminnego programu rewitalizacji. Nadto należy pamiętać, że potrzebę rewitalizacji należy zasygnalizować już na poziomie tych dokumentów strategicznych. Brak w Strategii Rozwoju Gminy wskazania rewitalizacji jako ważnego celu działania uniemożliwi wykazanie spójności strategii z celami GPR, co może być podnoszone na etapie oceny nowego GPR przez instytucje zarządzającą.

Podsumowując od momentu uchwalenia programu zaszły istotne zmiany prawne, które tworzą zupełnie nowe ramy dla opracowywanych programów rewitalizacji o czym należy pamiętać. Mimo zmian jakie zaszły należy docenić, że już w momencie opracowania diagnozy programu dostrzeżono szereg zagadnień, które dopiero obecnie zostały uregulowane.

Należy pamiętać, iż zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a ustawy o rewitalizacji, w przypadku aktualizacji Programu, tam gdzie jest to możliwe trzeba będzie **uzupełnić opisy podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych o informacje na temat działań zapewniających dostępność osobom ze szczególnymi potrzebami**, o których mowa w ustawie o zapewnianiu dostępności.

Konieczne będzie również zawarcie **syntezy diagnozy delimitacyjnej uzupełnionej o wnioski z niniejszej ewaluacji oraz opisu procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem i wdrażaniem strategii IIT**.

Ocena interesariuszy procesu rewitalizacji

W ramach ewaluacji Programu w czerwcu 2024 r. przeprowadzono **wywiady pogłębione z przedstawicielami Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim**. Wnioski z tych wywiadów są zasadniczo zbieżne z wnioskami z analizy wpływu działań rewitalizacyjnych na realizację celów Programu. Podkreślano, iż na obszarze rewitalizacji wciąż występują problemy wskazane w diagnozie, choć poprzez realizowane działania już wkrótce możliwe będzie ich rozwiązanie, a przynajmniej ograniczenie. Zwracano uwagę, iż potrzeba więcej czasu, aby ocenić realne, długofalowe efekty realizowanych przedsięwzięć, szczególnie w odniesieniu do problemów społecznych.

Słabszą stroną procesu wdrażania Programu jest włączanie mieszkańców w realizację działań i ocenę ich skuteczności. Po intensywnych i owocnych działaniach partycypacyjnych na etapie opracowywania programu, proces uspołeczniania rewitalizacji osłabł (szerzej w rozdz. III). Choć widoczne są działania urzędu mające

na celu podtrzymanie zainteresowania i aktywności mieszkańców, dla powodzenia całego procesu istotne jest zwiększenie ich skuteczności (por. także pkt 1.3.1).

Należy pamiętać, iż partycypacja w procesie rewitalizacji nie ogranicza się do etapu przygotowania dokumentu. Równie ważne jest **zaangażowanie interesariuszy w realizację działań i ocenę ich skuteczności**. Za pozytywne należy uznać wykorzystanie opinii Komitetu Rewitalizacji.

1.1.3. Trafność celów i kierunków działań w kontekście zdiagnozowanych problemów obszaru rewitalizacji

Jak wskazano w pkt 1.1.1, pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji dostarczyła rzetelnych informacji pozwalających na wyciągnięcie prawidłowych wniosków i zaplanowanie właściwej interwencji. Problemy i potencjały zostały zidentyfikowane na podstawie analiz wskaźnikowych i wniosków ze spotkań z interesariuszami procesu. Warsztaty z mieszkańcami obszaru rewitalizacji, w tym dziećmi i młodzieżą oraz seniorami, a także z przedsiębiorcami i przedstawicielami organizacji pozarządowych umożliwiły **poznanie problemów i potrzeb (a także potencjałów) obszaru rewitalizacji z perspektywy kluczowych grup interesariuszy tego procesu**. Jednocześnie podjęto próbę **identyfikacji związków przyczynowo-skutkowych** między opisywanymi zjawiskami i dotarcia do źródeł problemów. Czytelne przedstawienie tych zależności w formie diagramów ułatwiło prawidłowe wnioskowanie i pozwoliło na dobór narzędzi i przedsięwzięć użytecznych dla rozwiązywania problemów z perspektywy poszczególnych grup odbiorców.

Efektem jest **wysoki stopień spójności między zdiagnozowanymi problemami i potencjałami, a celami i kierunkami działania**, co obrazuje matryca stanowiąca **Załącznik nr 1**. Mimo, iż część strategiczna (cele, kierunki) jest zawsze efektem wyboru wynikającego z konieczności koncentracji na wybranych problemach, które uznaje się za najważniejsze dla osiągnięcia oczekiwanej zmiany, w Programie udało się osiągnąć **wysoki stopień pokrycia celami i kierunkami działania zdiagnozowanych problemów i potrzeb**.

Sformułowano 5 celów i łącznie 23 kierunki działania:

1. Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji

- 1.1. Dostosowanie istniejącej oferty handlowo-usługowej obszaru rewitalizacji do potrzeb i oczekiwań przyszłych i potencjalnych klientów
- 1.2. Poszerzenie istniejącej oferty handlowo-usługowej obszaru rewitalizacji poprzez wsparcie przy zakładaniu działalności gospodarczej w obszarze rewitalizacji osób potencjalnie zainteresowanych działalnością gospodarczą, z uwzględnieniem różnych potrzeb przedstawicieli różnych grup (długo- i krótkotrwale bezrobotnych, seniorów, absolwentów)
- 1.3. Zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców (działających w obszarze rewitalizacji) w celu wzmocnienia ich konkurencyjności wobec podmiotów gospodarczych spoza obszaru rewitalizacji oraz spoza Opola Lubelskiego
- 1.4. Pobudzenie postaw przedsiębiorczych pośród uczniów szkół zlokalizowanych w Opolu Lubelskim w celu przygotowania ich do przyszłej aktywności gospodarczej, ze szczególnym naciskiem na potencjał handlowo-usługowy tkwiący w obszarze rewitalizacji

2. Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji

- 2.1. Aktywizacja grup zmarginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz podniesienie ich kompetencji społecznych i zawodowych
- 2.2. Wspieranie inicjatyw promujących budowanie tożsamości lokalnej oraz integracji międzysrodiskowej
- 2.3. Zwiększenie dostępności usług społecznych poprzez organizację domu dziennego pobytu dla seniorów, organizację ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy domowej oraz modernizację miejskiego ośrodka pomocy społecznej

- 2.4. Wsparcie działań samopomocowych seniorów
- 2.5. Tworzenie warunków do organizacji centrów aktywności lokalnej
- 3. **Poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji oraz niefunkcjonalnych rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych**
 - 3.1. Opracowanie programu remontu kamienic w historycznym centrum miasta
 - 3.2. Budowa, modernizacja i remonty komunalnego zasobu mieszkaniowego
 - 3.3. Termomodernizacja i poprawa estetyki budynków w obszarze rewitalizacji
 - 3.4. Rozszerzenie oferty czasu wolnego dla mieszkańców obszaru rewitalizacji
- 4. **Poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji**
 - 4.1. Zmiana organizacji ruchu w centrum miasta
 - 4.2. Reorganizacja i uzupełnienie systemu monitoringu wizyjnego
 - 4.3. Likwidacja barier przestrzennych i architektonicznych
 - 4.4. Reorganizacja zasad parkowania w obszarze rewitalizacji
 - 4.5. Reorganizacja i wytyczenie nowych połączeń pieszych, szczególnie prowadzących do obiektów publicznych
- 5. **Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji**
 - 5.1. Reorganizacja wybranych przestrzeni publicznych w kierunku ich całorocznego wykorzystania
 - 5.2. Stworzenie nowych miejsc rekreacji oraz rekompozycja istniejących terenów zielonych
 - 5.3. Utworzenie publicznych punktów dostępowych do Internetu w sąsiedztwie placów miejskich
 - 5.4. Stworzenie jednolitego projektu małej architektury oraz kompleksowej koncepcji oświetlenia przestrzeni publicznych dla obszaru objętego programem
 - 5.5. Objęcie obszaru rewitalizacji regulacjami w zakresie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Z uwagi na upływ czasu od momentu opracowania diagnozy obszaru rewitalizacji jak również realizację większości z przewidzianych w programie przedsięwzięć należy przygotować się do aktualizacji zapisów Programu w zakresie celów i kierunków działania.

1.2. Ocena trafności interwencji rewitalizacyjnej

W tej części oceniano kryteria doboru przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz ich trafność w odniesieniu do celów rewitalizacji. Badano w jakim stopniu zaplanowane podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne pokrywają cele Programu. Analizowano również wykorzystanie pozostałych narzędzi, będących w dyspozycji gminy (wynikających z ustawy o rewitalizacji bądź z procedur i polityk gminnych) w realizacji celów Programu.

1.2.1. Trafność przedsięwzięć rewitalizacyjnych w kontekście celów Programu

Nabór projektów do Wykazu podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych prowadzony był za pomocą *Kart zgłoszenia propozycji zadania do Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie* (dalej jako karty zgłoszenia zadania). W trakcie obowiązywania programu nie przeprowadzono naboru uzupełniającego.

Dla trafności przedsięwzięć rewitalizacyjnych kluczowe znaczenie miał sposób ich oceny pod kątem potencjalnego (oczekiwanego) wpływu na realizację celów Programu. W karcie zgłoszenia zadania, w pozycji „Prognozowane rezultaty, w odniesieniu do celów rewitalizacji” wskazano 9 celów (a zatem katalog uszczegółowiony w stosunku do 5 celów przyjętych w Programie).

Tabela 1 Cele rewitalizacji w karcie zgłoszenia zadania w odniesieniu do celów przyjętych w Programie

Cele w Programie (nr celu, nazwa)	Cele w karcie zgłoszenia zadania (nr celu, nazwa)
1. Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji	Brak odpowiednika
2. Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji	1) Eliminowanie lub ograniczanie występowania negatywnych zjawisk społecznych, takich jak niski kapitał społeczny i zjawisko wykluczenia społecznego 6) Poprawa funkcjonalności infrastruktury społecznej oraz rozszerzenie oferty tych instytucji, kierowanej do osób zamieszkujących obszar rewitalizacji
3. Poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji oraz niefunkcjonalnych rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych	2) Poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji 9) Poprawa niefunkcjonalnych rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych 7) Podnoszenie wrażliwości społecznej w obszarze zanieczyszczania środowiska (spalanie śmieci)
4. Poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji	3) Sprzyjanie podniesieniu poziomu bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji 4) Poprawa poziomu obsługi komunikacyjnej w obszarze rewitalizacji
5. Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji	5) Poprawa jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych (place miejskie, ulice) 8) Sprzyjanie zachowaniu i promocji dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024 oraz Karty zgłoszenia propozycji zadania do Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie

W karcie zgłoszenia zadania brakuje celów dotyczących ożywienia gospodarczego obszaru rewitalizacji, a cel 7., dotyczący edukacji ekologicznej, nie znajduje wprost przełożenia w celach Programu (szerzej na ten temat w pkt 1.1.3). Poza tym cele w karcie korespondują z celami Programu.

Pomijając te niespójności (łatwe do usunięcia przy następnym naborze projektów), konstrukcja karty zgłoszenia zadania jest właściwa i umożliwia ocenę, czy dany projekt wpisuje się w logikę interwencji (cele i kierunki działania).

Nabór projektów przeprowadzono w dniach 10.03.2017 do 24.03.2017 i został ogłoszony m.in. na stronie internetowej miasta <http://www.opolelubelskie.pl/aktualnosc/zg%C5%82o%C5%9B-zadanie-do-gminnego-programu-rewitalizacji>. W trakcie naboru wpłynęło 55 kart projektów. Chcąc uzyskać jak największy związek projektów z głównymi problemami, jakie ustalono na etapie diagnozowania obszaru rewitalizacji, uznano że muszą one spełniać dwa podstawowe warunki, tzn. przyczyniać się do rozwiązania problemów obszaru zdegradowanego oraz być realizowane na obszarze wskazanym do rewitalizacji, a dodatkowo zgłaszane projekty powinny również realizować następujące cele:

- 1) eliminować lub ograniczać występowanie negatywnych zjawisk społecznych tak jak niski kapitał społeczny i zjawisko wykluczenia społecznego,
- 2) poprawiać warunki mieszkaniowe w obszarze rewitalizacji,
- 3) sprzyjać podniesieniu poziomu bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji,

- 4) poprawiać poziom obsługi komunikacyjnej w obszarze rewitalizacji,
- 5) poprawiać jakość i funkcjonalność przestrzeni publicznych (place miejskie, ulice)
- 6) poprawiać funkcjonalność infrastruktury społecznej oraz rozszerzać ofertę tych instytucji kierowaną do osób zamieszkujących obszar rewitalizacji,
- 7) ponosić wrażliwość społeczną w obszarze zanieczyszczania środowiska (spalanie śmieci)
- 8) sprzyjać zachowaniu i promocji dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji,
- 9) poprawiać нефункционалне rozwiązania techniczne uniemożliwiające efektywne korzystanie z obiektów budowlanych.

Wszystkie zgłoszone projekty przeszły pozytywnie ocenę formalną. Z uwagi na zgodność z przyjętymi kryteriami naboru również wszystkie projekty pozytywnie przeszły ocenę merytoryczną.

Należy stwierdzić, iż **wykaz podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych stanowi pakiet przedsięwzięć całościowo oddziałujących na problemy zidentyfikowane na obszarze rewitalizacji zgodnie z przyjętymi celami.**

Analiza pokrycia celów Programu podstawowymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi wykazuje, iż **nie pominięto w realizacji któregośkolwiek z celów**. Zdecydowanie najwięcej przedsięwzięć odnosi się do celu 2., społecznego, co należy ocenić pozytywnie. Szczegółowe zestawienie zawiera matryca stanowiąca **Załącznik nr 1**, a syntetyczne informacje przedstawiono poniżej. Ze względu na fakt, iż poszczególne przedsięwzięcia często wpisują się w więcej niż jeden cel, ich liczba nie sumuje się do 35.

Tabela 2 Cele rewitalizacji i odpowiadające im podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Cele w Programie (nr celu, nazwa)	Liczba podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	
	zaplanowanych	w tym zrealizowanych lub w trakcie realizacji
1. Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji	8	8 / 100%
2. Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji	28	23 / 82%
3. Poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji oraz нефункционалных rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych	9	8 / 89%
4. Poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji	15	12 / 80%
5. Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji	12	8 / 67%

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024 oraz danych Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim

Brak wyszczególnionych w karcie zgłoszenia zadania celów gospodarczych nie spowodował braku przedsięwzięć w tym zakresie lub zmonopolizowania celu przez przedsięwzięcia wyłącznie gminne. Realizację tego celu zaplanowano poprzez 8 przedsięwzięć (1.3, 1.5, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5), z udziałem szerokiego katalogu podmiotów (Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora, Opolskie Centrum Kultury, Opolskie

Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o., Stowarzyszenie Owocne Inwestycje, CAPITAL Sp.j. D. Krząstek, M. Gołębiowski).

Także pozostałe cele mają pokrycie w logicznie ułożonych przedsięwzięciach. Korzystana jest duża liczba przedsięwzięć dedykowanych deficytom społecznym.

Z zestawienia wynika, że poza celem V, odsetek przedsięwzięć zrealizowanych lub częściowo zrealizowanych jest bardzo wysoki (powyżej 80%). Świadczy to o dużym zaangażowaniu zarządzających procesem w pozyskaniu środków na realizację zaplanowanych zadań. Jak przedstawiono to jednak w rozdziale 2.3. nie zawsze realizacja przedsięwzięcia przekładała się na możliwość osiągnięcia wskaźników realizacji celów.

Analiza potwierdziła wysoką spójność Programu. **Przedsięwzięcia rewitalizacyjne całościowo oddziałują na problemy i potrzeby zidentyfikowane na obszarze rewitalizacji i są zgodne z przyjętymi celami i kierunkami działania. Zostały zaplanowane z uwzględnieniem mechanizmów kompleksowości, komplementarności i koncentracji.**

1.2.2. Wykorzystanie innych niż przedsięwzięcia instrumentów realizacji celów Programu

Narzędzia wynikające z ustawy o rewitalizacji

W Programie przewidziano ustanowienie **Specjalnej Strefy Rewitalizacji**, o której mowa w art. 25 ustawy o rewitalizacji. Zgodnie z zapisami Programu „Specjalna Strefa Rewitalizacji przyjęta zostanie dla obszaru rewitalizacji na okres 10 lat. Strefa powołana zostanie by możliwe było wykorzystanie ustawowych instrumentów dedykowanych temu rozwiązaniu prawnemu, co w efekcie pozwoli na rozwiązanie szeregu problemów w sferze mieszkalnictwa oraz wsparcie podmiotów prywatnych chcących podjąć działania zmierzające do poprawy jakości przestrzeni publicznych (remont fasad budynków)” (s. 190).

Specjalną Strefę Rewitalizacji ustanowiono uchwałą nr XLIX/358/2018 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 16 października 2018 r. Uchwałą tą przyjęto **Program remontu kamienic**, określający „szczegółowe zasady udzielania dotacji celowej na roboty budowlane oraz na prace konserwatorskie lub restauratorskie w odniesieniu do nieruchomości niewpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, nie stanowiących wyłącznej własności Gminy Opole Lubelskie, położonych w mieście Opole Lubelskie na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji”.

Przyjęcie *Programu remontu kamienic* stanowić miało realizację kierunku działania 3.1 *Opracowanie programu remontu kamienic w historycznym centrum miasta*. Niestety **program ten dotychczas nie został uruchomiony**. Podejmując aktualizację programu należy zastanowić się nad celowością dalszego utrzymywania Specjalnej Strefy Rewitalizacji w sytuacji braku środków na podjęcie Programu Remontu Kamienic lub sposobem pozyskania środków na remont kamienic, co jest rekomendowane.

Brak wdrożenia instrumentu przewidzianego specjalną strefą rewitalizacji przyczynił się do nieosiągnięcia celu III programu dotyczącego poprawy warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji.

Procedury i polityki gminne

Oprócz narzędzi wynikających z ustawy o rewitalizacji, gmina dysponuje całym katalogiem narzędzi, do których należą zarówno akty prawa miejscowego, jak i dokumenty strategiczne czy operacyjne. Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji powinny bowiem być prowadzone w sposób spójny i komplementarny nie tylko na poziomie programu rewitalizacji, ale także na poziomie lokalnych polityk i procedur.

Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy o rewitalizacji w Programie zawarto opis jego powiązań ze strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych. Analiza w momencie jej opracowywania wykazała **wysoką spójność**

wizji i celów zawartych w poszczególnych dokumentach strategicznych z celami i kierunkami działania zaproponowanymi w Programie. Obecnie dokumenty te uległy zmianie lub są nieaktualne.

W trakcie obowiązywania programu gmina przyjęła nową *Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2021-2025*. Konieczne jest zatem uspoźnienie zawartych tam zapisów z zapisami programu rewitalizacji, a najlepiej **skoordynowanie prac nad aktualizacją Gminnego Programu Rewitalizacji oraz Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na kolejne lata**.

W trakcie opracowywania jest również nowa *Strategia Rozwoju Gminy Opole Lubelskie na lata 2022-2027* oraz *Strategia rozwoju ponadlokalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Opola Lubelskiego do 2030 r.* Przy sporządzaniu aktualizacji Gminnego Programu Rewitalizacji należy posilkować się wnioskami wynikającymi z przyjętej diagnozy strategicznego do opracowanej Strategii Rozwoju Gminy.

Utracił swoją moc *Wieloletni program gospodarowania zasobem mieszkaniowym Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2023*. Zasadne jest zatem **skoordynowanie prac nad nowych wieloletnim program gospodarowania zasobem mieszkaniowym Gminy Opole Lubelskie na kolejne lata z Gminnym Programem Rewitalizacji**.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Opole Lubelskie w wyniku reformy planowania przestrzennego utraci moc 31 grudnia 2025. Ustawodawca część ustaleń tego dokumentu w wyniku reformy planowania przestrzennego przeniósł do nowych strategii rozwoju a część do planu ogólnego gminy. Zasadne byłoby **skoordynowanie prac nad planem ogólnym w części obejmującej zagadnienia istotne dla obszaru rewitalizacji z pracami nad pogłębioną diagnozą obszaru rewitalizacji**.

Znaczenie mają również „branżowe” polityki gminne oraz procedury urzędowe, szczególnie w zakresie komunikacji i współpracy. Należy podkreślić, iż interwencja rewitalizacyjna to więcej niż suma zakresów poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Równie ważny jest sam proces opracowywania programu, realizacji działań i oceny ich efektów. **Prawidłowo przeprowadzona rewitalizacja ma ogromny potencjał pozytywnego wpływu na jakość zarządzania na poziomie całej gminy**, budowania relacji urząd – mieszkańcy i wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego. Stąd podkreślana w ustawie i literaturze przedmiotu waga **całościowego, systemowego podejścia do rewitalizacji oraz partycypacji**, rozumianej jako aktywne uczestnictwo poszczególnych grup interesariuszy nie tylko na etapie opracowania programu, ale także w jego realizacji i ocenie. Chodzi o wypracowanie pewnych mechanizmów działania, które mogą (i powinny) być przenoszone na inne niż rewitalizacja obszary działania miasta.

W ramach diagnozy obszaru rewitalizacji zidentyfikowano deficyty na poziomie polityk i procedur, mające znaczenie dla efektywności zarządczej na poziomie całej gminy:

- w kontekście niskiego poziomu uczestnictwa seniorów w życiu miasta wskazano na brak polityki senioralnej;
- w kontekście dostępności dla osób z ograniczeniami w poruszaniu się wskazano na brak polityki likwidacji barier architektoniczno-przestrzennych;
- w kontekście analiz bezpieczeństwa wskazano na deficyty współpracy między policją a Urzędem Miejskim oraz deficyty w zakresie monitoringu wizyjnego, w tym brak operatora;
- w kontekście problemu zanieczyszczenia powietrza wskazano na braki w zakresie działań monitorująco-kontrolnych oraz edukacyjnych;
- w kontekście jakości przestrzeni wskazano na brak lokalnych regulacji prawnych, które umożliwiłyby władzom samorządowym skuteczne opanowanie chaosu reklamowego, niewystarczającą koordynację zarządzania przestrzenią publiczną oraz brak polityki w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego.

Przykładem podjętych już działań odpowiadających na zidentyfikowane deficyty jest m.in. wzmocnienie współpracy z seniorami – aktywność seniorów skupionych wokół Klubu Seniora działającego przy Opolskim Centrum Kultury, regularne spotkania seniorów w „Złotym Zakątku” (w których organizacji seniorzy są praktycznie niezależni) oraz warsztaty edukacyjne – to wszystko są działania świadczące o istniejących już partnerskich relacjach z tą grupą społeczną. Istnieje zarówno potencjał organizacyjny (Klub seniora, Rada seniorów), jak i instytucjonalny („Złoty Zakątek”, nowo utworzone Centrum Aktywności Lokalnej) dla wzmocnienia tej współpracy. Kluczowe jest jednak, aby działania takie jak ankieta potrzeb społeczności lokalnej w obrębie przejść dla pieszych i włączenie seniorów w dyskusję nad organizacją miejsc do parkowania weszły na stałe do praktyki działania Urzędu Miejskiego. W pozostałych wskazanych obszarach nie podjęto działań.

Podmiot zarządzający programem nie ograniczył się jedynie do polityk i procedur wskazanych w diagnozie. Szczególnie cenne okazało się wprowadzenie strefy ograniczonego parkowania przy Starym Rynku, co jest elementem polityki transportowej miasta i stanowi swoistego rodzaju poligon doświadczalny w zakresie wykorzystania tego typu instrumentów w mieście. Było to możliwe dzięki uporządkowaniu miejsc parkingowych w trakcie remontu Starego Rynku. Strefa obejmuje 22 miejsca parkingowe. Płatna strefa obowiązuje od poniedziałku do piątku w godzinach 6:00 – 16:00. Pierwsza godzina postoju jest bezpłatna, każda kolejna wymaga opłaty w wysokości 3 zł. Opłata za brak ważnego biletu wynosi 95 zł. Operatorem systemu jest Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne. Aby skorzystać z parkingu lub uiścić opłatę można użyć aplikacji APCOA Flow lub pobrać bilet i zapłacić w parkomacie zlokalizowanym w rogu skweru, przy przystanku i zbiegu ulic Stary Rynek i Męczenników Getta (postój TAXI).

Strefa płatnego parkowania została wprowadzona na wniosek mieszkańców i osób prowadzących działalność gospodarczą w kamienicach w obszarze Starego Rynku. Takie rozwiązanie pozwala na bardziej efektywne korzystanie z miejsc parkingowych w ścisłym centrum miasta, dzięki czemu osoby chcące skorzystać z oferty przedsiębiorców łatwiej znajdują miejsce do zaparkowania auta.

fot. Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Zdaniem Komitetu Rewitalizacji istnieje potrzeba rozszerzenia strefy na Nowy Rynek i kolejne ulice. Zasadne jest zdaniem przedsiębiorców wyznaczenie miejsc umożliwiających zaparkowanie samochodu i rozładunek towaru (do 15 minut).

Prowadzone działania w ramach procesu rewitalizacji wykazały konieczność bieżącej konsultacji między poszczególnymi komórkami urzędu, mieszkańcami oraz przedsiębiorcami, choćby w kwestii opracowania dokumentów programowych. Ostatecznie będzie to skutkowało większą efektywnością przyjmowanych rozwiązań (nawet jeśli oznaczać to może zmiany w dokumentacji czy też konieczność wydłużenia realizacji danego przedsięwzięcia).

Biorąc pod uwagę wielkość jednostki samorządowej należy wysoko ocenić chęć poszukiwania innowacyjnych rozwiązań i otwartość na pomysły, które są trudne w realizacji w stosunkowo małym miasteczku jakim jest Opole Lubelskie.

Realizacja procesu rewitalizacji stanowi doskonałą okazję do **opracowywania i testowania rozwiązań podnoszących sprawność i skuteczność działania władz gminy**. Zaplanowane w Programie działania w zakresie włączania interesariuszy w proces rewitalizacji (por. rozdz. III) stanowią pierwszy etap wprowadzania **rozwiązań wzmacniających budowę społeczeństwa obywatelskiego**. Program rewitalizacji, ze względu na długofalową naturę samego procesu, sprzyjał także **budowaniu rozwiązań systemowych**, w odróżnieniu do podejmowanych *ad hoc*, nieskoordynowanych działań, którym często brak kontynuacji (por. pkt 1.3.2).

Warto ponownie rozważyć **systemowe uregulowanie działań w kluczowych obszarach funkcjonowania gminy**, takich jak zarządzanie przestrzenią publiczną (w różnych wymiarach: estetyka, funkcjonalność, bezpieczeństwo), polityka środowiskowa, polityka odpowiadająca na wyzwania demograficzne (której usługi dla seniorów są tylko jednym z elementów), współpraca z mieszkańcami itp.

Dobrze opracowane polityki i procedury stanowiłyby użyteczne narzędzie **koordynacji działań różnych komórek organizacyjnych Urzędu Miejskiego oraz podmiotów zewnętrznych**, pozwalając na całościowe i procesowe podejście do poszczególnych zagadnień. Poprawiłoby to skuteczność i efektywność działania Urzędu Miejskiego, a tym samym efektywność zarządczą i sprawność działania władz gminy.

Jak wykazano, na moment opracowania ewaluacji **istnieje potrzeba aktualizacji programu z uwagi na brak spójności między większością dokumentów strategicznych a obowiązującym programem rewitalizacji**.

1.3. Ocena skuteczności podjętych działań i ich wpływu na efekty na poziomie celów Programu

W tej części ocenie podlegała skuteczność działań i trwałość rezultatów w odniesieniu do założonych celów. Podjęto również próbę odpowiedzi na pytanie, czy osiągnięte zmiany mogły nastąpić bez realizacji Programu.

1.3.1. Wpływ przedsięwzięć na stopień realizacji zakładanych celów Programu

Jak wspomniano już w pkt 1.1.2, na 35 zaplanowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, 28 zostało już zrealizowanych lub jest w trakcie realizacji. Realizacja tak znaczącej liczby przedsięwzięć z pewnością ma lub będzie miała wpływ na sytuację na obszarze rewitalizacji. Poniżej omówiono stopień realizacji poszczególnych przedsięwzięć na moment wykonywania ewaluacji Programu, w odniesieniu do ich wpływu na osiągnięcie zakładanych celów.

Powyższa analiza stopnia realizacji poszczególnych przedsięwzięć potwierdza wcześniejszą ocenę przeprowadzoną w ramach pierwszej ewaluacji, iż **jest jeszcze za wcześnie na ocenę trwałości rezultatów**. Znaczna część przedsięwzięć kluczowych dla osiągnięcia założonych celów znajduje się dopiero w początkowej fazie właściwej działalności, a na efekty innych trzeba poczekać, by móc ocenić rzeczywistą skalę oddziaływania. Istotnym czynnikiem zaburzającym ocenę trwałości rezultatów są efekty pandemii COVID-19 oraz wciąż trwająca wojna na Ukrainie.

Warto podkreślić, że kompleksowość podejmowanych działań oraz ich przestrzenna koncentracja (wyjątkowa w skali kraju w tej wielkości ośrodków miejski), pozwoliła na osiągnięcie efektu synergii (szerzej w pkt 1.3.2). Spójność Programu (na poziomie: diagnoza – cele – kierunki działania – przedsięwzięcia rewitalizacyjne) sprawia, iż te projekty, które zostały zrealizowane, niewątpliwie w pozytywny sposób oddziałują na sytuację na obszarze rewitalizacji, odpowiadając na zidentyfikowane w diagnozie problemy i potrzeby oraz rozwijając dostrzeżone mocne strony obszaru.

Trzeba podkreślić wyjątkowo wysoki udział projektów zrealizowanych w całości lub w części w ramach procesu rewitalizacji mimo różnych przejściowych trudności.

Tabela 3 Stan realizacji podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
1.1	Zagospodarowanie terenu przy ul. Stary Rynek, ul. Kościelnej, ul. Piekarskiej, ul. M. Getta, ul. Cichej wraz z poprawą funkcjonalności skweru miejskiego	- Gmina Opole Lubelskie - parafia rzymskokatolicka	Zadanie zostało zrealizowane w grudniu 2021 r. (zob. fotografie, Załącznik nr 2). W wyniku realizacji projektu powstała przestrzeń przyjazna dla aktywności społecznej i przedsiębiorczości. Zlikwidowane zostały bariery komunikacyjne. Powstały nowe miejsca postojowe, nowa organizacja ruchu. Aktywizacja centrum przesiadkowego (strefa oczekiwania, centrum informacyjne) wspomaga rozwój małego handlu i usług. Efektem jest lepsza dostępność i rozwój takich miejsc jak: Złoty Zakątek (klub integracyjny seniorów), Miejskiej Biblioteki czy Centrum Aktywności Lokalnej. W miejscu odbywa się wiele spotkań i mają miejsca wydarzenia plenerowe¹³. Efektem realizacji przedsięwzięcia jest zatem atrakcyjna przestrzeń publiczna, która umożliwia realizację szeregu spotkań, aktywizuje mieszkańców do uczestnictwa w życiu miasta oraz daje szansę na promocję lokalnych przedsiębiorców oraz regionalnych produktów. W nowej przestrzeni rynku realizowane są zgłaszane przez mieszkańców inicjatywy kulturalne i społeczne co sprzyja aktywizacji mieszkańców. Skwer stał się miejscem spotkań mieszkańców oraz różnych grup nieformalnych, w tym organizacji pozarządowych. Mieszkańcy dbają o przestrzeń Skweru. Z inicjatywy opolskich seniorów na terenie Skweru powstała ławka z postacią Jana Kleniewskiego – osobą związaną historycznie z miastem Opole Lubelskie, jak również z całym regionem¹⁴. Dostosowanie przyłączy energetycznych i sieci wod.-kan. stworzyło podstawy do uruchomienia w przyszłości Programu Remontu Kamienic. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji, celu 4 poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez zmianę organizacji ruchu w centrum miasta, likwidację barier</i>

¹² Dane z Programu (jednostki realizujące poszczególne przedsięwzięcia i/lub administrujące obiektami wskazane w fischkach projektowych, s. 138 i n.) zaktualizowano w oparciu o informacje uzyskane z Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim na moment wykonywania ewaluacji Programu.

¹³ W ciągu roku na placu organizowane są m.in.: obchody święta Trzech Króli (występy i przemówienia, szopka bożonarodzeniowa z żywymi zwierzętami), bieg „Tropem Wilczym” (bieg poświęcony pamięci Żołnierzy Wyklętych. Bieg odbywa się ulicami Opola Lubelskiego. Długość trasy Biegu Honorowego to 1963 m, dystans symboliczny upamiętniający rok w którym zginął ostatni Żołnierz Wyklęty, Józef Franczak ps. Lalek. Start oraz meta zlokalizowane są przy Skwerze Miejskim. Każdy uczestnik otrzymuje pakiet startowy tj. okolicznościową koszulkę, a wszyscy uczestnicy, którzy ukończą bieg otrzymują medal), kiermasz wielkanocny i bożonarodzeniowy (celem kiermaszu jest kultywowanie, propagowanie i pogłębianie wiedzy o polskiej tradycji rzemieślniczej, rękodzielniczej, spożywczej i kulinarnej oraz promocja przedmiotów i twórców regionalnych. Wystawcy mają zapewnione bezpłatne stoiska. Podczas kiermaszu uczestnicy mogą zakupić różnego rodzaju rękodzieło, a także produkty lokalne), obchody święta Konstytucji 3 Maja (uroczystości rozpoczynają się na Placu Św. Jana Pawła II podczas których odbywa się wciągnięcie flagi na maszt, odśpiewanie hymnu, część artystyczna, salwa honorowa – Stowarzyszenia Nasza Historia), bieg Konstytucji 3 Maja (po obchodach święta Konstytucji 3 Maja odbywa się bieg. Każdy uczestnik otrzymuje pakiet startowy w postaci okolicznościowej koszulki, a wszyscy uczestnicy, którzy ukończą bieg otrzymują pamiątkowy medal. Trasa biegu wynosi 1950 m i przebiega ulicami miasta Opole Lubelskie. Start oraz meta zlokalizowane na Placu Św. Jana Pawła II. Wydarzeniu towarzyszy bieg dzieci do 8 lat wokół Skweru Miejskiego), obchody „Dnia Strażaka” (uroczystości rozpoczynają się na placu uroczystą zbiórką jednostek OSP z terenu Gminy Opole Lubelskie. Następnie korowód przechodzi ulicami miasta. Obchody kończą się mszą świętą w kościele parafialnym w Opolu Lubelskim. Podczas obchodów odbywa się prezentacja sprzętu jednostek OSP), Święto Rodziny (na placu odbywały się występy lokalnych artystów, animacje dla dzieci, lokalne produkty przygotowane przez Koła Gospodyń Wiejskich. Konkursy z nagrodami oraz loteria fantowa), Narodowe Czytanie (w wydarzeniu udział biorą przedstawiciele lokalnej władzy i stowarzyszeń np. Uniwersytet III Wieku, grupa teatralna „Pokolenie”, Klub Seniora Czas, którzy odczytują wybrane fragmenty książek), obchody Święta 11 listopada (uroczystości rozpoczynają się na Placu Św. Jana Pawła II podczas których następuje wciągnięcie flagi na maszt, przemówienia, część artystyczna), bieg Niepodległości 11 Listopada (po oficjalnych uroczystościach, złożeniu kwiatów w miejscach pamięci i mszy świętej, odbywa się bieg ulicami miasta. Start oraz meta na Placu Św. Jana Pawła II. Dla każdego uczestnika przewidziany jest pakiet startowy w postaci okolicznościowej koszulki. Każdy uczestnik, który ukończy bieg otrzymuje medal), 6 grudnia uroczyste włączenie choinki (atrakcją dla dzieci jest pojawienie się Świętego Mikołaja).

¹⁴ Jan Kleniewski przyczynił się do rozwoju przemysłu rolno – spożywczego w mieście. Był współzałożycielem cukrowni w Opolu Lubelskim i twórcą „Zagłoby” – własnej cukrowni we Wrzelowie. Dzięki jego działaniom powstała kolej wąskotorowa łącząca Zagłobę z Nałęczowem z odnogą Karczmiska–Opole. Z inicjatywy Jana Kleniewskiego wybudowano Pałac w Kluczkowicach, w którym obecnie mieści się Muzeum Regionalne.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			<i>przestrzennych i architektonicznych. oraz reorganizacja i wytyczenie nowych połączeń pieszych oraz celu 5 Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji.</i> W efekcie rozszerzono ofertę czasu wolnego dla mieszkańców obszaru rewitalizacji, dokonano reorganizacji ruchu w centrum miasta, przeprowadzono reorganizację zasad parkowania w obszarze rewitalizacji poprzez wprowadzenie w części obszaru rewitalizacji strefy parkowania, zlikwidowano liczne bariery przestrzenne i architektoniczne. Ważnym efektem projektu jest reorganizacja przestrzeni publicznej Starego Rynku i jego całoroczne wykorzystanie przez mieszkańców. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
1.2	Uporządkowanie i nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej – placu studziennego przy ul. Strażackiej	- Gmina Opole Lubelskie / Centrum Obsługi Inwestora - Opolskie Centrum Kultury	Zadanie nie jest realizowane. Przyczyną jest brak środków finansowych. Dotychczas trwała sprawa o zasiedzenie nieruchomości znajdujących się na placu studziennym. Część nieruchomości została zasiedziana przez osoby prywatne. W związku z tym, iż są to teraz nieruchomości prywatne, Gmina Opole Lubelskie nie dysponuje tytułem prawnym i nie może zlecić przeprowadzenia prac remontowych. Teren należący do Gminy Opole Lubelskie będzie uporządkowany i zaadaptowany do potrzeb miejsc postojowych pod kątem dostępności obiektu CUS na ul. Ogrodowej. <i>Przedsięwzięcie z uwagi na jego zaniechanie nie przyczyniło się do realizacji żadnego z celów programu.</i> Na moment sporządzania ewaluacji inwestycja nie jest realizowana, nie można zatem ocenić faktycznego wpływu przedsięwzięcia na realizację celów Programu.
1.3	Zagospodarowanie przestrzeni placu Małego Targu wraz z poprawą funkcjonalności ul. Ogrodowej	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne	Zadanie zrealizowane w 2020 roku (zob. fotografie, Załącznik nr 2). Projekt odwołuje się do handlowych tradycji miasta (targi rolniczo-rzemieślnicze). W wyniku jego realizacji powstał całoroczny plac handlowy, z estetyczną, funkcjonalną i bezpieczną przestrzenią w jego otoczeniu, co sprzyja promocji lokalnych produktów, a w efekcie wzmocni drobnych, działających lokalnie przedsiębiorców. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 1 ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców oraz celu 4 poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez zmianę organizacji ruchu w centrum miasta, likwidację barier przestrzennych i architektonicznych. oraz reorganizacja i wytyczenie nowych połączeń pieszych. W efekcie stworzono warunki dla 13 przedsiębiorców do prowadzenia działalności gospodarczej (dane na 2023¹⁵).</i> Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
1.4	Zagospodarowanie terenu – ul. Kościuszki, ul. Syndykacka, ul. Popijarska	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie	Zadanie częściowo zrealizowane (zob. fotografie, Załącznik nr 2). W ramach zadania wyremontowane zostały na przełomie 2022 i 2023 r. ul. Syndykacka oraz ul. Kościuszki. Dostosowane zostały sieci wodociągowe oraz kanalizacja sanitarna do wymagań zabudowy centrum. Wykonana została mała architektura, oświetlenie, miejsca parkingowe a także ciągi pieszo – jezdne. W części wyremontowano również ul. Popijarską. Wykonano

¹⁵ Wg danych Opolskiego Przedsiębiorstwa Komunalnego Sp z o.o. operatora targowiska

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
		Przedsiębiorstwo Komunalne	sieć kanalizacji sanitarnej. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 4 <i>poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez zmianę organizacji ruchu w centrum miasta, likwidację barier przestrzennych i architektonicznych. oraz reorganizacja i wytyczenie nowych połączeń pieszych.</i> W efekcie dokonano reorganizacji ruchu w centrum miasta, zlikwidowano liczne bariery przestrzenne i architektoniczne. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
1.5	Utworzenie Inkubatora Aktywności przy ul. Ogrodowej	Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Projekt został zrealizowany w 2020 r. (zob. fotografie, Załącznik nr 2). Przedsięwzięcie polegało na adaptacji lokalu na potrzeby utworzenia centrum wspierania aktywności i przedsiębiorczości – Inkubatora Aktywności, wraz z dostosowaniem budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (schodolaz). Lokal znajduje się na pierwszym piętrze budynku, zlokalizowanego na działkach nr ew. 296/1 i 294 przy ul. Ogrodowej w Opolu Lubelskim. Co istotne, w Programie zaplanowano działania merytoryczne stanowiące kontynuację projektu inwestycyjnego. Inkubator jest miejscem kreowania postaw przedsiębiorczych i samoorganizacji. Placówka czynna jest od poniedziałku do piątku. Całorocznie udzielane jest wsparcie przedsiębiorcom (organizowane szkolenia, doradztwo zawodowe), prowadzone są zajęcia edukacyjno-terapeutyczne służące wyrównywaniu różnic społecznych, prowadzone są zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze¹⁶, udzielane jest wsparcie NGO-s, działa Klub Integracji Społecznej¹⁷. Średnio rocznie z obiektu korzysta ponad 400 osób¹⁸. Z przeprowadzonego w 2022 r. badania¹⁹ wynika, że 36% ankietowanych pozytywnie postrzega udzielone wsparcie, ponieważ pozwoliło im na znalezienie nowej pracy. Jest to istotne ponieważ wciąż 16% ankietowanych pytanych o obszary w których należałoby zintensyfikować bądź podjąć działania na terenie gminy w celu poprawy jakości życia mieszkańców wskazują ograniczenie bezrobocia²⁰. Połowa ankietowanych uczestników Klubu Integracji Społecznej zgłaszała zapotrzebowanie na możliwość rozmowy, wspólnego omawiania problemów. Nie dostrzeżono konieczności intensyfikacji usług (62% odpowiedzi). Znaczące efekty przynosi również świetlica edukacyjno-terapeutyczna. Wg ww. badania dzięki uczestniczeniu w zajęciach

¹⁶ Wg danych Centrum Usług Społecznych w latach 2021-2023 z zajęć świetlicy edukacyjno- terapeutycznej skorzystało 60 dzieci, udzielono pomocy 51 osobom w zakresie poprawy ich sytuacji życiowej poprzez rozwiązywanie problemów socjalnych, psychologicznych, wychowawczych z dziećmi, przeprowadzono działania z zakresu profilaktyki i promocji zdrowia dla łącznie 103 osób oraz przeprowadzono zajęcia indywidualne z 37 osobami dorosłymi i dziećmi polegającymi na rozwijaniu kompetencji językowej i komunikacyjnej. Dodatkowo sześć osób z niepełnosprawnościami zostało objętych wsparciem, a dziewięć osób członków rodzin lub opiekunów osób z niepełnosprawnościami otrzymało opiekę wychowawczą.

¹⁷ Wg danych Centrum Usług Społecznych w latach 2021-2023 w ramach Klubu Integracji Społecznej przeprowadzono indywidualne zajęcia psychologiczne dla 9 osób.

¹⁸ Wg danych Opolskiego Centrum Kultury w 2022 r. z obiektu skorzystało 405 osób

¹⁹ W okresie 07.12.2022 do 31.12.2022 przeprowadzono badania ankietowe w zakresie jakości świadczonych usług przez CUS. Grupa docelową stanowiło 100 osób-usługobiorców CUS, (mieszkańcy gminy Opole Lubelskie, osoby zróżnicowane pod względem wieku i wykształcenia). *Raport ewaluacyjny z realizacji planu wdrażania centrum usług społecznych opracowany w ramach projektu „Centrum Usług Społecznych w Gminie Opole Lubelskie”, marzec 2023, s. 25.*

²⁰ Badanie przeprowadzone w terminie 22.12.2020-31.01.2021 na podstawie 300 indywidualnych ankiet i 100 grupowych w zakresie obecnego stanu świadczenia usług społecznych, potrzeb mieszkańców w tym obszarze oraz zasobów potencjalnych partnerów, w dziedzinie usług społecznych, Raport ewaluacyjny z realizacji planu wdrażania centrum usług społecznych opracowany w ramach projektu „Centrum Usług Społecznych w Gminie Opole Lubelskie”, marzec 2023, s. 7

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			organizowanych przez świetlicę braki edukacyjne zniwelowało blisko ¾ uczestników zajęć. Możliwość zaopiekowania się dziećmi po zajęciach szkolnych oraz odrabiania prac domowych pod okiem wykwalifikowanych opiekunów pozytywnie ocenili rodzice. Wskazano jedynie na konieczność zintensyfikowania zajęć wyrównawczych z j.angielskiego, j.polskiego i matematyki. Wysoko w ww. badaniu oceniono również doradztwo specjalistyczne z zakresu zarządzania i funkcjonowania organizacji pozarządowych. W efekcie prowadzonych działań zwiększyła się wiedza organizacji w zakresie form wsparcia organizacji (25% wskazań). Wysoko oceniono wiedzę i kompetencję prowadzącego. Działalność w utworzonej przestrzeni odbywać się będzie w ramach przedsięwzięcia 3.3. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 1 ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców. W stworzono płaszczyznę współpracy lokalnych przedsiębiorców (działających w obszarze rewitalizacji) w celu wzmocnienia ich konkurencyjności wobec podmiotów gospodarczych spoza obszaru rewitalizacji oraz spoza Opola Lubelskiego oraz poprzez prowadzoną działalność Inkubatora Aktywności kreowana jest przedsiębiorczość wśród uczniów szkół zlokalizowanych w Opolu Lubelskim. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
1.6.	Zagospodarowanie terenu ul. Kolejowa	Starostwo Powiatowe w Opolu Lubelskim	Zadanie nie jest realizowane Przyczyną jest brak środków finansowych. Wykonano jedynie chodnik o długości około 250 m. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 4 <i>poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez likwidację barier przestrzennych i architektonicznych.</i> W efekcie zlikwidowano bariery przestrzenne i architektoniczne, co jest szczególnie ważne biorąc pod uwagę umiejscowienie w sąsiedztwie Ośrodka Dziennego dla seniorów.
1.7	Zagospodarowanie terenu ul. Piłsudskiego	Gmina Opole Lubelskie	Rozpoczęto realizację zadania. W ramach zadania wykonana zostanie infrastruktura techniczna: sieć wod-kan, przyłącza wod-kan, ciągi pieszo-jezdne, zagospodarowany zostanie teren poprzez umieszczenie małej architektury oraz komponowanej zieleni. Środki na realizację Gmina Opole Lubelskie pozyskała z Rządowego Funduszu Polski Ład. Na moment sporządzania ewaluacji inwestycja jest w trakcie realizacji nie można zatem ocenić faktycznego wpływu przedsięwzięcia na realizację konkretnych kierunków Programu.
1.8	Uporządkowanie i nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej Małego Gaju	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne	Zadanie nie jest realizowane. Przyczyną jest brak środków finansowych. Na moment sporządzania ewaluacji inwestycja nie jest realizowana, nie można zatem ocenić faktycznego wpływu przedsięwzięcia na realizację celów Programu.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
1.9	Utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej przy ul. Długiej	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Centrum Kultury	Zadanie zostało zrealizowane w 2020 r. (zob. fotografie, Załącznik nr 2). W ramach przedsięwzięcia zaadaptowano lokal w budynku przy ul. Długiej na potrzeby utworzenia Klubu Sąsiedzkiego Centrum Aktywności Lokalnej, z przeznaczeniem na rzecz aktywizacji mieszkańców obszaru rewitalizacji, ze szczególnym ukierunkowaniem na młode rodziny. Lokal znajduje się w części podziemnej budynku zlokalizowanego na działce nr ew. 412 przy ul. Długiej w Opolu Lubelskim W inkubatorze działa szereg ngo'sów nie posiadające własnej siedziby tj.: Klub Gier Fantasy „HeX”, Klub Wolontariusza, KlubMam, Harcerze, Młodzieżowy Klub Opolskiego Centrum Kultury, Oddział Rejonowy Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Opolu Lubelskim, Oddział Polskiego Związku Niewidomych oraz koła zainteresowań skupiające dorosłych i seniorów. Z obiektu rocznie korzysta ponad 400 osób²¹. Placówka czynna jest od poniedziałku do piątku w godzinach od 9:00- 14:00 i 15:00 - 20:00. Efektem udostępnienia bazy lokalowej jest wzrost integracji mieszkańców obszaru rewitalizacji. Powołane Centrum Aktywności Lokalnej (CAL) to oferta nowych usług społecznych, rozszerzająca ofertę Ośrodka Pomocy Społecznej, dedykowana wszystkim mieszkańcom obszaru rewitalizacji. CAL wspiera oddolne inicjatywy społeczne oraz uczy umiejętności samoorganizacji, zrzeszania się i przedsiębiorczości społecznej. Podmiotem odpowiedzialnym za animację działań w CAL jest Opolskie Centrum Kultury. Działalność CAL zaplanowano w ramach przedsięwzięcia 4.2. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji, celu 4 poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez zmianę organizacji ruchu w centrum miasta, likwidację barier przestrzennych i architektonicznych. oraz reorganizacja i wytyczenie nowych połączeń pieszych oraz celu 5 Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji.</i> W efekcie zaktywizowano grupy zmarginalizowane i zagrożone wykluczeniem społecznym oraz podjęto działania na rzecz podniesienia ich kompetencji społecznych i zawodowych. Wspierane są inicjatywy promujące budowanie tożsamości lokalnej oraz integracji międzysrodiskowej. Poprzez remont obiektu stworzono warunki do działania centrum aktywności lokalnej, przez co możliwe było rozszerzenie oferty czasu wolnego dla mieszkańców obszaru rewitalizacji. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
1.10	Utworzenie Centrum Usług Społecznych przy ul. Stary Rynek	- Gmina Opole Lubelskie - Ośrodek Pomocy Społecznej (CUS)	Przedsięwzięcie zostało zrealizowane w 2020 r. (zob. fotografie, Załącznik nr 2). W ramach przedsięwzięcia zaadaptowano pomieszczenia i wyremontowano budynek oraz zakupiono wyposażenie na cele społeczne. Zgodnie z zapisami programu zakres projektu obejmuje: rozwój placówek wsparcia dziennego, zapewnienie usług społecznych i wsparcia dla ofiar przemocy, dotkniętych bezradnością życiową, usługi poradnictwa psychologicznego, prawnego, grupy samopomocowe. Założono realizację kompleksowych działań na rzecz rozwoju systemu wsparcia rodziny oraz

²¹ Wg danych Opolskiego Centrum Kultury w 2022 r. z obiektu skorzystały 432 osoby

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej prowadzonych w trzech krokach: profilaktyka negatywnych zjawisk społecznych, interwencja w przypadku ich wystąpienia oraz bezpośrednia pomoc długoterminowa osobom objętym wsparciem Ośrodka Pomocy Społecznej w postaci specjalistycznych usług społecznych. Efektem jest poprawa dostępności usług społecznych dla osób doświadczających przemocy, o niskim statusie materialnym, wychodzących z nałogów, zamieszkujących obszar rewitalizacji. Placówka jest czynna od poniedziałku do piątku w godzinach od 7:30 do 15:30. Obiekt stanowi miejsce, w którym nastąpiła pełna koordynacja usług społecznych w jednym miejscu, z myślą o wszystkich mieszkańcach gminy. Centrum Usług Społecznych jest miejscem i źródłem kompletnych informacji o usługach społecznych dostępnych dla mieszkańców. W ramach działania placówki udzielana jest informacja o pomocy w środowisku lokalnym, prowadzony jest Klub Integracji Społecznej, prowadzone jest wsparcia zgłaszających się osób i rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej. Średnio rocznie z obiektu korzysta ponad 400 osób²². Wg przeprowadzonego w 2022 roku badania ankietowego²³ zajęcia plastyczne, animacyjno-ruchowe, zajęcia z zakresu zdrowego żywienia, doradztwo podatkowe i prawa pracy pozytywnie oceniło blisko 30% uczestników zajęć. Wskazali oni, że był to miło spędzony czas, pozwalający na integrację i uważają, że jest to najkorzystniejsza forma wsparcia. Blisko ¾ uczestników uznało, że ta forma edukacji i doskonalenia przełożyła się bezpośrednio na poprawę ich jakości życia. Zwracano jednak uwagę (61% ankietowanych) na konieczność zintensyfikowania zajęć ruchowych i plastycznych kosztem zmniejszenia liczby zajęć z zakresu prawa i podatków (44% wskazań). Pozytywnie w badaniu odbierane są również działania na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych (50% wskazań). W Programie, jako kontynuację projektu inwestycyjnego, zaplanowano przedsięwzięcie 4.8, polegające na utworzeniu ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy domowej. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> W efekcie zaktywizowano grupy zmarginalizowane i zagrożone wykluczeniem społecznym oraz podjęto działania na rzecz podniesienia ich kompetencji społecznych i zawodowych. Zwiększono również dostępność usług społecznych poprzez organizację ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy domowej oraz modernizację miejskiego ośrodka pomocy społecznej (obecnego CUS). Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
1.11	Organizacja przestrzeni publicznej ul. Nowy	Gmina Opole Lubelskie	Zadanie częściowo zrealizowane w 2023 roku (zob. fotografie, Załącznik nr 2). Wyremontowana została ul. Nowy Rynek. Na remont pozyskano środki z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych.

²² Wg danych Centrum Usług Społecznych w 2022 r. z obiektu skorzystało 419 osób.

²³ W okresie 07.12.2022 do 31.12.2022 przeprowadzono badania ankietowe w zakresie jakości świadczonych usług przez CUS. Grupa docelową stanowiło 100 osób-usługobiorców CUS, (mieszkańcy gminy Opole Lubelskie, osoby zróżnicowane pod względem wieku i wykształcenia). Raport ewaluacyjny z realizacji planu wdrażania centrum usług społecznych opracowany w ramach projektu „Centrum Usług Społecznych w Gminie Opole Lubelskie”, marzec 2023, s. 25.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
	Rynek i ul. Lubelska		Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 4 <i>poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez zmianę organizacji ruchu w centrum miasta, likwidację barier przestrzennych i architektonicznych.</i> W efekcie zlikwidowano bariery przestrzenne i architektoniczne, co jest szczególnie ważne biorąc pod uwagę centralne położenie obszaru na skrzyżowaniu dwóch dróg wojewódzkich.
1.12	Rewaloryzacja zabytkowego obiektu popijarskiego z dostosowaniem do nowych funkcji społecznych	- Gmina Opole Lubelskie - Ośrodek Pomocy Społecznej (CUS)	Zadanie nie jest realizowane. Z uwagi na specyfikę budynku (wpisany do rejestru zabytków) i problem z uzyskaniem odpowiedniej dostępności dla osób o szczególnych potrzebach gmina podjęła decyzję o zbyciu budynku. Ostateczne przekazanie ma odbyć się do 30 sierpnia 2025 r. Na moment sporządzania ewaluacji zadanie nie było realizowane, niemniej z uwagi na sprzedaż budynku nie można przewidywać wpływu przedsięwzięcia na realizację szeregu kierunków działań Programu.
2.1	Program Remontu Kamienic historycznego centrum miasta Opola Lubelskiego	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne - osoby prywatne (właściciele kamienic) - wspólnoty mieszkaniowe	Zadanie nie jest realizowane. Przyczyną jest brak środków finansowych. Mimo braku uruchomienia funduszu pozwalającego na remont kamienic gmina w ramach zadania opracowała koncepcji architektoniczną remontu kamienic, która została uzgodniona z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie w momencie przystąpienia do opracowania dokumentacji projektowej. Z dokumentacji korzystają właściciele kamienic co pozwala na przyspieszenie procedur administracyjnych. Właściciele kamienic, którzy planują ich remont mogą również wypożyczyć od Gminy również siatkę wielkoformatową na rusztowania. Siatka zakupiona została w ramach projektu Modelowa rewitalizacja miast. Wyzwanie stanowi regulacja odpowiedzialności między gminą a właścicielem nieruchomości. W trakcie wywiadu z przedstawicielami Komitetu Rewitalizacji zwracano uwagę na problem odprowadzania wód opadowych z rynien na chodniki, pas drogowy. Na moment sporządzania ewaluacji Program remontu kamienic nie funkcjonuje, nie można zatem ocenić wpływu przedsięwzięcia na realizację celów Programu.
2.2	Termomodernizacja obiektu komercyjnego – lokali handlowo-usługowych (zabytkowy obiekt poklasztorny)	CAPITAL Sp. j. D. Krząstek, M. Gołębiowski	Zadanie zostało zrealizowane w 2019 r. (zob. fotografie, Załącznik nr 2). W ramach zadania wykonano modernizację systemu grzewczego, docieplenie dachu, ocieplenie stropodachu, docieplenie ścian, wymianę okien, drzwi zewnętrznych, oświetlenia LED oraz wprowadzono system zarządzania energią. Bezpośredni efekt projektu został osiągnięty. Zakładano, iż efektem zadania będzie również udostępnienie nowych przestrzeni mieszkaniowych na obszarze rewitalizacji oraz lokali służących rozwojowi działalności gospodarczej zgodnie z programem ożywienia gospodarczego opracowanego dla obszaru. W obiekcie znajdują się dwa mieszkania oraz siedzibę ma siedem podmiotów gospodarczych (szkoła językowa, kancelaria adwokacka, wydział sądu rejonowego, redakcja tygodnika lokalnego, radca prawny, usługi księgowe, bank Pekao BP). Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji celu 3 <i>poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji oraz niefunkcjonalnych rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych oraz</i>

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			celu 4 poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez zmianę organizacji ruchu w centrum miasta, likwidację barier przestrzennych i architektonicznych. W efekcie poprawiono efektywność energetyczną obiektu, co przyczyniło się do ograniczenia niskiej emisji na obszarze rewitalizacji a także zlikwidowano bariery przestrzenne i architektoniczne, co jest szczególnie ważne biorąc pod uwagę centralne położenie obszaru na skrzyżowaniu dwóch dróg wojewódzkich. Na osłabienie efektu skali może mieć wpływ brak realizacji komplementarnego przedsięwzięcia 1.12 dotyczącego rewaloryzacji i adaptacji do nowych funkcji obiektów popijarskich. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
2.3	Modernizacja i remonty komunalnego zasobu mieszkaniowego	Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o. o.	Zadanie zrealizowane częściowo. Zakładano remont mieszkań komunalnych będących współwłasnością gminy zlokalizowanych przy ulicy Nowy Rynek 3 (lok. 1, 2, 3, 4), Nowy Rynek 13, Nowy Rynek 8, Stary Rynek 44²⁴. Wykonano generalny remont lokalu na ul. Nowy Rynek 3/4. W 2022 r. wykonano instalację gazową wraz z montażem pieca dwufunkcyjnego w lokalu mieszkalnym ul. Stary Rynek 44/1 a w 2023 r. wykonano remont elewacji budynku ul. Nowy Rynek 3, oraz remont balkonu przynależącego do lokalu nr 5 w budynku Nowy Rynek 8. W ramach projektu wyremontowano również 16 komórek (wymiana elementów konstrukcyjnych dachu, pokrycie dachu papą, wykonanie drzwi zewnętrznych na nowe) położonych przy ulicy Długiej 18C²⁵. W lokalu przy ul. Stary Rynek swoją siedzibę ma Uniwersytet Trzeciego Wieku. Członkowie uniwersytetu w „Złotym Zakątku” organizują różnego rodzaju spotkania (np. świąteczne, noworoczne czy organizacyjne). Odbývają się wykłady dla członków UTW np. „Porozmawiajmy o zdrowiu”, „Wiem co jem” czy zajęcia z języka angielskiego. Ponadto odbywają się zajęcia z rękodzieła, Kawiarenka literacka, czy spotkania wielbicieli poezji „Przy Kominku”. Z lokalu korzystają również inne podmioty (np. Koło Emerytów ZNP). Wciąż duże wyzwanie stanowią nierozstrzygnięte problemy własnościowe, które wstrzymują część działań. Problemem jest również brak środków finansowych. Zakładano, iż efektem przeprowadzonych prac będzie poprawa stanu technicznego obiektów będących współwłasnością gminy. Gmina posiada lokale mieszkalne niezasiedlone z racji bardzo złego stanu technicznego, a jednocześnie boryka się z brakiem wolnych mieszkań komunalnych dla młodych małżeństw z dziećmi. Z uwagi na ograniczenie zakresu przedsięwzięcia, bardzo ograniczony jest również jego wpływ na realizację celu

²⁴ I etap prac remontowych budynku komunalnego położonego przy ul. Stary Rynek 44 zakończył się 31 sierpnia 2022 r. Polegał m.in. na remoncie instalacji elektrycznej, remoncie klatki schodowej oraz wykonaniu łazienki. Remont ten był realizowany w ramach „Programu integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2021-2030”. Koszt I etapu przedsięwzięcia to 170 970, 00 zł, wysokość otrzymanej dotacji celowej z budżetu państwa to 142 028,00 zł.

²⁵ Realizacja zadania „Prace remontowe części przynależnych do budynku mieszkalnego przy ul. Długiej 18C”. Środki na ten cel w kwocie 37 169,00 zł zostały sfinansowane z dotacji celowej budżetu państwa na podstawie porozumienia nr 887 z dnia 18.06.2020 r. zawartego z Wojewodą Lubelskim.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			Programu, jakim jest poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji (w ramach celu 3.). Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
2.4.	Budowa obiektu mieszkalno-usługowego przy ul. 25-lecia PRL (od 1.09.2017 ul. Morwowa)	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o. o.	Zadanie w trakcie realizacji W 2022 r. Gmina Opole Lubelskie przystąpiła do spółki pod nazwą SIM Lubelskie Sp.z o.o, której celem jest budowa mieszkań. W 2023 r. Gmina wniosła aportem działkę nr ew. 357/1 o pow. 0,3285 ha, położoną przy ul Morowej w Opolu Lubelskim (obręb ew. 03 - Opole Lubelskie). Obecnie biuro projektowe przygotowuje projekt budynku mieszkalnego z liczbą 21 lokali mieszkalnych. Koszty przygotowania projektu oraz budowy budynku ponosi SIM Lubelskie Sp.z o.o. Na moment sporządzania ewaluacji inwestycja jest w trakcie realizacji nie można zatem ocenić faktycznego wpływu przedsięwzięcia na realizację celów Programu.
2.5	Termomodernizacja osiedla mieszkaniowego przy ul. Lipowej 4, ul. Partyzanckiej 25, ul. Lubelskiej 14, ul. Lubelskiej 16	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa w Opolu Lubelskim	Zadanie zrealizowane do końca 2022 r. W ramach zadania ocieplono ściany zewnętrzne i stropodachy, tynki ścian zewnętrznych, wymieniono drzwi wejściowe a także dostosowano wejścia do potrzeb osób niepełnosprawnych. Bezpośredni efekt projektu został osiągnięty – poprawiono efektywność energetyczną obiektów, co przyczyniło się do ograniczenia niskiej emisji na obszarze rewitalizacji, a tym samym do realizacji celu Programu dotyczącego poprawy warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji oraz niefunkcjonalnych rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych (cel 3.). Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
3.1	Realizacja programu ożywienia gospodarczego uwzględniającego szczegółowe działania animacyjne na obszarze rewitalizacji, parterów programu, interesariuszy i harmonogram wdrożenia	Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zadanie zrealizowane w 2019 r. Celem programu ożywienia gospodarczego jest budowanie trwałego partnerstwa między instytucjami samorządowymi, lokalnymi przedsiębiorstwami, organizacjami pozarządowymi, instytucjami infrastruktury oraz mieszkańcami społeczności lokalnej na rzecz ożywienia gospodarczego oraz poprawy sytuacji na rynku pracy. Wdrażanie Programu wspiera także funkcjonowanie małych i średnich przedsiębiorstw. W ramach wdrażania programu ożywienia gospodarczego zaplanowano następujące działania: badania potrzeb i oczekiwań konsumentów, szkolenia dla przedsiębiorców wynikające z zapotrzebowania wskazywanego w analizie gospodarczej, indywidualne doradztwo dla obecnych oraz potencjalnych przedsiębiorców z zakresu profilowania punktów handlowych i usługowych oraz doboru narzędzi promocji firmy, zajęcia edukacyjne z przedsiębiorczości dla uczniów szkół w Opolu Lubelskim, szkolenia dla osób bezrobotnych. Przeprowadzono szkolenia dla 20 przedsiębiorców oraz zrealizowano projekt doradczy dla 15 przedsiębiorców z udziałem przedstawicieli ZUS, Urzędu Skarbowego i Urzędu Pracy. Przeprowadzone zostały warsztaty dotyczących budowy marki produktu lokalnego dla 30 osób w wymiarze 16 godz., wyłoniono produkty lokalne gotowe do sprzedaży oraz zawarto porozumienie dotyczące przeprowadzenia sprzedaży. W ramach zadania wyłoniono również punkty sprzedaży produktów lokalnych i zawarto porozumienia dotyczące prowadzenia sprzedaży, a także zamówiono i rozmieszczono półki

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			z produktami w miejscach sprzedaży. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 1 <i>ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców.</i> Zakładany efekt przedsięwzięcia to poprawa efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji przy jednoczesnym wzroście poziomu i poszerzeniu zakresu współpracy między przedsiębiorcami działającymi na tym obszarze. Z uwagi na charakter przedsięwzięcia cele te są możliwe do osiągnięcia w dłuższej perspektywie czasowej. Zatem na moment sporządzania ewaluacji nie jest jeszcze możliwa pełna ocena wpływu przedsięwzięcia na realizację założonych celów niemniej z przeprowadzonych rozmów z przedsiębiorcami wynika, że rozszerza się zakres współpracy między przedsiębiorcami działającymi na tym obszarze. Stworzono płaszczyznę współpracy lokalnych przedsiębiorców (działających w obszarze rewitalizacji) w celu wzmocnienia ich konkurencyjności wobec podmiotów gospodarczych spoza obszaru rewitalizacji oraz spoza Opola Lubelskiego oraz poprzez prowadzoną działalność Inkubatora Aktywności kreowana jest przedsiębiorczość wśród uczniów szkół zlokalizowanych w Opolu Lubelskim. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
3.2	Program animacji i promocji lokalnej przedsiębiorczości poprzez nawiązanie współpracy sieciowej i pakiety lojalnościowe	• Stowarzyszenie Owocne Inwestycje	Zadanie zrealizowane - Zadanie to jest zadaniem ciągłym. Przedsięwzięcie skierowane jest do mieszkańców gminy ale w szczególności mieszkańców obszaru rewitalizacji. Pakiety lojalnościowe „Mieszkam tu i kupuję” obowiązują w punktach usługowo-handlowych znajdujących się w centrum miasta i będących w posiadaniu lokalnych przedsiębiorców. W przypadku gdy przedsiębiorca chce przystąpić do programu to nadal ma taką możliwość. Celem programu jest poprawa konkurencyjności oferty lokalnych przedsiębiorców w stosunku do oferty sklepów wielkopowierzchniowych. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 1 <i>ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców.</i> Zakładane efekty w postaci wzrostu konkurencyjności i poprawy kondycji małych firm z obszaru rewitalizacji, ożywienia gospodarczego centrum miasta czy zwiększenia tożsamości lokalnej, są możliwe do osiągnięcia w dłuższej perspektywie czasowej. Z uwagi na ochronę tajemnicy przedsiębiorstwa oraz czynniki zewnętrzne (pandemia, wojna w Ukrainie) trudno jest rozgraniczyć wpływ i efekt wprowadzenia karty na wzrost konkurencyjności i kondycji przedsiębiorstw. Zatem na moment sporządzania ewaluacji nie jest jeszcze możliwa pełna ocena wpływu przedsięwzięcia na realizację założonych celów. Niemniej duże zainteresowanie kartą po stronie zarówno przedsiębiorców jak również mieszkańców wskazuje, że osiągnięto efekt edukacyjny i promocyjny, dobrze rokuje na przyszłość. Na moment ewaluacji Programu do projektu przystąpiło 54 przedsiębiorców oraz wydano 605 kart dla mieszkańców Opola Lubelskiego.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			 Więcej informacji można znaleźć na stronie https://opolelubelskie.pl/strona/opolska-karta-rabatowo-lojalno%C5%9Bciowa-0 Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
3.3	Działalność wspierająca przedsiębiorczość lokalną w Inkubatorze Aktywności prowadzona w oparciu o program ożywienia gospodarczego	Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zadanie inwestycyjne zrealizowane, część programowa realizowana w trybie ciągłym W ramach przedsięwzięcia utworzono przestrzeń z przeznaczeniem na Inkubator Aktywności (przedsięwzięcie 1.5). Inkubator Aktywności pełni funkcje koordynacyjne w ramach realizacji ożywienia gospodarczego na terenie rewitalizacji poprzez udzielanie wsparcia przedsiębiorcom oraz osobom, które chcą rozpocząć działalność gospodarczą. Infrastruktura pełni funkcję przestrzeni do spotkań i działalności szkoleniowo – edukacyjnej, w tym wsparcia przedsiębiorców. W części obiektu funkcjonuje świetlica edukacyjno – terapeutyczna. Dostęp do fachowych usług około biznesowych kierowanych do przedsiębiorców, bezrobotnych oraz ngo's podnosi konkurencyjność podmiotów gospodarczych z obszaru rewitalizacji. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się przede wszystkim do realizacji celu 1 ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców a także celu 2 wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
3.4	Gracjarnia – wymiany sąsiedzkie w Centrum	- Opolskie Centrum Kultury - Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zadanie zrealizowano w latach 2017-2018 Projekt polegał na organizacji w każdą третią sobotę miesiąca, w centrum miasta wyprzedaży sąsiedzkich, skupiających mieszkańców, lokalne firmy i organizacje, twórców i rzemieślników. Zaplanowane na lata 2017-2018 zadanie zrealizowano w całości. W 2017 r. w projekcie wzięły udział 84 osoby (lokalni przedsiębiorcy przygotowali 14 ofert handlowych), średnio w trakcie jednego wydarzenia uczestniczyło 15 osób. W 2018 r. lokalni przedsiębiorcy przygotowali taką samą liczbę ofert handlowych, lecz w projekcie wzięło udział tylko 35 osób. Celem projektu była aktywizacja i integracja mieszkańców miasta, stowarzyszeń, organizacji, lokalnych firm. Zakładano, iż wprowadzenie do przestrzeni publicznej nowej inicjatywy ożywi centrum miasta, a przy okazji przyczyni się do promocji lokalnych mikro przedsiębiorców i budowania wspólnej oferty handlowej. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się przede wszystkim do realizacji celu 1 ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców a także celu 2 wzmocnienie kapitału społecznego</i>

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			<i>i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Wobec osłabienia zainteresowania projektem (na moment ewaluacji Programu brak bardziej szczegółowych informacji na ten temat) i braku kontynuacji przedsięwzięcia, jego rezultaty są niejednoznaczne. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
3.5	Promocja lokalnej marki i lokalnych produktów	• Stowarzyszenie Owocne Inwestycje • Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zadanie zrealizowane częściowo. W ramach projektu zrealizowano trzydniowe warsztaty dotyczące opracowania strategii sprzedaży i promocji produktów lokalnych dla producentów produktów lokalnych, w tym usługodawców turystycznych, w których udział wzięło 30 osób oraz zorganizowano dwudniowe warsztaty dotyczące budowy marki produktu lokalnego w których udział wzięło 30 osób. Wyłoniono produkty lokalne gotowe do sprzedaży oraz zawarto porozumienie o wspólnej promocji i sprzedaży produktów w wybranych i oznakowanych miejscach. Wyłoniono punkty sprzedaży produktów lokalnych oraz zawarto porozumienia dotyczące prowadzenia sprzedaży (zgoda na zamieszczenie szyldu, półki oraz prowadzenie i nadzorowanie sprzedaży). <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się przede wszystkim do realizacji celu 1 ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców a także celu 2 wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Zakładanym efektem realizacji przedsięwzięcia miało być zbudowanie i promocja lokalnej marki produktów lokalnych oraz podniesienie świadomości mieszkańców na temat zalet kupowania lokalnych produktów. Cele te są możliwe do oceny dopiero w dłuższej perspektywie czasowej. Zatem na moment sporządzania ewaluacji nie jest jeszcze możliwa pełna ocena wpływu przedsięwzięcia na realizację założonych celów. Ocenę utrudnia również brak pełnych danych dotyczących realizacji przedsięwzięcia (jego zakresu i rezultatów). Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu.
4.1	Utworzenie Dziennego DPS dla Osób Starszych w Opolu Lubelskim wraz z zagospodarowaniem terenu na potrzeby świadczenia usług społecznych wraz z programem aktywizacji seniorów i rodzin	• Gmina Opole Lubelskie • Ośrodek Pomocy Społecznej (obecnie CUS)	Projekt infrastrukturalny zrealizowano w 2020 r. W efekcie realizacji projektu został wybudowany i utworzony Dzienny Dom Pomocy dla Seniorów. Trzydzieści osób zostało objętych kompleksowym wsparciem obejmującym m.in. wyżywienie, profesjonalną opiekę zdrowotną, terapeutyczną, logopedyczną, psychologiczną oraz prawną. Uczestnicy mają również możliwość uczestniczenia w zajęciach kulturalnych, komputerowych, kulinarnych oraz rehabilitacyjno-ruchowych, a także wycieczkach edukacyjnych i imprezach towarzyskich. Realizacja projektu z pewnością przyczyniła się do zniwelowania deficytów w zakresie wsparcia osób starszych i ich rodzin, a tym samym do zmniejszenia wykluczenia społecznego na obszarze rewitalizacji. Wg badania ankietowego przeprowadzonego na potrzeby <i>Diagnozy potrzeb i potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych</i>²⁶ 68% ankietowanych pozytywnie ocenia działania na rzecz osób starszych w gminie. Jednocześnie 20% ankietowanych wskazało

²⁶ Badanie przeprowadzone w terminie 22.12.2020-31.01.2021 na podstawie 300 indywidualnych ankiet i 100 grupowych w zakresie obecnego stanu świadczenia usług społecznych, potrzeb mieszkańców w tym obszarze oraz zasobów potencjalnych partnerów, w dziedzinie usług społecznych, *Raport ewaluacyjny z realizacji planu wdrażania centrum usług społecznych* opracowany w ramach projektu „Centrum Usług Społecznych w Gminie Opole Lubelskie”, marzec 2023, s. 9

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			konieczność zatrudnienia wolontariuszy do pomocy osobom starszym, a 13% zwraca uwagę na konieczność lepszej opieki tej grupy społecznej. Przedsięwzięcie przyczyniło się przede wszystkim do realizacji celu 1 <i>ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji poprzez zbudowanie płaszczyzny współpracy lokalnych przedsiębiorców</i> a także celu 4 <i>Poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji</i>. Ze względu na skalę potrzeb w tym zakresie konieczny jest jednak stały monitoring zapotrzebowania na tego typu wsparcie oraz ewentualna korekta założeń Programu na kolejne lata (rozszerzenie działań w tym zakresie). Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
4.2	Utworzenie Klubu Sąsiedzkiego - centrum aktywności lokalnej CAL – miejsca aktywności i spotkań mieszkańców i młodzieży	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Centrum Kultury	Zadanie zrealizowano w 2020 r., część programowa realizowana w trybie ciągłym Utworzono przestrzeń z przeznaczeniem na Centrum Aktywności Lokalnej (przedsięwzięcie 1.9). Projekt ukierunkowany jest na uaktywnienie młodzieżowych organizacji oraz inicjatyw oddolnych organizowanych przez młodych ludzi, choć jest to także miejsce otwarte dla osób dorosłych i całych rodziny. W CAL działa szereg ngo'sów nie posiadające własnej siedziby tj.: Klub Gier Fantasy „HeX”, Klub Wolontariusza, KlubMam, Harcerze, Młodzieżowy Klub Opolskiego Centrum Kultury, Oddział Rejonowy Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Opolu Lubelskim, Oddział Polskiego Związku Niewidomych oraz koła zainteresowań skupiające dorosłych i seniorów. Z obiektu rocznie korzysta ponad 400 osób²⁷. Placówka czynna jest od poniedziałku do piątku w godzinach od 9:00- 14:00 i 15:00 - 20:00. Efektem udostępnienia bazy lokalowej jest wzrost integracji mieszkańców obszaru rewitalizacji. Powołane Centrum Aktywności Lokalnej (CAL) to oferta nowych usług społecznych, rozszerzająca ofertę Ośrodka Pomocy Społecznej, dedykowana wszystkim mieszkańcom obszaru rewitalizacji. CAL wspiera oddolne inicjatywy społeczne oraz uczy umiejętności samoorganizacji, zrzeszania się i przedsiębiorczości społecznej. Podmiotem odpowiedzialnym za animację działań w CAL jest Opolskie Centrum Kultury. Działalność CAL zaplanowano w ramach przedsięwzięcia 4.2. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 <i>Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji</i>, celu 4 <i>poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji poprzez zmianę organizacji ruchu w centrum miasta, likwidację barier przestrzennych i architektonicznych. oraz reorganizacja i wytyczenie nowych połączeń pieszych</i> oraz celu 5 <i>Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji</i>. W efekcie zaktywizowano grupy zmarginalizowane i zagrożone wykluczeniem społecznym oraz podjęto działania na rzecz podniesienia ich kompetencji społecznych i zawodowych. Wspierane są inicjatywy promujące budowanie tożsamości lokalnej oraz integracji międzysrodiskowej. Zdaniem uczestników wywiadów w efekcie można dostrzec podniesienie poziomu aktywności mieszkańców, wzmocnienie

²⁷ Wg danych Opolskiego Centrum Kultury w 2022 r. z obiektu skorzystały 432 osoby

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			więzi, w tym międzypokoleniowych, oraz lokalnej tożsamości. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
4.3	Organizowanie społeczności lokalnej jako forma pracy socjalnej na obszarze rewitalizowanym	Ośrodek Pomocy Społecznej (obecnie CUS)	Zadanie zrealizowane część programowa realizowana w trybie ciągłym. W ramach przedsięwzięcia zaplanowano zaangażowanie mieszkańców do wspólnych działań, poprzez: organizację wspólnych wydarzeń (Dzień Sąsiada i Sąsiedzka Gwiazdka), działania profilaktyczne dla rodzin, młodzieży, seniorów oraz realizację mikrograntów (w formule inicjatyw oddolnych). W 2017 i 2018 r. zorganizowano Dzień Sąsiada. Nie udało się natomiast zrealizować wolontariatu seniorów 60+, w ramach którego zakładano działania wolontaryjne seniorów polegające na ich włączeniu się w pomoc w wydawaniu żywności, pracę porządkową w ogródku, pomoc dzieciom i wychowawcom w Socjoterapeutycznej Świetlicy Środowiskowej (ul. Fabryczna 28, budynek „Centrum Fabryczna”) prowadzonej przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Opolu Lubelskim czy pomoc w prowadzeniu punktu z odzieżą używaną. Cele odnoszące się do postaw społecznych (w tym przypadku aktywność społeczna, gotowość do wspólnych działań na rzecz społeczności lokalnej) są możliwe do oceny w dłuższej perspektywie czasowej. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> W efekcie zaktywizowano grupy zmarginalizowane i zagrożone wykluczeniem społecznym oraz podjęto działania na rzecz podniesienia ich kompetencji społecznych i zawodowych. Wspierane są inicjatywy promujące budowanie tożsamości lokalnej oraz integracji międzyśrodowiskowej. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
4.4	Programy aktywizacji społeczno-zawodowej (obszar rewitalizacji)	Ośrodek Pomocy Społecznej (obecnie CUS)	Zadanie zrealizowane od marca 2021 r. do marca 2023 r. W ramach przedsięwzięcia zorganizowano warsztaty, które odbywały się w trzech modułach: trening umiejętności społecznych i zawodowych, preorientacja zawodowa oraz alternatywne formy spędzania wolnego czasu. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> W efekcie zaktywizowano grupy zmarginalizowane i zagrożone wykluczeniem społecznym oraz podjęto działania na rzecz podniesienia ich kompetencji społecznych i zawodowych. Wspierane są inicjatywy promujące budowanie tożsamości lokalnej oraz integracji międzyśrodowiskowej. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
4.5	Dyskusyjny Klub Literacki SENIOR	- Opolskie Centrum Kultury - Miejsko-Gminna Biblioteka	Zadanie realizowane w trybie ciągłym. Spotkania w formie „Kawiarenki literackiej” odbywają się raz w tygodniu, w „Złotym Zakątku”, miejscu spotkań opolskich seniorów. Seniorzy skupieni wokół działającego przy Opolskim Centrum Kultury Klubu Seniora są bardzo aktywni, a współpraca z nimi stanowi wyraz rzeczywistego, silnego partnerstwa. Seniorzy są niezależni w organizacji spotkań

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
		Publiczna • Klub Seniora	literackich, wspierani są jedynie przez bibliotekarzy Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej. Utworzono dział „<i>Duże Litery</i>” w Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej, czyli regał dedykowany seniorom, na którym można znaleźć książki drukowane dużą czcionką. Organizowane są cyklicznie „<i>Opolskie Spotkania z Poezją</i>”. Na spotkania zapraszani są twórcy zarówno lokalni jak i krajowi. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 <i>Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Realizacja projektu w trybie ciągłym, łącznie z przedsięwzięciem 4.6 (warsztaty edukacyjne) w pełni, lub co najmniej w znaczącym stopniu, rozwiązuje problem braku miejsca spotkań i oferty czasu wolnego dla seniorów, przyczyniając się do poprawy jakości życia i zmniejszenia wykluczenia społecznego osób starszych. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
4.6	Warsztaty edukacyjne dla seniorów (zajęcia komputerowe, dbanie o zdrowie)	Opolskie Centrum Kultury	Zadanie realizowane w trybie ciągłym W każdym dniu tygodnia odbywają się zajęcia/ warsztaty z różnych dziedzin: języka obcego (angielski, niemiecki), promocji i profilaktyki zdrowia (m.in. fitness w tańcu), obsługi komputera, pierwszej pomocy itd. Oprócz waloru edukacyjnego spotkania pełnią ważną rolę integracyjną. Warsztaty cieszą się dużym zainteresowaniem. W latach 2017-2018 wzięły w nich udział 192 osoby, w 2019 r. 111 osób. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 <i>Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Realizacja projektu w trybie ciągłym, łącznie z przedsięwzięciem 4.5 (klub literacki) w pełni, lub co najmniej w znaczącym stopniu, rozwiązuje problem braku miejsca spotkań i oferty czasu wolnego dla seniorów, przyczyniając się do poprawy jakości życia i zmniejszenia wykluczenia społecznego osób starszych. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
4.7.	„Podwórko romskie” – strefa społecznej aktywności mniejszości romskiej.	• Ośrodek Pomocy Społecznej (obecnie CUS) • Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o. o.	Zadanie nie jest realizowane. Przyczyną jest brak środków finansowych.
4.8	Ośrodek wsparcia dla ofiar przemocy domowej – Centrum Usług Społecznych w Opolu Lubelskim	Ośrodek Pomocy Społecznej (obecnie CUS)	Zadanie realizowane w trybie ciągłym W ramach zadania utworzono przestrzeń przeznaczoną na Centrum Usług Społecznych (przedsięwzięcie 1.10). Projekt ukierunkowany jest na profilaktykę negatywnych zjawisk społecznych, interwencję w przypadku ich wystąpienia oraz bezpośrednią pomoc długoterminową osobom objętym wsparciem Ośrodka Pomocy Społecznej w postaci specjalistycznych

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			usług społecznych. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 <i>Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> W wyniku realizacji projektu uzyskano istotną poprawę w zakresie dostępności usług wsparcia rodziny, w szczególności osób doświadczających przemocy, o niskim statusie materialnym, wychodzących z nałogów. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
5.1.	„Z muzyką za pan brat” (muzykoterapia, choreoterapia, organizacja potańcówek)	Opolskie Centrum Kultury	Zadanie zostało zrealizowane. Zajęcia cykliczne z instruktorem tańca dla grup seniorskich. Organizowane raz w tygodniu. Muzykoterapia i choreoterapia. Cykliczne potańcówki na świeżym powietrzu w okresie wiosna – lato. W ramach przedsięwzięcia zorganizowano cykl potańcówek dla seniorów, które odbywały się raz w miesiącu w Muzeum Multimedialnym przy ul. Strażackiej. Średnio w spotkaniu uczestniczyło 18-20 seniorów, a łącznie we wszystkich spotkaniach do końca 2019 r. udział wzięło około 500 osób. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 <i>Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Przedsięwzięcie z pewnością stanowiło ważny element działań na rzecz poszerzania oferty czasu wolnego dla seniorów, przyczyniając się do ich aktywizacji i integracji, a w efekcie poprawy jakości życia i zmniejszenia wykluczenia społecznego. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
5.2	„Wędrujące słoiki” – warsztaty kulinarne	Opolskie Centrum Kultury	Zadanie nie zostało zrealizowane Zadanie zostało wstępnie przeniesione na jesień 2020 r., choć z uwagi na sytuację epidemiologiczną terminu nie udało się utrzymać. W efekcie skutków społecznych pandemii COVID-19 zadanie zaniechano. Przedsięwzięcie miał współtworzyć Klub Wolontariusza OCK oraz Klub Kobiet.
5.3	Rodzinne kino plenerowe: RETRO KINO (seniorzy), COOL KINO (młodzież), Plac studzienny	Opolskie Centrum Kultury	Zadanie zrealizowane zgodnie z planem w latach 2017-2018. W 2017 r. zorganizowano 6 seansów (09.06, 14.07), w 2018 r. 4 seanse (25.05, 01.06, 13.07, 03.08). W 2020 r. z powodu pojawienia się pandemii projekt został zawieszony. Projekt wznowiono jednak z uwagi na popularność oraz dużą ilość uczestników został on przeniesiony do Parku Miejskiego w Opolu Lubelskim. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szczególnie celu 2 <i>Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Wobec przeniesienia przedsięwzięcia poza obszar rewitalizacji jego rezultaty w odniesieniu do założonych celów (stworzenie nowego cyklu „Kino Plenerowe”, integracja międzypokoleniowa, ożywienie centrum miasta) są połowiczne. Na pewno przedsięwzięcie przyczynia się do integracji międzypokoleniowej. Bezsprzecznie jednak przeniesienie seansów poza obszar rewitalizacji uniemożliwia realizację celu jakim było ożywienie centrum miasta.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
5.4	Gra miejska w przestrzeni historycznego centrum miasta	- Opolskie Centrum Kultury - Klub Gier Fantasy HeX - Fundacja Instytutu Aktywizacji i Rozwoju Społecznego	Projekt realizowany zgodnie z założeniami. Wykonana została gra miejska pn. „Gra poprzez czasy”, która wkomponowana została na stałe w przestrzeń miasta. Gra powstała w postaci stylizowanej mapy Opola Lubelskiego (100 szt.), z zadaniami (questami) oraz 10 dziesięcioma tabliczkami umieszczonymi w odpowiednio wyselekcjonowanych ze względu na swój walor historyczny punktach w ścisłym centrum miasta (na obszarze rewitalizacji)²⁸. Gra udostępniana jest wszystkim zainteresowanym nieodpłatnie. Grę można znaleźć pod adresem: https://actionbound.com/bound/stracglowedlaopola lub skanując kod QR dostępny w Opolskim Centrum Kultury. Dostępna jest także wersja w języku angielskim: https://actionbound.com/bound/loseyourheadforopole. Mapy z kartą gracza dostępne są w Opolskim Centrum Kultury oraz Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej. Z gry korzysta młodzież, starsi mieszkańcy gminy oraz turyści. Szacowana liczba osób, które wzięły udział w grze to około 400 osób rocznie (rocznie średnio organizowano 27 gier, a na jedną grę grupową przypada około 15 osób). Faktyczna liczba osób biorących udział w grze jest większa, gdyż podane dane pochodzą tylko z wycieczek grupowych (bez przejeżdżających indywidualnych). Szacuje się zatem, iż łącznie do tej pory z gry mogło skorzystać nawet do 1 000 osób. Realizacja projektu była możliwa dzięki współpracy z Klubem Gier Fantasy HeX, Fundacją Instytutu Aktywizacji i Rozwoju Społecznego z Lublina oraz wsparciu Europejskiego Korpusu Solidarności. <i>Przedsięwzięcie przyczyniło się przede wszystkim do realizacji celu 2 Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Zakładanym efektem działania jest lepsze poznanie historii miasta, zarówno przez mieszkańców, jak i turystów oraz pobudzenie ruchu w centrum miasta. Przedsięwzięcie z pewnością stanowi ważny element działań na rzecz ożywiania obszaru rewitalizacji i wzmocnienia tożsamości lokalnej. Poprzez budowanie klimatu miejsca (atrakcyjna, ciekawa przestrzeń) przyczynia się również do realizacji celu Programu dotyczącego wzmocnienia kapitału społecznego (w ramach celu 2.), zachowania i promocji dziedzictwa kulturalnego (w ramach celu 5), a pośrednio także do ożywienia gospodarczego obszaru rewitalizacji (cel 1). Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu
5.5	Programy edukacyjne dla dzieci i młodzieży wspierające regionalizm i tożsamość lokalną	Opolskie Centrum Kultury	Zadanie zrealizowane w 2021 r. W ramach działania zorganizowane zostały warsztaty dziennikarskie dla dzieci i młodzieży pod nazwą „Warto rozmawiać o Opolu Lubelskim”. Młodzież biorąca udział w warsztatach relacjonowała na antenie Radia Progres wydarzenia plenerowe, między innymi Piknik Rewitalizacyjny i Kina Plenerowe. W ramach cyklu „Popołudnie z herbatką” młodzież przeprowadzała wywiady ze świadkami historii Opola Lubelskiego, między innymi seniorami i nauczycielami historii. W audycje w internetowym Radiu Progres włączyli się harcerze, studenci, wolontariusze. Przeprowadzono 10 warsztatów. Audycje radiowe odbywały się

²⁸ Tabliczki umieszczone są przy ulicy: Stary Rynek (działka nr 225 skwerek), Piekarskiej (działka nr 238), Partyzanckiej (działka nr 143), róg Józefowskiej i Cichej (działka nr 166), na placu przy Kościele (działka nr 433 - zamieszczone w gablocie), na parkingu Garbarska (działka nr 348 - poza obszarem rewitalizacji), przy Urzędzie Miasta (działka nr 316 skwerek) oraz obok d. Ratusza (działka nr 126/6) oraz przy Liceum Ogólnokształcącym (działka nr 57), Opolskim Centrum Kultury (działka nr 29 - zamieszczone w gablocie). Grę rozpoczyna się na ul. Morwowej na działce nr 357 (poza obszarem rewitalizacji).

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ¹²	Stan realizacji w odniesieniu do zakładanych rezultatów
			cyklicznie, raz w tygodniu. Przedsięwzięcie przyczyniło się przede wszystkim do realizacji celu 2 <i>Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji.</i> Zrealizowane przedsięwzięcie przyczyniło się do zwiększenia zaangażowania społecznego środowisk lokalnych; promowania i pielęgnowania lokalnego dziedzictwa; wzmocnienia więzi międzypokoleniowych; wzmacniania poczucia zakorzenienia, pozwalającego na poczucie przynależności do określonego terytorium, miejsca, wspólnoty, kultury; formułowania wspólnot jako grup zamieszkujących określone terytorium. Przedsięwzięcie przyczyniło się do realizacji szeregu kierunków działań Programu – patrz załącznik do raportu

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024 oraz danych z Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim

Efekty podejmowanych działań na pewno ograniczyła pandemia COVID-19 i wynikające z niej konsekwencje społeczne oraz gospodarcze. Gdy wydawało się, że wygasająca pandemia pozwoli odbudować się kulejącej gospodarce, 24 lutego 2022 roku Federacja Rosyjska dokonała inwazji na Ukrainę wywołując chaos oraz destabilizując gospodarkę Unii Europejskiej w tym Polski. W efekcie wojny doświadczyliśmy exodusu uciekającej przed wojną ludności ukraińskiej do Polski oraz największego od lat 70. XX wieku kryzysu energetycznego, skutkującego skokowym wzrostem cen (w szczytowym momencie inflacja w Polsce wyniosła 18.4% w lutym 2023 r.).

W tym kontekście osiągnięte rezultaty można uznać jako bardzo dobre. Niemniej widoczne jest, że mimo podejmowanych działań kluczowe dla podejmowania interwencji rewitalizacyjnej problemy społeczne wciąż widoczne są w przestrzeni obszaru rewitalizacji.

Świadczy o tym zarówno liczna osób wymagających wsparcia, jak i badania prowadzone przy okazji prac nad raportem ewaluacyjnym z realizacji planu wdrażania centrum usług społecznych opracowanym w ramach projektu „Centrum Usług Społecznych w Gminie Opole Lubelskie”,

W tym kontekście rekomendowana jest aktualizacja Gminnego programu rewitalizacji, a nie podjęcie nowej interwencji.

Warto podkreślić, że w proces rewitalizacji angażowano mieszkańców od etapu projektowania (przestrzeni/ usług) aż po etap monitorowania i oceny przyjętych założeń. Realizacja przedsięwzięć zwłaszcza przestrzenno-funkcjonalnych konsultowana była z mieszkańcami wielokrotnie, po to by wypracować rozwiązania akceptowalne dla większości uczestników procesu oraz by możliwe było uzyskanie najlepszych rozwiązań funkcjonalnych.

Podsumowując, zwraca się szczególną uwagę na fakt, iż z uwagi na czynniki zewnętrzne na nowo należałoby przeanalizować wizję obszaru rewitalizacji tak by finalny efekt był dostosowany do rzeczywistych potrzeb mieszkańców, a efekty (rezultat) interwencji stanowił odczuwalną zmianę sytuacji na obszarze rewitalizacji. Konieczne jest zatem **przeprowadzenie nowej pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji** w zakresie zmian jakie zaszły w ciągu ostatnich lat zarówno w zakresie komponentu społeczno-ekonomicznego (zmiany demograficzne, zmiany otoczenia gospodarczego, zmiany popytu i podaży) jak i przestrzenno-funkcjonalno-technicznego (potrzeby w zakresie mieszkalnictwa, usług, standardy dostępności). Z uwagi na zmiany środowiskowe, powinno się rozważyć skutki dla historycznej części miasta jakie może wywoływać zmiana klimatu tj. np. deszcze nawalne, susze, huraganowe wiatry, okresy występowania wysokich temperatur w okresie wakacji.

Przeprowadzając aktualizację Programu należy zwrócić szczególną uwagę na konsekwencje rezygnacji z części przedsięwzięć lub znacznych opóźnień w ich realizacji.

Obszary działania (na poziomie przedsięwzięć rewitalizacyjnych), które mogą wymagać rozwinięcia w nowym programie dotyczą:

► **systemowego wsparcia osób, które z powodów zdrowotnych, niepełnosprawności lub podeszłego wieku nie są w pełni samodzielne oraz ich rodzin poprzez:**

- usługi opieki środowiskowej dla osób z ograniczoną samodzielnością – jako kontynuacja przedsięwzięcia 1.9 *Utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej*, 1.10 *Utworzenie Centrum Usług Społecznych* oraz 4.1 *Utworzenie Dziennego DPS dla Osób Starszych w Opolu Lubelskim (...)* wraz z programem aktywizacji seniorów i rodzin; w zakresie wsparcia niewymagającego specjalnych umiejętności/ uprawnień (pomoc w zakupach, gotowaniu, sprzątaniu, wyjściu na spacer, dotarciu do lekarza itp.) rekomenduje się wykorzystanie potencjału pomocy sąsiedzkiej i wolontariatu;
- wsparcie rodzin w pełnieniu funkcji opiekuńczych – podstawowy (przykładowy) zakres to: informacja i pomoc w uzyskaniu wsparcia z różnych dostępnych źródeł (jako odpowiedź na systemowe rozproszenie instytucji

udzielających wsparcia), wypożyczalnia sprzętu ułatwiającego opiekę, szkolenia w zakresie opieki, wsparcie psychologiczne, w tym organizacja cyklicznych spotkań opiekunów (jako grupa wsparcia, wymiany informacji itp.), rozwój usług opieki wytchnieniowej i usług czasowego pobytu itp. – jako kontynuacja przedsięwzięcia 1.10 *Utworzenie Centrum Usług Społecznych* oraz przedsięwzięcia 4.1 *Utworzenie Dziennego DPS dla Osób Starszych w Opolu Lubelskim (...) wraz z programem aktywizacji seniorów i rodzin*; komplementarnie działania informacyjno-promocyjne, zachęty dla przedsiębiorców mających siedziby na terenie miasta, do stosowania przez nich elastycznych form świadczenia pracy, ułatwiających godzenie obowiązków rodzinnych z pracą zawodową (rola gminy);

► **opracowania i realizacji programu wymiany pieców** na proekologiczne urządzenia grzewcze wraz z **działaniami informacyjno-promocyjnymi i edukacyjnymi** w tym zakresie.

Szczególnie w zakresie pierwszego z proponowanych działań (wsparcie dla osób niesamodzielnych i ich rodzin), potrzebne jest **podejście partycypacyjne** i zaprojektowanie usług z udziałem zarówno wszystkich zaangażowanych podmiotów (w szczególności CUS, który powinien aktywniej włączyć się w proces rewitalizacji, Opolskie Centrum Kultury jako operator CAL oraz Urząd Miejski jako nadzorujący cały proces), jak i przedstawicieli grup, do których adresowane jest wsparcie.

Pomoc osobom niesamodzielnym i ich rodzinom to rzecz jasna nie jedyny obszar wymagający zaangażowania mieszkańców. Powinno być ono możliwie szerokie, gdyż w znacznej części warunkuje powodzenie całego procesu rewitalizacji. Dla zwiększenia udziału mieszkańców w realizacji i monitorowaniu działań warto wykorzystać **Komitet Rewitalizacji** oraz **Centrum Aktywności Lokalnej**.

1.3.2. *Wartość dodana Programu*

Rewitalizacja to nie pojedyncze projekty, lecz **zintegrowane, kompleksowe, skoncentrowane przestrzennie działania**, służące wyprowadzaniu ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych. Na tym też polega przewaga interwencji prowadzonej w oparciu o program rewitalizacji. Dzięki zaplanowaniu (i realizacji) działań na wielu płaszczyznach (w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej), które to działania są spójne i wzajemnie powiązane, stwarza on szansę na całościową interwencję, zdecydowanie bardziej skuteczną niż rozproszone projekty, prowadzone w zależności od pojawiających się pomysłów czy możliwości finansowania. W finalizowanym Gminnym Programie Rewitalizacji można to łatwo dostrzec.

Wiele zrealizowanych działań poprzez **efekt synergii** stało się efektywniejszych – ich łączne rezultaty przewyższają efekty, które byłyby możliwe do osiągnięcia przy realizacji poszczególnych (pojedynczych) projektów. Przykładem są przedsięwzięcia dotyczące podnoszenia jakości przestrzeni publicznej. Ich bezpośrednim efektem jest zwiększenie estetyki i funkcjonalności przestrzeni. Jednak dopiero w powiązaniu z przedsięwzięciami mającymi na celu ożywienie społeczno-gospodarcze danego obszaru osiągnięto zupełnie nową jakość, ponieważ stworzono miejsce chętnie odwiedzane przez mieszkańców (bogaty program imprez realizowanych w przestrzeni rynku staromiejskiego).

Złoty Zakątek - miejsce spotkań seniorów

fot. Janusz Jeżak

Przyjazna przestrzeń i atrakcyjna oferta podmiotów działających w tej przestrzeni (CUS, Złoty Zakątek, CAL) zachęca do spędzania czasu wolnego, co sprzyja nawiązywaniu relacji sąsiedzkich i wzmacnia poczucie wspólnoty. Inspirująca i pobudzająca kreatywność przestrzeń staje się z czasem miejscem inicjowania różnych działań przez samych mieszkańców, czego najlepszym przykładem jest pomnik lokalnego działacza Jana Kleniewskiego. W efekcie buduje się pozytywny klimat miejsca i lokalna tożsamość. Jednocześnie przestrzeń pełna ludzi napędza lokalny handel i usługi. Tworzy się samonapędzający się mechanizm rozwojowy, nie do osiągnięcia w przypadku realizacji punktowych projektów.

Odsłonięcie ławeczki z postacią Jana Kleniewskiego 9 września 2022 r.

fot. Urząd Miasta i Gminy w Opolu Lubelskim

Program, ze względu na jego relatywnie długą perspektywę czasową, stworzył również możliwość **prowadzenia działań w sposób systemowy**, w przeciwieństwie do jednorazowych projektów, którym brak kontynuacji. **Koncentracja wielu działań i ich intensywność** dała szansę na uzyskanie realnej, zauważalnej zmiany **w stosunkowo krótkim czasie** (krótszym niż bez obowiązywania Programu).

Należy jednocześnie podkreślić, iż dla oczekiwanych efektów wzajemnego powiązania i synergii konieczna była realizacja znaczącej części zaplanowanych przedsięwzięć. Chodzi o **efekt skali, co niestety w kilku miejscach nie udało się w dużym stopniu zrealizować**. Z niezrealizowanych zadań o charakterze przestrzennym, które mogły istotnie wpłynąć na efekty programu rewitalizacji należy wymienić Program Remontu Kamienic oraz uporządkowanie i nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej Małpiego Gaju.

W efekcie Programu Remontu Kamienic nastąpić miała estetyzacja obiektów, standaryzacja witryn i polityki promocyjno-informacyjnej co przyczynić miało się do wzmocnienia działań lokalnych firm. Działanie miało przyczynić się również do rozwiązania problemów społecznych w centrum, poprzez udostępnienie powierzchni mieszkalnych pod najem dla rodzin z dziećmi w ramach Programu dla Młodych Małżeństw.

O ile udało się poprawić zły stan infrastruktury technicznej (sieci, drogi, chodniki) poprzez realizację projektu 1.1. czy 1.11, o tyle **wciąż nie udało się stworzyć mechanizmu wspierającego właścicieli kamienic w procesie poprawy estetyki kamienic**. Tworzy to pewien dysonans. Osoba pojawiająca się w obszarze rewitalizacji porusza się po odnowionych „podłogach” przestrzeni publicznych, jednak „ściany” tych wnętrz urbanistycznych wciąż są odrapane. Być może stanowi to powód małego zainteresowania wynajmem mieszkań i powierzchni handlowo-usługowych w obszarze rewitalizacji i likwidacją jedynego w tym obszarze domu handlowego (pawilon handlowy spółdzielni zaopatrzenia i zbytu „SCH”). Na problem ten zwrócił uwagę Komitet Rewitalizacji podając przykład kamienicy przy Starym Rynku 44 czy kamienic przy Nowym Rynku. Zwrócono również uwagę na problem starego historycznego ratusza położonego przy Nowym Rynku, który mimo wielu prób nie udało się na ten moment zaadaptować do nowych funkcji. Mało zachęcające jest również otoczenie tego obiektu mimo bardzo atrakcyjnej lokalizacji w strukturze miasta.

W kontekście kryzysu energetycznego estetyzacja elewacji stała się nie tyle kaprysem architekta a palącym problemem ekonomicznym. Stanowi ona bowiem etap końcowy niezbędnego procesu poprawy efektywności energetycznej budynków, który może pozwolić na obniżenie bardzo wysokich kosztów ogrzewania budynków, co pośrednio pozwoli wyeliminować problem ubóstwa energetycznego, a także przyczyni się do poprawy jakości powietrza i ograniczy niską emisję.

Ważnym elementem wizji obszaru rewitalizacji po przekształceniach miał pełnić Małpi Gaj, pozwalając na odpoczynek i rekreację w centrum miasta. Działanie miało również oddziaływać na sferę środowiskową tworząc przyjazny, zielony azyl dla aktywności mieszkańców obszaru rewitalizacji. Miejsce to miało stanowić kompleks rekreacyjno- sportowy dla młodych małżeństw które zdecydują się zamieszkać w centrum i skorzystać z Programu Mieszkań dla młodych małżeństw. Zaniechanie tego działania, remontu kamienic oraz *Programu dla młodych małżeństw* uniemożliwiło skuteczne zakończenie procesu rewitalizacji w tym obszarze.

Podany przykład pokazuje jak bez działań obejmujących wszystkie elementy interwencji, trudno jest wyprowadzić obszar rewitalizacji ze stanu kryzysowego w sposób kompleksowy i trwały. Podobny mechanizm dotyczy narzędzi rewitalizacji – samo ustanowienie Specjalnej Strefy Rewitalizacji i *Programu remontu kamienic*, bez jego wdrożenia, nie poprawi sytuacji.

Przytoczone przykłady potwierdzają obserwacje z innych obszarów kraju, iż proces rewitalizacji jest działaniem wymagającym sporych środków, czasu oraz konsekwencji, a i tak nie ma pewności czy uda się zrealizować wszystkie założone cele.

II. OCENA PROCESU ZARZĄDZANIA PROGRAMEM, SYSTEMU KOORDYNACJI I WDRAŻANIA PROGRAMU ORAZ MONITOROWANIA I SPRAWOZDAWCZOŚCI

2.1. Ocena założeń i realizacji przyjętego systemu koordynacji i wdrażania Programu

Struktura zarządzania Gminnego Programu Rewitalizacji nie uległa zmianie od chwili uchwalenia programu. Została ona trafnie zdefiniowana jeśli spojrzymy na przyjęte do realizacji zadania oraz strukturę organizacyjną urzędu.

Jasno wyodrębniono dwa poziomy zarządzania, pierwszy odnoszący się do Gminnego Programu Rewitalizacji rozumianego jako dokumentu koordynującego podejmowane w obszarze rewitalizacji działania oraz drugiego operacyjnego odnoszącego się do realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W strukturze zarządzania jasno wyodrębniono również funkcje nadzorczo-doradcze od realizacyjno-monitoringowych.

2.1.1. Nadzorowanie i opiniowanie procesu wdrażania Programu

Zgodnie z zaplanowanym systemem zarządzania kieruje i koordynuje wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji oraz koordynuje realizację zaplanowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych Z-ca Burmistrza Opola Lubelskiego, przy wsparciu Komitetu ds. rewitalizacji (ciała opiniodawczo doradczego), które dodatkowo tworzy forum współpracy i wymiany informacji, opiniuje zmiany w GPR, rekomenduje zgłaszane zmiany w GPR, opiniuje sprawozdania z realizacji GPR, upowszechnia wśród mieszkańców obszarów rewitalizacji informacje na temat realizowanych przedsięwzięć, dostarcza informacji i opinii na temat realizowanych przedsięwzięć i efektów z ich realizacji.

W toku prowadzonych prac oraz podjętych analiz nie stwierdzono problemów związanych z tak zdefiniowanym systemem nadzorowania i wdrażania GPR. Zasadniczym problemem było jednak wyłonienie komitetu rewitalizacji, dopiero po przeprowadzeniu trzech naborów (dwa w 2018 r., jeden w 2020 r.), udało się ostatecznie powołać Komitet Rewitalizacji Zarządzeniem Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 30 marca 2020 r. (Zarządzenie nr 169/2020, Zarządzenie nr 198/2020).

Sytuacja ta dobrze oddaje problem szeregu mniejszych samorządów, gdzie po intensywnym okresie współpracy z mieszkańcami i lokalnymi aktywistami, nastąpiło ograniczenie ich aktywności. Społeczności te często uznają, że skoro projekt został zdefiniowany, środki pozyskane, to nie ma potrzeby organizacji spotkań i dodatkowych dyskusji. Zwłaszcza, że przy aktywnym procesie bieżącego szerokiego informowania interesariuszy programu o postępach prac, wielu lokalnych liderów uznaje że należy raczej poczekać na efekty przyjętych do realizacji projektów. Ostatecznie powołany Komitet Rewitalizacji z uwagi na pandemię COVID-19 nie miał zbyt dużych możliwości aktywnego działania.

Komitet zebrał się na posiedzeniach w dniu 25 października 2021, 16 listopada 2022 r. Z nieznanых przyczyn Komitet Rewitalizacji nie zebrał się przez cały 2023 r. mimo, że zgodnie z uchwałą nr XLIII/309/2018 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim (§3 pk1), posiedzenia komitetu powinny być zwoływane co najmniej raz do roku. Kolejne spotkanie odbyło się planowo 24 czerwca 2024 r.

Na spotkaniach Komitetu stałym punktem porządku obrad była informacja o stanie realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji, przy okazji której wskazywano również na efekty podjętych działań.

Komitet miał możliwość zapoznania się z opracowaną w 2020 roku *Średniookresową ewaluacją Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024*, której wyniki zaopiniował pozytywnie.

Opracowanie to było wynikiem realizacji zarówno wymogów ustawowych, dotyczących oceny aktualności i stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji co najmniej raz na 3 lata (art. 22 ustawy o rewitalizacji), jak i zasad monitorowania i oceny określonych w samym Programie.

2.1.2. Realizacja i monitorowanie Programu

W zaplanowanym systemie zarządzania za realizację programu odpowiada zasadniczo Zespół Zadaniowy ds. Rewitalizacji, powołany zarządzeniem Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 4 lipca 2016 r. (Zarządzenie nr 137/2016), zmienionego powołany zarządzeniem Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 12 lutego 2018 r. (Zarządzenie nr 281/2018), w którego skład wchodzi cztery osoby z urzędu: koordynator projektu, osoba odpowiedzialna za kontakt z mieszkańcami oraz po jednej osobie z działu księgowego i inwestycji. Zespół odpowiedzialny jest za sporządzanie okresowych sprawozdań z realizacji GPR, zgłaszanie nowych projektów, angażowanie partnerów społecznych, koordynację podejmowanych przedsięwzięć czy angażowanie partnerów społecznych. Zespół odpowiada ponadto m.in. za: pozyskanie środków na rzecz realizacji działań zapisanych w GPR, sporządza okresowe sprawozdania z realizacji GPR, monitoruje sytuację na obszarze objętym rewitalizacją, zbiera propozycje zmian do GPR, prowadzi konsultacje społeczne z mieszkańcami Gminy, dba o upowszechnienie założeń GPR wśród mieszkańców gminy. Uzupełnieniem prac zespołu są działania Zespołu ds. wspierania inicjatyw lokalnych powołanego zarządzeniem Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 2 października 2017 r. (Zarządzenie nr 247/2017).

Samorząd Opola Lubelskiego to stosunkowo mała jednostka samorządowa, mimo to zastosowano system który pozwala kontrolować przebieg procesu zarówno z poziomu strategicznego jak i wykonawczego. Zaplanowany system monitorowania pozwolił dostrzec niewydolność Ośrodka Pomocy Społecznej w realizacji zadań wpisanych do GPR, co pozwoliło wdrożyć mechanizmy naprawcze.

W efekcie podjętych działań Ośrodek Pomocy Społecznej w Opolu Lubelskim został przekształcony w Centrum Usług Społecznych (Uchwała Nr XXVIII/214/2021 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 09 lutego 2021 roku).

Zdiagnozowane problemy są podejmowane nawet jeśli nie udaje się pozyskać środków na określone przedsięwzięcia, czego dowodem jest pozyskanie środków na organizację przestrzeni dla młodzieży przy ulicy Kolejowej, czego wcześniej w GPR nie zaplanowano. Zarządzający procesem elastycznie poszukują różnych źródeł finansowania przedsięwzięć zapisanych w programie. Takie podejście pozwoliło zorganizować przestrzeń publiczną przy ul. Nowy Rynek i ul. Lubelska z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych czy też realizować projekt zagospodarowania ulicy Piłsudskiego w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład.

Podsumowując można uznać, że na moment sporządzenia raportu system wdrażania i koordynacji jest skuteczny i efektywny.

2.2. Ocena systemu monitorowania i sprawozdawczości Programu (pod kątem efektywności zarządczej na poziomie Programu)

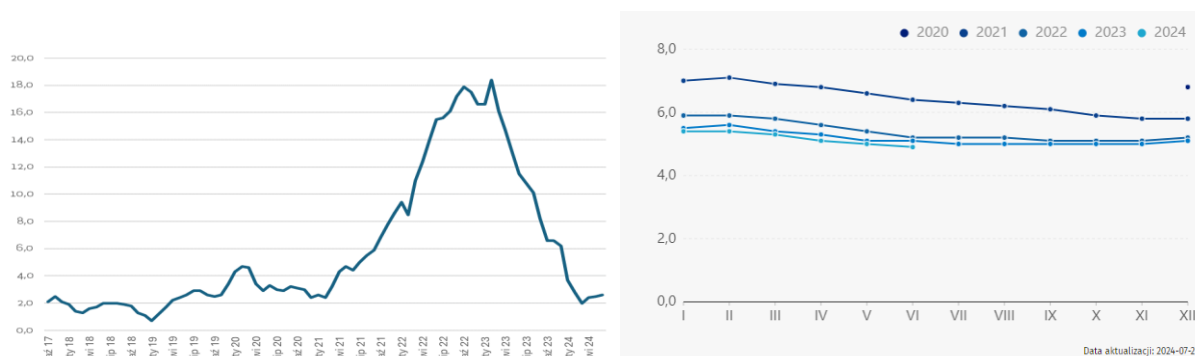
Zgodnie z Gminnym Programem Rewitalizacji założono, że wskaźniki monitorowania będą podstawowym narzędziem śledzenia postępu w realizacji GPR. Z informacjami uzyskanymi w trakcie wywiadów wynika, że zespół ds. rewitalizacji nie analizował raz do roku podstawowych wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego (np. wskaźniku bezrobocia, inflacji, wzrostu PKB). Nie weryfikowano w związku z tym możliwości zmiany przyjętych celów i kierunków rewitalizacji ze względu na zaobserwowane zmiany w zakresie stanu gospodarki lub przepisów prawa w zakresie pomocy społecznej. Wynikało to z ogromu zadań jakie musiał realizować samorząd w czasie pandemii COVID-19 a później w pierwszych miesiącach wojny na Ukrainie.

Otoczenie społeczne gospodarcze w latach 2021-2024 z uwagi na wspomniane wyżej czynniki było bardzo dynamiczne i zmienne.

Stopa inflacji w latach 2021-2024 dynamicznie wzrosła osiągając bardzo wysoki poziom pod koniec I kwartału 2023 r. Bez wątpienia wysoki poziom inflacji wpłynął na sytuację na rynku zamówień publicznych podnosząc znacząco ceny robót budowlanych oraz usług. Wysoka inflacja przyczyniła się również do wzrostu stóp procentowych odpowiadających za koszt kredytu co na pewno utrudniło pozyskanie środków na działania inwestycyjne zarówno gminie jak i pomiotom prywatnym.

Stopa bezrobocia w kraju systematycznie spadała w analizowanym okresie. Lokalnie sytuacja kształtowała się podobnie, wyraźniej dostrzegalna jest jednak chwilowa zmiana wynikająca z pandemii COVID-19.

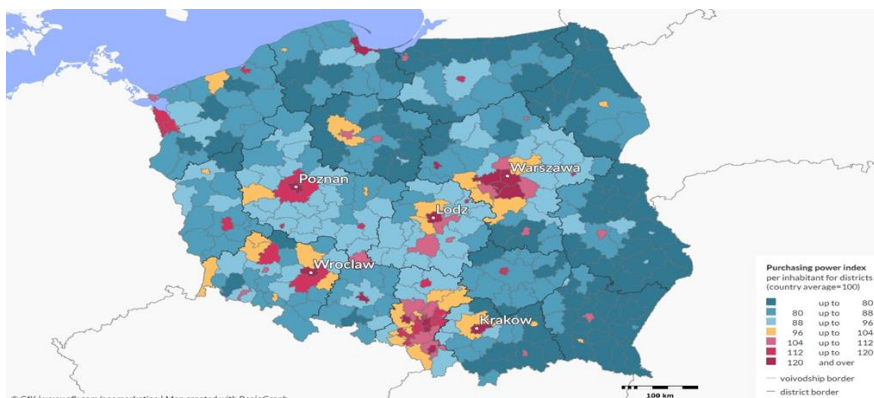
Wskaźnik zarejestrowanych bezrobotnych pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok jako % ludności aktywnej zawodowo w powiecie wzrósł z poziomu 3,8% w 2019 r. do poziomu 4,9% w 2021 r. by w kolejnych latach spadać. Chwilowy wzrost związany był bezpośrednio z wystąpieniem pandemii COVID-19.

Rysunek 2. Stopa inflacji bazowej w latach 2017-2024 w Polsce (wykres z lewej strony) oraz stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2020-2024 w Polsce (wykres z prawej strony)

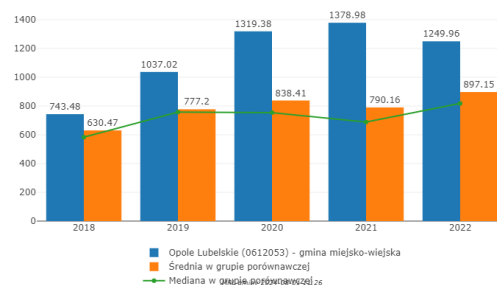
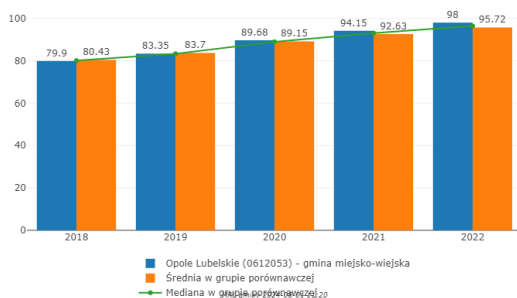
Źródło: Narodowy Bank Polskie, <https://nbp.pl/statystyka-i-sprawozdawczosc/inflacja-bazowa/> oraz GUS, <https://dashboard.stat.gov.pl/>

Produkt Krajowy Brutto systematycznie rósł w trakcie obowiązywania programu. W latach 2020-2023 jego wartość liczona na 1 mieszkańca (ceny bieżące) wzrosła w Polsce z poziomu 61 231 zł do poziomu 90 459 zł. Należy jednak pamiętać, że rozkład dochodu w skali kraju nie jest równomierny. Jak już wspomniano wcześniej, wg danych GfK Polonia za 2022, siła nabywcza mieszkańców powiatu opolskiego stanowiła jedynie 80% średniej krajowej.

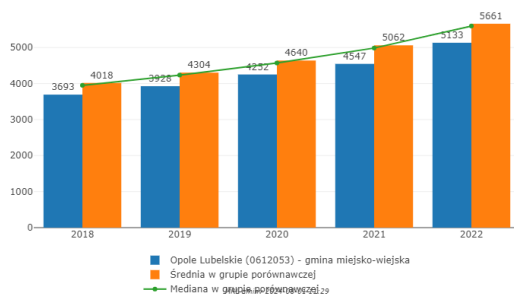

Rysunek 3. Siła nabywcza ludności w 2022 roku.

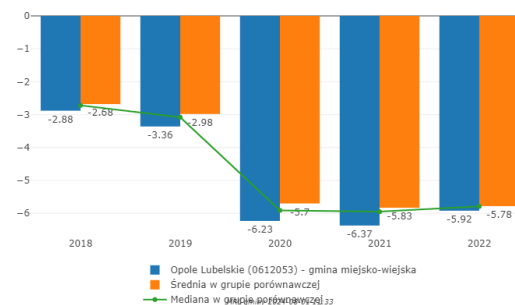
Źródło: GfK Polonia, <https://www.gfk.com/pl/prasa/purchasing-power-2021>

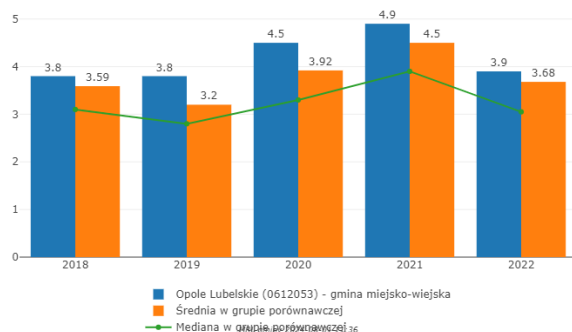
▲ Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców

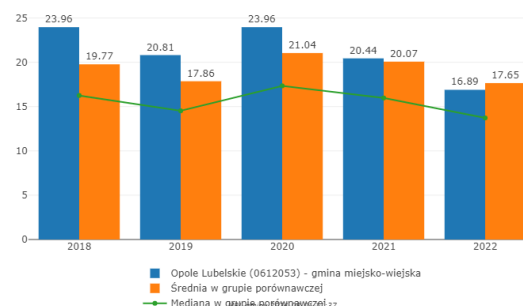
▲ Kwota wydatków inwestycyjnych przypadających na 1 mieszkańca – średnia trzyletnia

▲ Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

▲ Zmiana liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym w ostatnich pięciu latach (jako% ogólnej liczby mieszkańców)

▲ Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok jako % ludności aktywnej zawodowo (dane powiatowe)

▲ Liczba długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców gminy

Rysunek 4. Zestaw wskaźników kontekstowych

Źródło: MRL Związku Miast Polskich, <https://gminy.monitorrozwoju.pl>

Zespół monitorujący program nie dostrzegł istotnych zmiany w zakresie jego realizacji. Nie odnotowano również w trakcie wdrażania programu inicjatyw interesariuszy procesu rewitalizacji (uzasadniony wniosek poparty co najmniej 25 podpisami, mający na celu wprowadzenie zmian w programie).

W 2018 r. do urzędu wpłynął wniosek w sprawie ujęcia budynku usługowo-mieszkalnego zlokalizowanego przy ulicy Kościuszki 5 w Gminnym Programie Rewitalizacji z uwagi na planowany remont. W odpowiedzi zwrócono uwagę, na fakt iż kamienica znajduje się w granicach obszaru objętego rewitalizacją, jednak poza obszarem objętym Programem remontu kamienic. W ramach Programu ujęte zostały historyczne kamienice ścisłego centrum miasta Opola Lubelskiego dla których wykonana została wielobranżowa koncepcja architektoniczno-budowlana podlegająca ścisłym uzgodnieniom z Lubelskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie. Dokumentacja została opracowana dla każdej kamienicy oddzielnie, przy założeniu spójności przyjętych rozwiązań architektonicznych dla całego obszaru zwłaszcza w zakresie kolorystyki elewacji budynków, wymiany stolarki okiennej, pokryć dachowych, projektów sztyldów, i wielu innych elementów. Wykonanie koncepcji było elementem niezbędnym służącym oszacowaniu skali degradacji zabudowy mieszkalno-usługowej a tym samym określeniu wielkości wstępnych do poniesienia nakładów inwestycyjnych.

Włączenie obiektu do programu kamienic może się odbyć jedynie w procedurze aktualizacji programu zgodnie z zasadami w nim przyjętymi, przy jednoczesnym posiadaniu przez wnioskującego dokumentacji na planowany zakres prac dla budynku ul Kościuszki 5 i uzgodnień przyjętych rozwiązań z LWKZ w Lublinie.

Zespół ds. rewitalizacji dostrzegł opóźnienia lub zaniechania w zakresie podejmowania projektów za które odpowiedzialny był Ośrodek Pomocy Społecznej. Z uwagi na zaistniałą sytuację Zespół Zarządzający Programem podjął działania zaradcze, co spowodowało przesunięcia niektórych działań zaplanowanych w GPR w czasie, jednak nie uniemożliwiło ich realizacji. Ostatecznie zaplanowane działania koordynowane przez OPS, z sukcesem zrealizował nowy podmiot jakim jest Centrum Usług Społecznych.

Słabą stroną systemu monitorowania o czym wspomniano w ewaluacji w 2020 r. był obszar działań społecznych. Analiza zebranych wtedy danych wskazywała na konieczność szerszego monitorowania rezultatów podejmowanych działań. Zespół ds. rewitalizacji skoncentrował się w tym czasie na produktach realizowanych przedsięwzięć, w efekcie udało się wtedy ustalić ilu uczestników brało udział w warsztatach, zabrakło jednak informacji na ile były one udane oraz czy jest dalsze zapotrzebowanie na tego typu aktywności.

Zespół zarządzający częściowo zastosował się do przedstawionych w ewaluacji rekomendacji i przy okazji wdrażania Centrum Usług Społecznych zlecono opracowanie *Diagnozy potrzeb mieszkańców w zakresie usług społecznych oraz potencjału lokalnych usługodawców*. Opracowanie powstało w okresie między 22.12.2020 a 31.01.2021 i objęło część przedsięwzięć powstałych w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji (Klub Międzypokoleniowy, Klub Integracji Społecznej, Świetlica edukacyjno-terapeutyczna). Zasadne byłoby stałe monitorowanie prowadzonych działań poprzez wprowadzenie wymogu ankietowania osób uczestniczących w zajęciach, przynajmniej raz do roku.

Poprawie wymaga również monitorowanie procesu komunikowania się z interesariuszami procesu rewitalizacji. Cenne byłoby odnotowanie w jaki sposób i jak często podejmowane są akcje zmierzające do poinformowania o podejmowanych działaniach. Lektura lokalnego pisma *Opolanin* wskazuje, że zespół zarządzający starał się szeroko informować o podejmowanych działaniach za każdym razem, gdy tylko pojawiały się nowe informacje. W okresie dla którego prowadzono analizę, w Opolaninie zamieszczono łącznie osiem artykułów (wydanie 2/2020, 1/2021, 2/2022, 3/2021, 1/2022, 2/2022, 3/2022, 5/2022). Trudno jednak z uwagi na brak zapisów ocenić podobne akcje prowadzone na lokalnym gminnym funpagu, choć z zamieszczonych poniżej zrzutów postów wynika, że akcje były prowadzone.

Rysunek 5. Wybrane zrzuty postów z funpage gminy Opole Lubelskie dotyczące procesu rewitalizacji

Źródło: https://www.facebook.com/opolelubelskie?locale=pl_PL

Szkoda, że nie udało się odzyskać danych pierwotnej strony internetowej dedykowanej rewitalizacji²⁹. Zrozumiałe jest, że sytuacja nie jest wynikiem zaniedbania zespołu ds. rewitalizacji, jednak nie zwalania to zespołu od opracowania nowej strony, która pozwoliłaby prowadzić efektywną komunikację z interesariuszami procesu. Obecne rozwiązanie jest dość schematyczne i nie oddaje olbrzymiego nakładu pracy i zaangażowania interesariuszy w ten proces.

²⁹ Na początku 2020 r. z uwagi na problemy z pozyskaniem od zewnętrznego dostawcy strony www danych źródłowych, po upływie czasu świadczenia przez ten podmiot usługi, nastąpiło wyłączenie strony www poświęconej rewitalizacji.

MODELOWA REWITALIZACJA

8 listopada 2017 roku, podczas XL sesji Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim, radni podjęli uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017 – 2024. Na 13 obecnych na sesji radnych 7 było za, a 6 wstrzymało się od głosu. Nikt nie był przeciw. Głosowanie odbyło się w trybie jawnym i imiennym.

Na sesji obecni byli m.in. opolscy przedsiębiorcy wyrażający swoją aprobatę dla projektu rewitalizacji centrum. Przyjęcie Gminnego Programu Rewitalizacji poprzedzone było długim, trwającym kilkanaście miesięcy procesem konsultacji i uzgodnień zapisów GPR z mieszkańcami miasta. Spotkania w ramach narad obywatelskich, warsztatów czy konsultacji dotyczyły zarówno całego obszaru rewitalizacji jak również poszczególnych mniejszych obszarów w centrum miasta takich jak skwer miejski czy mały targ lub. tzw. Małpi gaj.

W GPR wskazano m.in. 35 podstawowych przedsięwzięć planowanych do realizacji w najbliższych latach na obszarze rewitalizacji. Podmiotami zgłaszającymi te przedsięwzięcia są zarówno Gmina Opole Lubelskie, jej jednostki organizacyjne, jak również firmy prywatne i NGO-sy. Wśród zadań są zarówno duże działania inwestycyjne dotyczące poszczególnych obszarów w centrum miasta jak również działania społeczne i aktywizujące mieszkańców. Bardzo istotnym aspektem jest też ożywienie gospodarcze centrum któremu mają sprzyjać przyjęte do realizacji działania.

Gminny Program Rewitalizacji jest dokumentem niezbędnym do walki o pozyskanie funduszy unijnych na rewitalizację. Gmina przygotowuje program rewitalizacji, wskazując w nim m.in. obszar, który wymaga odnowienia oraz proponuje zadania, które mają go uzdrowić. Program rewitalizacji jest podstawą do udzielenia wsparcia z Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020 na rewitalizację. Ustawa o rewitalizacji bardzo precyzyjnie określa, co taki GPR powinien zawierać, stąd jego forma jest bardzo obszerna, wnikliwa i całościowa. Realizacja tego etapu także poprzedzona została licznymi warsztatami i spotkaniami z osobami oraz instytucjami, które mogły wskazać istotne problemy występujące na obszarze rewitalizacji. Po opracowaniu pozyskanych informacji, na podstawie zdefiniowanych problemów zbudowano koncepcję działań naprawczych, zawartych w GPR.

W projekcie GPR znalazły się działania o różnym stopniu złożoności i trudności, od drobnych przedsięwzięć społecznych do dużych i bardzo skomplikowanych programów, jak ten dotyczący ożywienia historycznych kamienic w centrum miasta. Prace nad programem rewitalizacji, wymagały odpowiedzialności, planowanego i zintegrowanego działania wszystkich komórek Urzędu Miejskiego, współpracy z lokalnymi środowiskami (mieszkańcy, przedsiębiorcy, młodzież) oraz poszukiwania możliwych źródeł finansowania. Lista przedsięwzięć podstawowych zawartych w GPR wynika z aktualnych potrzeb ale i możliwości finansowych gminy i podmiotów prywatnych. Co ważne jednak w sytuacji gdy pojawiają się sprzyjające okoliczności jej zakres może być w przyszłości rozwijany i uzupełniany o nowe zadania.

Opis projektu

31 sierpnia 2016 roku Gmina Opole Lubelskie podpisała umowę z Ministerstwem Rozwoju na realizację unijnego projektu pn. „Opole Lubelskie – do dotknięcia, do zasmakowania – przygotowanie gminy Opole Lubelskie do rewitalizacji gospodarczo – społecznej obszarów zdegradowanych”.

Wiodącym tematem działań projektowych było ożywienie gospodarcze i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej zdegradowanego obszaru miasta. Projekt „Opole Lubelskie – do odkrycia, do zasmakowania – kompleksowa rewitalizacja historycznego centrum miasta Opole Lubelskie” uwzględniał środki przygotowawcze dotyczące dokumentacji technicznej, analiz, konsultacji społecznych, doradztwa ekspertów urbanistów, architektów, socjologów, tworzenie programów edukacyjnych i gospodarczych. Wszystko co niezbędne, a kosztowne do złożenia wniosków inwestycyjnych i uzupełniających je działań tzw. miękkich (np. edukacyjnych, animacyjnych, kulturalnych, gospodarczych, socjalnych).

Zmiany w przestrzeni miejskiej Opolu Lubelskiego spowodowały, że historyczne centrum miasta objęte jest pogłębiającym się kryzysem wyłudnienia i regresem działalności gospodarczej. Istniejące przedsiębiorstwa rodzinne działające w centrum borykają się z niskim zainteresowaniem lokalnego rynku – ich produktami i usługami. Firmy utraciły klientów na rzecz powstałych centrów handlowo-usługowych. Konieczne jest stworzenie bazy ekonomicznej dla odradzającego się centrum i zapewnienie trwałych podstaw jego funkcjonowania w przyszłości.

Sposobem na pozyskiwanie nowych i utrzymanie istniejących inwestorów byłyby działania skupione na aktywizacji społecznej, inicjatywach lokalnych, pobudzeniu lokalnego rynku pracy, promocja instrumentów ekonomii społecznej oraz integracja poszczególnych grup społecznych z przestrzenią centrum. Działania te służyłyby wzmocnieniu tożsamości lokalnej, zakorzenieniu, nadaniu przestrzeni publicznej nowego zrewitalizowanego centrum emocjonalnego znaczenia „mojej lokalnej – prywatnej przestrzeni”. Program ożywienia gospodarczego i zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej centrum przebiega w sposób zintegrowany z programem rewaloryzacji zabudowy usługowo-mieszkaniowej, przeprowadzanym na obszarze rewitalizacji.

Działania zawarte w projekcie - GPR

Pierwszym i jednym z najistotniejszych działań było przygotowanie i doprowadzenie do uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji. W GPR wskazano m.in. 35 podstawowych przedsięwzięć planowanych do realizacji w najbliższych latach na obszarze rewitalizacji. Podmiotami zgłaszającymi te przedsięwzięcia są zarówno Gmina Opole Lubelskie, jej jednostki organizacyjne, jak również firmy prywatne i NGO-sy. Wśród zadań są zarówno duże działania inwestycyjne dotyczące poszczególnych obszarów w centrum miasta jak również działania społeczne i aktywizujące mieszkańców. Bardzo istotnym aspektem jest też

Rysunek 6. Zrzut strony internetowej dedykowanej procesowi rewitalizacji

Źródło: <https://www.opolelubelskie.pl/strona/modelowa-rewitalizacja>

2.3. Ocena wartości oraz trendu poszczególnych wskaźników Programu

Na koniec obowiązywania programu poziom docelowy wskaźników obrazujących realizację celów programu udało się zrealizować jedynie w przypadku dwóch z nich tj. w przypadku celu pierwszego (*Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji*) oraz celu drugiego (*Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji*).

Osiągnięcie pierwszego celu wynika przede wszystkim z sukcesu jakim jest realizacja inwestycji pod nazwą Mały Targ. Przedsięwzięcie to pozwoliło poszerzyć istniejącą ofertę handlowo-usługową obszaru rewitalizacji poprzez stworzenie klimatycznego miejsca, przyjaznego osobom o szczególnych potrzebach (pozbawionego barier architektonicznych), które na stałe wpisało się w pejzaż handlowy miasta. Obszar ten zupełnie zmienił tę część miasta – patrz załącznik nr 1.

Niewątpliwie wpływ na sytuację gospodarczą w obszarze rewitalizacji miała weryfikacja zasad parkowania i ustanowienie wokół Starego Rynku strefy parkingowej. Konieczność uiszczenia opłaty eliminuje osoby chcące pozostawić samochód na cały dzień. Pierwsza bezpłatna godzina postojowa wymusza rotację parkujących, co z kolei ułatwia klientom korzystanie z oferty podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w sąsiedztwie rynku. Szkoda tylko, że nie udało się strefy rozszerzyć na cały obszar rewitalizacji, co zapewne dało by dodatkowy impuls i podnosiło konkurencyjność podmiotów gospodarczych położonych w obszarze. Aktualnie bowiem rotacyjnym parkingiem dysponuje dziś każda z działających sieci dyskontów. Działanie to z uwagi na jego administracyjny charakter (nie wymaga szczególnych nakładów finansowych) jest łatwe do realizacji. Z wywiadu z zarządzającymi programem wynika, że planowane jest w przyszłości rozszerzenie strefy na kolejne obszary miasta.

Realizacja celu pierwszego była możliwa również ze względu na realizację licznych projektów społecznych. Liczne imprezy okolicznościowe, o których wspomniano wcześniej tj. np.: jarmarki świąteczne stanowią dodatkowy bodziec czyniąc przestrzeń obszaru rewitalizacji bardziej witalną. Stanowią też pretekst do promocji produktów regionalnych. Pozytywne jest również, że już sześć podmiotów gospodarczych w swojej ofercie koncentruje się na produktach regionalnych³⁰.

Przedstawiciele Komitetu Rewitalizacji zwrócili jednak uwagę na to, że mimo podjęcia szeregu działań wciąż nie udało się zmienić przyzwyczajeń przedsiębiorców. Nie widzą oni potrzeby wydłużenia czasu otwarcia sklepów mimo wzrastającej konkurencji ze strony dyskontów. Zdaniem uczestników wywiadu pogłębionego wciąż wyzwaniem pozostaje ożywienie gospodarcze centrum, tym trudniejsze iż po pandemii COVID-19 zmieniły się wzorce funkcjonowania mieszkańców w przestrzeni publicznej. Wyzwaniem jest również wciąż ograniczona oferta dedykowana młodym ludziom, szczególnie w weekendy.

Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców w gminie systematycznie rośnie z poziomu 76,56 w 2015 r. do 98 poziomu 2022 r.³¹ Świadczy to przede wszystkim o zdolność lokalnej społeczności do podejmowania ryzyka gospodarczego i prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek lub w spółkach pr.h. Wzrost wskaźników świadczy również o trwałych efektach jakie generuje utworzony w ramach programu Inkubator Aktywności przy ul. Ogrodowej. Liczne szkolenia, warsztaty oraz poradnictwo prawne przekłada się na zdolność mieszkańców do podejmowania aktywności gospodarczej.

W okresie obowiązywania programu można dostrzec również pozytywną zmianę w zakresie sytuacji społecznej. W ramach realizacji celu II pn. *Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji* założono istotny spadek liczby rodzin otrzymujących wsparcie z OPS jak również

³⁰ Geomax, Pstrąg Pustelnia, Kabako, Vita Natura EcoSusz, Winnica Rubinowa, Mickiewicz Winnica Rodzinna

³¹ <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

udziału osób objętych pomocą OPS a zamieszkujących obszar rewitalizacji. I faktycznie na koniec 2023 roku odnotowano, że wskaźnik liczby rodzin otrzymujących wsparcie z OPS na 1000 mieszkańców spadł z poziomu 60,2 w 2017 roku do poziomu 43 w 2023 r. Tym samy osiągnięto, a nawet przekroczono zakładany wskaźnik docelowy określony na poziomie 55 osób/1000 mieszkańców. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku udziału osób objętych pomocą OPS zamieszkujących obszar rewitalizacji.

Niewątpliwie osiągnięciu wskaźników sprzyjały podejmowane na obszarze rewitalizacji przedsięwzięcia. Najpierw stworzono bazę lokalową umożliwiającą podejmowanie działań społecznych tj. np. utworzenie: Centrum Usług Społecznych przy ul. Stary Rynek, ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy domowej, Inkubatora Aktywności przy ul. Ogrodowej, Centrum Aktywności Lokalnej przy ul. Długie czy też Dziennego DPS dla Osób Starszych a następnie w obiektach tych prowadzono działania społeczne tj. np.: programy aktywizacji społeczno-zawodowej, organizowanie społeczności lokalnej jako forma pracy socjalnej na obszarze rewitalizowanym.

Zdaniem Komitetu Rewitalizacji wielkim atutem CUS jest lokalizacja obiektu Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie przy Starym Rynku. Stwarza to możliwość złożenia wniosku osobom zamieszkującym obszar rewitalizacji oraz osobom dojeżdżającym komunikacją publiczną niemal zaraz po opuszczeniu środka komunikacji. Zdaniem Komitetu podjęte działania wychodzą naprzeciw potrzebującym, jednak wciąż liczba potrzebujących i oczekujących na wsparcie jest długa. Z uwagi na trendy demograficzne zapewne jeszcze się zwiększy.

Niewątpliwie zmiana wskaźników wynikała również z negatywnego zjawiska demograficznego jakim był spadek liczby mieszkańców miasta i obszaru rewitalizowanego (ubytek o blisko 9% w latach 2017-2023). Zjawisko odpływu zwłaszcza młodych mieszkańców dotyka większość małych i średnich miast w Polsce. Problem ten powinien być szczegółowo przeanalizowany w aktualizacji programu, tak by możliwe było zaproponowanie działań, które przynajmniej osłabiłyby ten niepokojący trend.

Zasadniczo w okresie obowiązywania programu dynamicznie spadła zarówno liczba zarejestrowanych bezrobotnych w wieku produkcyjnym jak również liczba osób korzystających ze środowiskowego wsparcia pomocy społecznej. Wskaźnik liczby zarejestrowanych bezrobotnych na 1000 osób w wieku produkcyjnym spadł z poziomu 89 w 2015 roku do poziomu 54 w 2022. Natomiast wskaźnik liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (ogółem) na 1000 mieszkańców spadł z poziomu 77 w 2015 roku do poziomu zaledwie 44 w 2022 r. Równocześnie podwoiły się również dochody z PIT na jednego mieszkańca z poziomu 398,34 zł w 2015 r. do poziomu 774,78 zł w 2022, co świadczy o wzroście poziomu zamożności, choć nie można również zapominać, że jest to wartość średnia oraz w ostatnich trzech latach mieliśmy do czynienia z bardzo wysoką inflacją, która de facto ograniczała siłę nabywczą mieszkańców.

Nie zmienia to jednak faktu, że osiągnięcie zamierzonych wartości docelowych osiągnięcia celów społecznych programu rewitalizacji sprzyjały częściowo warunki zewnętrzne, przynajmniej w pierwszym okresie realizacji programu (przed pandemią COVID-2019).

W obszarze społecznym martwi nieosiągnięcie celu IV jakim była: *Poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji.*

Mimo różnych działań poprawiających jakość przestrzeni publicznych wciąż liczba odnotowywanych przestępstw w granicach obszaru rewitalizacji jest wysoka. Wskaźnik liczby przestępstw w granicach obszaru rewitalizacji, choć wykazuje trend spadkowy to wciąż jest znacznie wyższy od wskaźnika docelowego przyjętego w programie i wynosił na koniec 2023 r. 355,8 p/km², przy wartości docelowej wynoszącej 80,5 p/km². Zasadne jest zatem przy opracowywaniu aktualizacji programu przeanalizowanie przyczyn utrzymywania się wysokiego poziomu przestępstw w obszarze rewitalizacji i poszukiwania rozwiązań umożliwiających jego dalsze ograniczenie.

Poziom obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji na pewno uległ poprawie poprzez m.in.: zorganizowanie na nowo centrum przesiadkowego (nowe wiaty, nowe miejsca postojowe dla busów), likwidację wielu barier architektonicznych czy też reorganizację ruchu w obszarze wokół Starego Rynku (wprowadzenie strefy

parkowania). Nie udało się jednak rozszerzyć systemu monitoringu wizyjnego, a wprowadzona strefa parkowania obejmuje jedynie małą część obszaru rewitalizacji.

Droga wojewódzka nr 824 mimo korekty jej przebiegu, w granicach Starego Rynku, wciąż stanowi istotną barierę przestrzenną, utrudniającą z uwagi na duży ruch bezpieczne przemieszczanie się pieszych oraz organizację aktywności społecznej w przestrzeni odnowionego rynku (Starego i Nowego). Kwestię tę podnosili uczestnicy wywiadu pogłębionego przeprowadzonego w czerwcu 2024 r.

Dostrzegalna jest zmiana natężenia ruchu wynikająca z oddania do użytku południowej obwodnicy miasta. Ruch na odcinku przebiegającym przez Stary i Nowy Rynek spadł w ciągu ostatnich 10 lat z poziomu 7 059 pojazdów w 2010 r. do poziomu 5 259 pojazdów w 2021 roku (z czego 85% przypada na ruch samochodów osobowych)³². Mimo spadku wciąż liczba pojazdów jest duża, charakterystyczna dla ruchu tranzytowego. Zmianę sytuacji przynieść może dopiero planowana do realizacji wschodnia obwodnica miasta (umowę na realizację podpisano 20.06.2022 r.). W aktualizacji programu rewitalizacji większą uwagę powinno poświęcić się rozszerzeniu strefy płatnego parkowania oraz organizacji ciągów rowerowych i pieszych, w tym wytyczenie tras turystycznych uwzględniających dziedzictwo kulturowe obszaru rewitalizacji.

Cel V Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji udało się zrealizować częściowo.

O ile udało się uporządkowanie przestrzeni Starego i Nowego Rynku oraz przeorganizować ich przestrzeń w kierunku ich całorocznego wykorzystania, o tyle problem stanowią wciąż szpecące, niewyremontowane elewacje historycznych kamienic – patrz załącznik nr 1. Problem, sygnalizowanym przez Komitet Rewitalizacji, stanowi również mała skuteczność w egzekwowania zasad parkowania na Nowym Rynku mimo zastosowania w kilku miejscach fizycznych barier.

Niewątpliwie sprawy nie ułatwiała wysoka inflacja, która wywindowała cenę kredytu na bardzo wysoki poziom (stopa referencyjna, lombardowa i depozytowa zaczęła gwałtownie rosnąć od października 2021, by osiągnąć najwyższą wartość we wrześniu 2022 r.). Częściowo zapewne za ten stan rzeczy odpowiada również brak środków w budżecie gminy na Program Remontu Kamienic. Środki publiczne mogłyby stanowić pozytywny bodziec dla sektora prywatnego.

Mimo dobrych chęci i opracowania katalogu zasad remontu elewacji zatwierdzonego zresztą przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, nie ustrzeżono się błędów przy remoncie sieci elektroenergetycznych (za co winę ponosi Konserwator Zabytków, który nie wyegzekwował zasad, o które sam postulował). W efekcie stracono szansę na uzyskanie jednolitej koncepcji małej architektury (nieestetyczne szafki rozdzielcze). Obszaru nie objęto również regulacjami w zakresie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Największym niepowodzeniem jest jednak zaniechanie rewaloryzacji zabytkowego obiektu popijarskiego z dostosowaniem do nowych funkcji społecznych. Obiekt ten został sprzedany. Być może nowy właściciel znajdzie pomysł na zagospodarowanie tego cennego zabytku.

Niski poziom wskaźnika mierzącego odsetek terenów w obszarze rewitalizacji stanowiących przestrzenie publiczne, gdzie zlikwidowano bariery przestrzenne i architektoniczne wynika z wciąż wymagających remontu kilku ulic na obszarze rewitalizacji. Na dzień sporządzenia ewaluacji remonty pozwalające na likwidację barier architektonicznych przeszły jedynie ulice: Stary Rynek, Cicha, Męczenników Getta, Piekarska, Ogrodowa, Kościelna oraz częściowo Kolejowa. Niebawem ruszy remont ulicy Piłsudskiego. Zdaniem Komitetu Rewitalizacji wciąż pozostaje wiele do zrobienia w zakresie zwiększenia dostępności architektonicznej istniejących przestrzeni i budynków.

³² Wg danych GDDKiA, Generalny pomiar ruchu 2020/2021, <https://www.gov.pl/web/gddkia/generalny-pomiar-ruchu-20202021>

Niepełna wartość drugiego ze wskaźników osiągnięcia celu wynika z rezygnacji z porządkowania i nadania nowej funkcji przestrzeni publicznej Małpiego Gaju. Wynika to z braku dostępnych środków. Zasadne jest przeanalizowanie tej inwestycji ponownie w przypadku aktualizacji projektu, pod kątem powiązania jej z działaniami zmierzającymi do zwiększenia odporności na zmiany klimatu (ogrody deszczowe).

O ile cel I i II udało się osiągnąć w całości, a cel IV i V częściowo, o tyle niepowodzeniem zakończyła się realizacja celu III *Poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji oraz niefunkcjonalnych rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych*.

Wynika to wprost z ograniczonych środków, które można byłoby przeznaczyć na remonty lokali mieszkalnych. Kluczem do sukcesu w tym przypadku jest uruchomienie Programu Remontu Kamienic. Tylko wtedy jest szansa na skokową zmianę w kwestii szerszego udostępnienia lokali mieszkalnych oraz zmniejszenia odsetka terenów, gdzie budynki i budowle wymagają generalnego remontu. Potwierdza to również wywiad z przedstawicielami Komitetu Rewitalizacji.

Na podstawie przeprowadzonych pogłębionych wywiadów z pracownikami urzędu oraz wywiadu grupowego z przedstawicielami Komitetu Rewitalizacji można stwierdzić również, że zasadniczo wciąż na obszarze rewitalizacji występują problemy wskazane w diagnozie, choć poprzez realizowane działania ich natężenie jest mniejsze.

Należy zwrócić uwagę, iż długi czas realizacji projektów inwestycyjnych, stanowi zasadniczy problemem zarówno dla podmiotu odpowiedzialnego za wdrażanie programu, podmiotów dla których tworzona jest infrastruktura (odsunięcie w czasie realizacji projektów społecznych), jak i mieszkańców, którzy, oczekują poprawy sytuacji w obszarze rewitalizacji. Na pewno realizację programu nie ułatwia zmiana sytuacji na rynku budowlanym, istotny wzrost kosztów materiałów i robocizny, przez co realizacja części z projektów była opóźniona, a część nieco odsunięto w czasie. Kwestia ta wynika jednak z uwarunkowań zewnętrznych, na które jednostka wdrażająca program nie ma bezpośredniego wpływu.

Wstępna ocena wartości poszczególnych wskaźników Programu wskazuje na małą zależność wskaźników społeczno-gospodarczych od podejmowanych działań, a bardzo dużą korelację z trendami krajowymi. Potwierdza to założenie wyartykułowane w opracowaniu pt.: „*Outcome Indicators And Targets. Towards a New System of Monitoring and Evaluation in EU Cohesion Policy*” o konieczności monitorowania głównych wskaźników makroekonomicznych, ponieważ w wielu przypadkach, zmiany makroekonomiczne istotnie wpływają na sytuację w obszarze rewitalizowanym.

Niewątpliwie projekty, które zostały zrealizowane wywierają pozytywny wpływ na sytuację w obszarze realizowanym i przyczyniły się do częściowego ograniczenia dostrzeżonych w diagnozie deficytów.

Tabela 4. Realizacja wskaźników Programu

Wskaźnik	Wartość wskaźnika	Źródło danych	Wartość bieżąca wskaźnika	Trend	Wartość docelowa wskaźnika
Cel 1. Ożywienie gospodarcze obszaru rewitalizacji					
Liczba podmiotów gospodarczych specjalizujących się w sprzedaży produktów regionalnych	2	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	6	▲	4
Powierzchnia terenów w ha umożliwiających prowadzenie działalności handlowej osobom nie posiadającym lokalu	0 ha	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	0,1 ha	▲	0,1 ha
Cel 2. Wzmocnienie kapitału społecznego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarze rewitalizacji					
Liczba rodzin otrzymujące wsparcie z OPS na 1 tys. mieszkańców	60,2	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (obecnie CUS)	43,0	▼	55,0
Udział osób objętych pomocą OPS zamieszkujących obszar rewitalizacji	17%	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (obecnie CUS)	9,67%	▼	10%
Cel 3. Poprawa warunków mieszkaniowych w obszarze rewitalizacji oraz niefunkcjonalnych rozwiązań technicznych uniemożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych					
Powierzchnia wolnych lokali mieszkalnych w obszarze rewitalizacji ³³	1200 m ²	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	1123,07 m ²	▼	600 m ²
Odsetek terenów na obszarze rewitalizacji, gdzie budynki i budowle wymagające generalnego remontu	26%	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	26%	—	13%
Cel 4. Poprawa bezpieczeństwa w obszarze rewitalizacji oraz poziomu obsługi komunikacyjnej na obszarze rewitalizacji					
Liczba przestępstw na km ²	110,85 p/km ²	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	355,8 p/km ²	▼	80,5 p/km ²
Udział obszaru rewitalizacji objętego strefą parkowania	0%	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	3,7%	▲	30%
Cel 5. Zachowanie i promocja dziedzictwa kulturalnego obszaru rewitalizacji poprzez poprawę jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz nadanie im nowych funkcji					
Odsetek terenów w obszarze rewitalizacji umożliwiających rekreację i wypoczynek	0,1%	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	1,6%	▲	0,2%
Odsetek terenów w obszarze rewitalizacji stanowiących przestrzenie publiczne, gdzie zlikwidowano bariery przestrzenne i architektoniczne	0%	Urząd Miejski w Opolu Lubelskim	6,49%	▲	26%

³³ Według danych z Wieloletniego Programu Gospodarowania Zasobem Mieszkaniowym Gminy Opole Lubelskie powierzchnia lokali komunalnych w 2020 r. wynosiła 380,51 m², reszta to wolne lokale właścicieli prywatnych. W GPR występuje omyłka pisarska, którą należy skorygować w sytuacji aktualizacji programu. W 2024 powierzchnia ta wyniosła 76,93 m² zatem oznacza to że zasiedlono blisko 80% zasobu komunalnego. Wyzwaniem są jednak wciąż zasoby prywatne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim

2.4. Ocena wydatkowania środków w Programie

W Gminnym Programie Rewitalizacji łączna wartość planowanych do realizacji zadań określona została na kwotę 45 996 588,33 zł. Ostatecznie w okresie obowiązywania programu wydatkowano 22 716 134,18 zł.

W programie nie przewidziano przedsięwzięć uzupełniających, wszystkie wskazane przedsięwzięcia stanowią listę podstawową. Źródłem finansowania projektów rewitalizacyjnych były do tej pory środki pochodzące z budżetu gminy, fundusze europejskie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014 – 2020 oraz środki krajowe z rządowego Funduszu Polski Ład czy też Funduszu Inwestycji Lokalnych. Nie wykluczono próby pozyskania środków przez podmioty prywatne. Zespół ds. rewitalizacji aktywnie poszukuje źródeł finansowania wskazanych w programie przedsięwzięć.

Projekty wskazane w Gminnym Programie Rewitalizacji są realizowane zgodnie z Wieloletnią Prognozą Finansową oraz poszczególnymi budżetami rocznymi, po zatwierdzeniu ich realizacji. Po ustaleniu niezbędnych danych rada miejska wprowadza przedsięwzięcia do WPF-u.

W trakcie okresu na jaki opracowano program udało się znaleźć finansowanie dla dużej części z planowanych pierwotnie do wykonania projektów. Szczegółowe poziom wydatkowania środków został przedstawiony w tabeli nr 5.

Tabela 5 Wydatkowanie środków

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Razem	Wydatkowane środki do czerwca 2024	Zaawansowanie wydatkowania środków w %*
1.1	Zagospodarowanie terenu przy ul. Stary Rynek, ul. Kościelnej, ul. Piekarskiej, ul. M. Getta, ul. Cichej wraz z poprawą funkcjonalności skweru miejskiego	7 874 737,43	7 960 149,65	101,1
1.2	Uporządkowanie i nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej – placu studziennego przy ul. Strażackiej	543 511,51	0,00	0,0
1.3	Zagospodarowanie przestrzeni placu Małego Targu wraz z poprawą funkcjonalności ul. Ogrodowej	3 036 933,98	4 021 496,15	132,4
1.4	Zagospodarowanie terenu -ul. Kościuszki, ul. Syndykacka, ul. Popijarska	739 659,91	535 191,00	72,3
1.5	Utworzenie Inkubatora Aktywności przy ul. Ogrodowej	1 021 270,00	698 300,00	68,4
1.6	Zagospodarowanie terenu ul. Kolejowa	1 084 860,00	1 352 784,66	124,7
1.7	Zagospodarowanie terenu ul. Piłsudskiego	636 992,18	0	0,0
1.8	Uporządkowanie i nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej Małego Gaju	2 008 590,00	0	0,0
1.9	Utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej przy ul. Długiej	394 400,00	225 625,98	57,2
1.10	Utworzenie Centrum Usług Społecznych przy ul. Stary Rynek	250 000,00	211 895,00	84,8
1.11	Organizacja przestrzeni publicznej ul. Nowy Rynek i ul. Lubelska	997 271,51	1 039 821,34	104,3
1.12	Rewaloryzacja zabytkowego obiektu popijarskiego z dostosowaniem do nowych funkcji społecznych	1 137 896,62	0,00	0,0
2.1	Program remontu kamienic historycznego centrum miasta Opola Lubelskiego	10 751 798,36	0,00	0,0
2.2	Termomodernizacja obiektu komercyjnego -lokale usługowe (zabytkowy obiekt poklasztorny)	3 500 000,00	3 351 147,28	95,7
2.3	Modernizacja i remonty komunalnego zasobu mieszkaniowego	255 000,00	22 905,79	9,0

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Razem	Wydatkowane środki do czerwca 2024	Zaawansowanie wydatkowania środków w %*
2.4	Budowa obiektu mieszkalno-usługowego przy ul. 25-lecia PRL (od 1.09.2017 ul. Morwowa)	3 000 000,00	1 900,00	0,1
2.5	Termomodernizacja osiedla mieszkaniowego przy ul. Lipowej	2 187 726,00	609 174,23	27,8
3.1	Opracowanie programu ożywienia gospodarczego uwzględniającego szczegółowe działania animacyjne na obszarze rewitalizacji, parterów programu, interesariuszy i harmonogram wdrożenia	550 000,00	0	0,0
3.2	Program animacji i promocji lokalnej przedsiębiorczości poprzez nawiązanie współpracy sieciowej i pakiety lojalnościowe	10 000,00	6 583,62	65,8
3.3	Działalność wspierająca przedsiębiorczość lokalną w Inkubatorze Aktywności prowadzona w oparciu o program ożywienia gospodarczego	500 000,00	0,00	0,0
3.4	Gracjarnia- wymiany sąsiedzkie w Centrum	4 000,00	330,00	8,3
3.5	Promocja lokalnej marki i lokalnych produktów	50 000,00	42 123,00	84,2
4.1	Utworzenie Dziennego Domu Pomocy Społecznej dla Osób Starszych w Opolu Lubelskim wraz z zagospodarowaniem terenu na potrzeby świadczenia usług społecznych wraz z programem aktywizacji seniorów i rodzin	4 537 940,83	2 626 629,03	57,9
4.2	Utworzenie Klubu Sąsiedzkiego- centrum aktywności lokalnej CAL- miejsca aktywności i spotkań mieszkańców i młodzieży	25 000,00	0,00	0,0
4.3	Organizowanie społeczności lokalnej jako forma pracy socjalnej na obszarze rewitalizowanym	50 000,00	0,00	0,0
4.4	Programy aktywizacji społeczno-zawodowej (obszar rewitalizacji)	500 000,00	0,00	0,0
4.5	Dyskusyjny Klub Literacki SENIOR	5 000,00	0,00	0,0
4.6	Warsztaty edukacyjne dla seniorów (zajęcia komputerowe, dbanie o zdrowie)	2 000,00	0,00	0,0
4.7	Podwórko romskie"- strefa społecznej aktywności mniejszości romskiej	60 000,00	0,00	0,0
4.8	Ośrodek wsparcia dla ofiar przemocy domowej – Centrum Usług Społecznych w Opolu Lubelskim	250 000,00	0,00	0,0
5.1	Z muzyka za pan brat" (muzykoterapia, choreoterapia, organizacja potańcówek)	5 000,00	0,00	0,0
5.2	„Wędrujące słoiki”- warsztaty kulinarne	5 000,00	0,00	0,0
5.3	Rodzinne kino plenerowe: RETRO KINO (seniorzy); COOL KINO (młodzież); Plac studzienny	12 000,00	4 500,00	37,5
5.4	Gra miejska w przestrzeni historycznego centrum miasta	5 000,00	4 577,45	91,5
5.5	Programy edukacyjne dla dzieci i młodzieży wspierające regionalizm i tożsamość lokalną	5 000,00	1 000,00	20,0

* wartość wyższa od 100% wynika z konieczności zwiększenia wydatków na wybrane przedsięwzięcia w efekcie skokowego wzrostu inflacji a tym samym kosztów robót budowlanych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim

III. ANALIZA SKUTECZNOŚCI KOMUNIKOWANIA I INFORMOWANIA O PROGRAMIE ORAZ WŁĄCZANIA PARTNERÓW ZEWNĘTRZNYCH W OPRACOWANIE I REALIZACJĘ PROGRAMU

3.1. Ocena współdziałania podmiotów we wdrażaniu Programu (partnerstwo)

Jednym z ważniejszych aspektów Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024 jest zapewnienie komplementarności. Zapewnienie powiązań pomiędzy poszczególnymi zaplanowanymi przedsięwzięciami ma za zadanie podnieść efektywność realizowanego programu i zwiększyć skuteczność wykorzystania środków finansowych przeznaczonych na rewitalizację.

Ważnym elementem programu jest połączenie aspektów społecznego, gospodarczego, przestrzenno-funkcjonalnego, technicznego i środowiskowego w obszarze interwencji, co wyraża kompleksowość zaplanowanej interwencji. Przedstawiona szczegółowa diagnoza oraz zbudowane z udziałem mieszkańców drzewa problemów, potwierdzają szczególną koncentrację problemów na terenie wyznaczonym do rewitalizacji.

W Gminnym Programie Rewitalizacji założono realizację przedsięwzięć przy udziale różnych podmiotów: prywatnych (CAPITAL Sp. j. D. Krząstek, M. Gołębiowski), społecznych (Stowarzyszenie Owocne Inwestycje) oraz publicznych (Gmina Opole Lubelskie, Powiat Opolski, Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne Sp. z o.o., Opolskie Centrum Kultury, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna, Ośrodek Pomocy Społecznej w Opolu Lubelskim obecnie CUS). Współdziałanie podmiotów wyraża się głównie poprzez wspólne przygotowanie i realizację programu przez wymienionych partnerów.

Tabela 6 Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne stanowiące partnerstwa

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ³⁴	Stan realizacji
1.1	Zagospodarowanie terenu przy ul. Stary Rynek, ul. Kościelnej, ul. Piekarskiej, ul. M. Getta, ul. Cichej wraz z poprawą funkcjonalności skweru miejskiego	- Gmina Opole Lubelskie - parafia rzymskokatolicka	Zrealizowane
1.2	Uporządkowanie i nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej – placu studziennego przy ul. Strażackiej	- Gmina Opole Lubelskie / Centrum Obsługi Inwestora - Opolskie Centrum Kultury	Nierealizowane
1.3	Zagospodarowanie przestrzeni placu Małego Targu wraz z poprawą funkcjonalności ul. Ogrodowej	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne	Zrealizowane
1.4	Zagospodarowanie terenu – ul. Kościuszki, ul. Syndykacka, ul. Popijarska	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne	Zrealizowane
1.8	Uporządkowanie i nadanie nowych funkcji przestrzeni publicznej Małego Gaju	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne	Nierealizowane
1.9	Utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej przy ul. Długiej	- Gmina Opole Lubelskie - Opolskie Centrum Kultury	Zrealizowane
1.10	Utworzenie Centrum Usług Społecznych przy ul. Stary Rynek	- Gmina Opole Lubelskie - Ośrodek Pomocy Społecznej (CUS)	Zrealizowane
1.12	Rewaloryzacja zabytkowego obiektu popijarskiego	Gmina Opole Lubelskie	Nierealizowane

³⁴ Dane z Programu (jednostki realizujące poszczególne przedsięwzięcia i/lub administrujące obiektami wskazane w fiskach projektowych, s. 138 i n.) zaktualizowano w oparciu o informacje uzyskane z Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim na moment wykonywania ewaluacji Programu.

Nr	Nazwa przedsięwzięcia	Podmioty realizujące ³⁴	Stan realizacji
	z dostosowaniem do nowych funkcji społecznych	• Ośrodek Pomocy Społecznej (CUS)	
2.1	Program Remontu Kamienic historycznego centrum miasta Opola Lubelskiego	• Gmina Opole Lubelskie • Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne • osoby prywatne (właściciele kamienic) • wspólnoty mieszkaniowe	Nierealizowane
2.4.	Budowa obiektu mieszkalno-usługowego przy ul. 25-lecia PRL (od 1.09.2017 r. ul. Morwowa)	• Gmina Opole Lubelskie • Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne	W trakcie realizacji
3.1	Realizacja programu żywienia gospodarczego uwzględniającego szczegółowe działania animacyjne na obszarze rewitalizacji, parterów programu, interesariuszy i harmonogram wdrożenia	• Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zrealizowane
3.2	Program animacji i promocji lokalnej przedsiębiorczości poprzez nawiązanie współpracy sieciowej i pakiety lojalnościowe	• Stowarzyszenie Owocne Inwestycje • Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zrealizowane
3.3	Działalność wspierająca przedsiębiorczość lokalną w Inkubatorze Aktywności prowadzona w oparciu o program żywienia gospodarczego	• Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zrealizowane
3.4	Gracjarnia – wymiany sąsiedzkie w Centrum	• Opolskie Centrum Kultury • Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zrealizowane
3.5.	Promocja lokalnej marki i lokalnych produktów	• Stowarzyszenie Owocne Inwestycje • Gmina Opole Lubelskie/ Centrum Obsługi Inwestora	Zrealizowane
4.1	Utworzenie Dziennego DPS dla Osób Starszych w Opolu Lubelskim wraz z zagospodarowaniem terenu na potrzeby świadczenia usług społecznych wraz z programem aktywizacji seniorów i rodzin	• Gmina Opole Lubelskie • Ośrodek Pomocy Społecznej (CUS)	Zrealizowane
4.2	Utworzenie Klubu Sąsiedzkiego - centrum aktywności lokalnej CAL – miejsca aktywności i spotkań mieszkańców i młodzieży	• Gmina Opole Lubelskie • Opolskie Centrum Kultury	Zrealizowane
4.5	Dyskusyjny Klub Literacki SENIOR	• Opolskie Centrum Kultury • Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna • Klub Seniora	Zrealizowane
4.7.	„Podwórko romskie” – strefa społecznej aktywności mniejszości romskiej.	• Ośrodek Pomocy Społecznej (CUS) • Opolskie Przedsiębiorstwo Komunalne	Niezrealizowane
5.4	Gra miejska w przestrzeni historycznego centrum miasta	• Opolskie Centrum Kultury • Klub Gier Fantasy HeX • Fundacja Instytutu Aktywizacji i Rozwoju Społecznego	Zrealizowane

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024 oraz danych z Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim

Wyrazem dostrzeżenia wagi partnerstwa jest wielopłaszczyznowa realizacja tego postulatu. Po pierwsze zadbano, by na etapie wdrażania programu uruchomić różne modele współpracy, od narzędzi formalno-prawnych wynikających z ustawy o rewitalizacji (powołanie Komitetu Rewitalizacji, utworzenie Specjalnej Strefy Rewitalizacji dla realizacji Programu Remontu Kamienic), poprzez inicjatywę lokalną, powierzenie zadań publicznym organizacjom pozarządowym.

Generalnie zastosowane formy współpracy dały szansę na wzmocnienie efektów prowadzonego procesu rewitalizacji, a w przyszłości mogą stać się podstawą do opracowania nowych przedsięwzięć gwarantujących trwałość efektów procesu rewitalizacji. W tym miejscu należy jednak zwrócić uwagę na wyjątkową słabość partnerstwa budowanego za pomocą narzędzi formalno-prawnych. Jak wspomniano wcześniej powołanie Komitetu Rewitalizacji było zadaniem niezwykle trudnym, nie wszyscy mieszkańcy chcą być aktywni, obecni na spotkaniach.

W Polsce zdecydowanie łatwiej przychodzi mieszkańcom wyrażenie sprzeciwu, protest przeciwko czemuś lub komuś niż konstruktywne wyrażanie zdania na temat możliwych kierunków działań, opinii na temat kształtu przyjmowanego przedsięwzięcia. Społeczność Opola Lubelskiego nie różni się w tym zakresie od innych miast w Polsce, niemniej w tej grupie co należy podkreślić, znalazły się osoby aktywne, które poświęcają swój czas na spotkania komitetu i dzielą się swoimi opiniami co do sytuacji jaka ma miejsce w obszarze rewitalizacji.

Niewątpliwie poprzez utworzone mechanizmy zwiększono transparentność podejmowanych działań, włączono stronę społeczną w proces współtworzenia strategii rozwoju obszaru zdegradowanego, przez co uzyskano efekt edukacyjny zwiększający szansę na trwałe współdziałanie strony społecznej w przypadku konieczności kontynuowania tego procesu. Jak pokazały to działania podjęte jeszcze na etapie opracowywania programu, liczne spotkania ze stroną społeczną, czasem nawet burzliwe, umożliwiły wypracowanie skutecznych metod dialogu, co niewątpliwie jest dodatkową wartością tego programu.

Współdziałanie strony społecznej, przedstawicieli podmiotów gospodarczych z administracją publiczną byłoby zapewne niemożliwe, gdyby nie wciąż rozwijany system partycypacji społecznej, który umożliwia monitorowanie sytuacji spornych kryzysowych, a także dysponuje narzędziami, mechanizmami ułatwiającymi poszukiwanie satysfakcjonujących wszystkie strony rozwiązań. Dobrym przykładem jest tutaj inwestycja na Małym Targu, gdzie wypracowano rozwiązanie w zakresie tymczasowego przeniesienia aktywności na inne miejsce czy też wspólnie pracowano nad rozwiązaniami funkcjonalnymi planowanego targowiska.

Ważnym aspektem oceny procesu wdrażania jest model partnerstwa we wdrażaniu przedsięwzięć. Z trzech elementów tego procesu: zaangażowanie interesariuszy na etapie przygotowania programu, zaangażowanie na etapie realizacji przedsięwzięć oraz zaangażowanie na etapie wdrażania GPR, niewątpliwym sukcesem zakończył się pierwszy. Potwierdza to zarówno liczba osób uczestnicząca w licznych spotkaniach, jak również szeroki wachlarz realizowanych przedsięwzięć (zarówno inwestycyjnych jak i społecznych) – łącznie 35 przedsięwzięć. Biorąc pod uwagę wielkość ośrodka jest to imponujący zakres i wymagający dużego zaangażowania zespołu koordynującego.

W trakcie realizacji zaplanowanych przedsięwzięć aktywność partnerów nieco osłabła, ale wynikało to w dużej mierze z konieczności zamknięcia przedsięwzięć inwestycyjnych (hermetycznych dla osób nie zajmujących się zagadnieniami inwestycyjnymi). Niewątpliwie o czym wspomniano wcześniej, wpływ na spadek aktywności mieszkańców miała pandemia COVID-19, która wystąpiła między 4 marca 2020 roku a 16 maja 2022 roku, kiedy stan epidemii został zmieniony na stan zagrożenia epidemicznego. Kontynuacją stanu napięcia i skupienia się przede wszystkim na sprawach rodziny (szczególnie dla mieszkańców Polski wschodniej) był czas inwazji na Ukrainę Federacji Rosyjskiej (rozpoczęta 24 lutego 2022 roku). W efekcie w przestrzeni społecznej dialog, bezpośrednia rozmowa wyparta została na początku przez kontakty zdalne (rozmowy telefoniczne, poprzez platformy do komunikacji zdalnej) co zresztą znalazło swój wyraz w zmienionych przepisach ustawy o rewitalizacji, a później olbrzymim zaangażowaniem społecznym w pomoc społeczności ukraińskiej. W naturalny

więc sposób sprawy dotyczące gminy zostały wyparte przez niezwykle absorbującą uwagę mieszkańców sprawy zewnętrzne (pandemia, wojna). Trudno dziś ocenić w jak silny sposób doświadczenia te zmieniły postrzeganie przez mieszkańców procesu partycypacji i konieczność angażowania się w sprawy lokalne. Niewątpliwie jednak zmienić musiały. Przystępując zatem do nowego programu lub aktualizacji obecnego należy dużą wagę przyłożyć do procesu partycypacji społecznej i dobrze zaplanować ten proces by ponownie możliwe było wygenerowanie olbrzymiej aktywności społecznej jaka miała miejsce przy tworzeniu obowiązującego programu.

3.2. Ocena skuteczności dotychczasowych sposobów komunikowania i informowania o Programie

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Opolu Lubelskie na lata 2017 - 2024 został przygotowany w procesie szerokiej partycypacji społecznej, począwszy od wyznaczenia obszaru zdegradowanego, a skończywszy na formułowaniu problemów i ustalania celów rewitalizacji.

W ramach prowadzonych prac nad programem rewitalizacji, istotnym elementem obecnym na każdym etapie było uczestnictwo lokalnej społeczności. Działania partycypacyjne zainicjowane zostały jeszcze na długo przed podjęciem prac nad samym programem, serią narad obywatelskich.

W okresie od 28 stycznia 2016 do 6 kwietnia 2016 roku odbyły się cztery narady obywatelskie oraz wysłuchanie publiczne po zakończeniu cyklu narad obywatelskich. W spotkaniach wzięło udział łącznie 234 osoby. W ramach odbytych spotkań wskazano szereg istotnych z punktu widzenia mieszkańców spraw, koniecznych do podjęcia na etapie prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji.

Kolejnym etapem kiedy mieszkańcy mieli możliwość współdecydowania o kształcie i kierunku prac rewitalizacyjnych był okres prac nad uchwałą wskazującą obszar zdegradowany oraz rewitalizacji.

Konsultacje społeczne, skierowane do interesariuszy rewitalizacji, prowadzone były w okresie od 29 marca 2016 r. do 29 kwietnia 2016 r. W ich ramach odbyła się debata publiczna z interesariuszami rewitalizacji, w dniu 21 kwietnia 2016 r. w Sali kinowej Opolskiego Centrum Kultury, w trakcie której możliwe było wyrażenie opinii, propozycji i uwag do przedłożonego projektu zasięgu obszaru rewitalizacji.

W celu zainteresowania jak największej liczby mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych oraz innych interesariuszy procesu rewitalizacji zarządzający procesem przygotowali i przeprowadzili na etapie opracowywania GPR szeroką akcję informacyjną.

W tym celu opracowano i rozwieszono plakaty informujące o podjętych pracach, informowano na podstronie miasta o rewitalizacji (<http://odnawiamy.opolelubelskie.pl/>), adres e-mailowy (rewitalizacja@opolelubelskie.pl), na który można było przysyłać informacje i składać pytania dotyczące rewitalizacji.

Przedstawiciele gminy informowali o podjęciu działań na portalu społecznościowym facebook (https://www.facebook.com/rewitalizacja.opolelub/?ref=aymt_homepage_panel) oraz tablicach ogłoszeń Urzędu Miejskiego w Opolu Lubelskim oraz Centrum Obsługi Inwestora.

Zadbano o wysłanie imiennych zaproszeń do 300 osób będących członkami/uczestnikami takich podmiotów jak: Stowarzyszenie Owocne Inwestycje, Uniwersytet Trzeciego Wieku, Klub Kobiet działający przy Opolskim Centrum Kultury, Ochotnicza Straż Pożarna w Opolu Lubelskim, Rada Miejska w Opolu Lubelskim, Spółdzielnia Mieszkaniowa w Opolu Lubelskim, Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Twórczej SWAT, Stowarzyszenie Ochrony Dziedzictwa Kulturowego OCALMY, jednostek Organizacyjnych Gminy (Zespół Szkół Nr 1 w Opolu Lubelskim, Zespół Szkół Nr 2 w Opolu Lubelskim, Zespół Szkół w Kluczkowicach, Szkoła Podstawowa w Pusznie Godowskim, Szkoła Podstawowa w Wandalinie, Szkoła Podstawowa w Skokowie, Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Opolu Lubelskim, Ośrodek Pomocy Społecznej w Opolu Lubelskim, Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół w Opolu Lubelskim, Opolskie Centrum Kultury w Opolu Lubelskim, Miejsko-

Gminna Biblioteka Publiczna w Opolu Lubelskim, Żłobek i Przedszkole Miejskie w Opolu Lubelskim), Młodzieżowa Rada Gminy, Stowarzyszeń Oświatowych, Przewodniczących Osiedli miasta Opolu Lubelskiego.

Na każdym etapie prac nad programem starano się w pierwszej kolejności dotrzeć do źródła problemów poprzez organizowane różne formy kontaktu z interesariuszami procesu rewitalizacji. W ramach prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024 wykorzystano szereg metod i narzędzi partycypacji społecznej.

Warsztaty mapujące problemy z udziałem mieszkańców, przedstawicieli środowiska biznesu oraz organizacji społecznych mające na celu pogłębienie wiedzy o obszarze objętym rewitalizacją

Chcąc dobrze zmapować problemy dotyczące obszary objęte rewitalizacją oraz wskazać adekwatne do problemów cele zaplanowano serię warsztatów z różnymi grupami stanowiącymi interesariuszy procesu rewitalizacji.

- Warsztaty z udziałem przedstawicieli organizacji pozarządowych i grup nieformalnych
Spotkanie odbyło się w dniu 18 października 2016 r. z udziałem przedstawicieli organizacji pozarządowych i grup nieformalnych. W spotkaniu wzięło udział 14 osób.
- Warsztaty z udziałem przedstawicieli seniorów
Spotkanie odbyło się w dniu 18 października 2016 r. w Miejsko--Gminnej Bibliotece Publicznej w Opolu Lubelskim. W spotkaniu wzięło udział 6 osób.
- Warsztaty z udziałem przedstawicieli opolskiej młodzieży
Spotkanie odbyło się w dniu 19 października 2016 r. W spotkaniu uczestniczyło 13 osób.
- Warsztaty z udziałem przedstawicieli opolskich przedsiębiorców
Spotkanie odbyło się w dniu 17 listopada 2016 r. o godz. 19:00 w budynku Opolskiego Centrum Kultury. W spotkaniu uczestniczyło 32 osoby.

W trakcie wyżej wymienionych warsztatów starano się pogłębić wiedzę na temat zasygnalizowanych wcześniej w diagnozie obszaru zdegradowanego problemów. Warsztaty z udziałem interesariuszy procesu rewitalizacji prowadzone były z silną koncentracją na oddolnie generowanych ideach i naturalnie wyłaniających się potrzebach mieszkańców, które były następnie zderzane z ograniczeniami koncepcyjnymi wynikającymi z litery ustawy o rewitalizacji. Burza mózgów prowadząca do wygenerowania wstępnych propozycji rewitalizacyjnych była zatem wieńczona rozmową na temat priorytetyzacji celów mieszczących się w granicach priorytetów ustawowych.

Opis niektórych spośród sygnalizowanych problemów był rozwijany lub wieńczony propozycją rozwiązania problemu.

Warsztaty robocze dotyczące projektów zagospodarowania istotnych z punktu widzenia programu rewitalizacji obszarów przestrzeni publicznych

- Warsztaty robocze w ramach prac nad koncepcją zagospodarowania ul. Ogrodowej i „Małego Targu”
Spotkanie odbyło się w dniu 30 marca 2017 r. w budynku Muzeum Multimedialnego w Opolu Lubelskim. W spotkaniu uczestniczyło 13 osób.
- Warsztaty robocze – organizacja ruchu w centrum miasta
Spotkanie odbyło się w dniu 6 czerwca 2017 r. w budynku Muzeum Multimedialnego w Opolu Lubelskim i poświęcone było propozycji nowej organizacji ruchu w centrum miasta. W spotkaniu uczestniczyło 15 osób.

- Warsztaty robocze – koncepcja zagospodarowania ścisłego centrum miasta Opole Lubelskie
Spotkanie odbyło się w dniu 7 czerwca 2017 r. w budynku Muzeum Multimedialnego w Opolu Lubelskim. W spotkaniu uczestniczyło 19 osób.
- Podsumowanie warsztatów i konsultacji dotyczących Małego Targu, koncepcji zagospodarowania Małego Targu, centrum miasta, Małego Gaju oraz koncepcji zmian w organizacji ruchu w centrum miasta
Spotkanie odbyło się w dniu 28 czerwca 2017 r. w budynku Muzeum Multimedialnego w Opolu Lubelskim. W spotkaniu uczestniczyło 21 osób.

Aktywny kontakt z interesariuszami projektu podtrzymany został po uchwaleniu Gminnego Programu Rewitalizacji.

Spotkania prowadzone po uchwaleniu programu

- Konsultacji społecznych projektu uchwały Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim w sprawie ustanowienia na terenie Opola Lubelskiego Specjalnej Strefy Rewitalizacji na obszarze rewitalizacji.
Spotkanie z mieszkańcami odbyło się w dniu 27 sierpnia 2018 r., o godz. 18:00 w Muzeum Multimedialnym przy ul. Strażackiej 1,
- I posiedzenie Komitetu Rewitalizacji.
Spotkanie odbyło się w dniu 25 października 2021 r. o godzinie 14.00 w sali konferencyjnej Urzędu Miejskiego ul. Lubelska 4. W spotkaniu uczestniczyło 18 osób (16 członków Komitetu oraz dwóch pracowników urzędu).
- II posiedzenie Komitetu Rewitalizacji.
Spotkanie odbyło się w dniu 16 listopada 2022 r. o godzinie 13.30 w sali konferencyjnej Urzędu Miejskiego ul. Lubelska 4. W spotkaniu uczestniczyło 10 członków Komitetu.

W ramach prowadzonych prac jednostka zarządzająca programem inicjowała, i wspierała działania służące rozwijaniu dialogu między interesariuszami oraz ich integracji wokół rewitalizacji.

Osoba, odpowiedzialna w zespole za kontakty ze społecznością lokalną na bieżąco udziela informacji telefonicznych o podejmowanych działaniach. W sytuacji podejmowania przedsięwzięć planowane działania ogłaszane są poprzez rozwieszanie ogłoszeń, zawiadamianie o planowanych zmianach poprzez m.in.: umieszczenie informacji na tablicach ogłoszeń, w magazynie Opolanin (nr 1/2019, 7/2019, 2/2020, 1/2021, 2/2022, 3/2021, 1/2022, 2/2022, 3/2022, 5/2022), innych gazetach czy też publikowanie informacji w telewizji:

<https://opolelubelskie.pl/aktualnosc/ma%C5%82y-targ-spotkanie-informacyjne> ,

<https://opolelubelskie.pl/aktualnosc/rewitalizacja-centrum-opola-lubelskiego-rozpocz%C4%99ta>

<http://www.opolelubelskie.pl/aktualnosc/tymczasowe-przeniesienie-%E2%80%9Ema%C5%82ego-targu%E2%80%9D>

-informowano także w lokalnej telewizji Opolska TV <https://opolskatv.pl/2020/02/28/opole-lubelskie-maly-targ-tymczasowo-na-morwowej-w-marcu-rozpoczyna-sie-przebudowa-targowiska-przy-ul-ogrodowej/>

<https://www.dziennikwschodni.pl/opole-lubelskie/rewolucja-w-centrum,n,1000258231.html>

<https://tonaszregion.pl/sporo-sie-zmieni-w-centrum-opola-a-zacznie-sie-od-malego-targu/>

Zarządzający programem kontaktują się również bezpośrednio poprzez indywidualne pisma np. do mieszkańców ul. Ogrodowej - zaproszenia na spotkanie 22.01.2020 oraz 30.01.2020 (w spotkaniach łącznie uczestniczyło 27 osób).

W sytuacji podjęcia prac budowlanych na Małym Targu, przygotowano miejsce zastępcze na czas wykonywanych prac budowlanych. W 2019 r. odbyły się dwa spotkania z handlującymi na Małym Targu a w 2020 r. jeszcze jedno. 15 stycznia 2021 roku odbyło się spotkanie z osobami zainteresowanymi wynajęciem boksów handlowych w nowych obiektach.

Uczestnicy wywiadu pogłębionego przeprowadzonego w czerwcu 2024 r. bardzo pozytywnie wypowiadali się o procesie komunikacji związanym z realizacją inwestycji na Starym Rynku. Podkreślano, że proces inwestycyjny nie był szczególnie dotkliwy dla mieszkańców i właścicieli budynków z uwagi na ustaloną z właścicielami kamienic organizację ruchu pieszego a także dobrze przeprowadzoną operację przeniesienia miejsc postojowych dla busów celem utworzenia tymczasowego dworca autobusowego.

Niewątpliwą słabością procesu komunikowania się w procesie rewitalizacji jest **bardzo ograniczona w treści strona internetowa procesu rewitalizacji**. Zarówno w zakładce modelowa rewitalizacja jak i rewitalizacja³⁵ możemy znaleźć jedynie podstawowe informacje. **Brakuje podstawowej mapy prezentującej obszar zdegradowany i rewitalizacji, która pomogłaby zorientować się zarówno mieszkańcom jak i osobom z zewnątrz co do zakresu terytorialnego interwencji**. Mapy z granicami obszaru rewitalizacji nie można również znaleźć w oficjalnym serwisie prezentującym zasoby opolskiego systemu informacji o terenie <https://opolelubelskie.e-mapa.net/> mimo zamieszczenia tam informacji o zasięgu obowiązywania innych regulacji z zakresu prawa miejscowego (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego).

Niezależnie od zapisanych w programie przedsięwzięć jednostka zarządzająca programem wspiera inicjatywy zmierzające do zwiększania udziału interesariuszy w realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji. Organizowane są spotkania, w budżecie rezerwowana jest pula środków do wykorzystania przez mieszkańców w formie np. budżetu obywatelskiego, umożliwiające zgłaszanie własnych zadań poprzez narzędzie inicjatywy lokalnej. Inicjatywy te realizowane w granicach obszaru rewitalizacji.

Jedną z ważnych kwestii jest zapewnienie w czasie realizacji procesu rewitalizacji możliwości wypowiedzenia się na temat nurtujących spraw przez interesariuszy. Zespół odpowiedzialny za wdrażanie programu realizuje ten postulat poprzez zbieranie uwag ustnych na organizowanych spotkaniach, umożliwienie złożenia wniosków. Metoda ta była wykorzystana przy dyskusjach nad rozwiązaniami dla Małego Targu. Na tym etapie wpłynęły wnioski od handlujących na Małym Targu.

³⁵ <https://www.opolelubelskie.pl/strona/modelowa-rewitalizacja>,

IV. WNIOSKI I REKOMENDACJE

W rozdziale tym przedstawiono główne wnioski i rekomendacje dotyczące kontynuacji lub zamknięcia Programu. Są one wynikiem analizy poszczególnych tematów badawczych opisanych we wcześniejszych rozdziałach oraz analizy zidentyfikowanych i opisanych poniżej głównych ryzyk w realizacji Programu. Rozdział ten ma charakter syntetyzujący wnioski z wykonanej ewaluacji. Przy analizie poszczególnych zagadnień problemowych zaleca się sięgnięcie do wcześniejszych rozdziałów, szczególnie do podsumowań znajdujących się pod poszczególnymi podrozdziałami opracowania.

4.1. Główne ryzyka w realizacji Programu

Rewitalizacja jest trudnym i złożonym procesem, wymagającym zaawansowanych kompetencji zarządczych. Ze względu na wieloaspektowość działań, które powinny być skorelowane i realizowane z aktywnym udziałem lokalnej społeczności i partnerów zewnętrznych, a także z uwagi na długotrwały charakter procesu, rewitalizacja wymaga dużej świadomości po stronie osób odpowiedzialnych i bezpośrednio realizujących poszczególne zadania. Jest to proces obciążony wieloma ryzykami, począwszy od organizacyjnych, poprzez finansowe, skończywszy na polityczno-prawnych.

Tabela 7 Główne ryzyka związane z realizacją Programu wskazane w ewaluacji mid-term z 2020 roku.

Ryzyko	Stopień ryzyka	Weryfikacja wystąpienia ryzyka w latach 2020-2023
Zbyt mała liczba zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a w efekcie brak kompleksowości działania i efektu skali	Małe	Nie zmaterializowało się Ostatecznie na koniec 2024 roku zrealizowano 21 na 35 przedsięwzięć, a 7 zrealizowano częściowo
Nieskuteczne działania partycypacyjne, a w efekcie słabe zaangażowanie mieszkańców i niska skuteczność i trwałość efektów społecznych	Średnie	Wystąpiło w części projektów Mniejsze niż wcześniej zaangażowanie wybranych grup mieszkańców co obniżyło skuteczność i trwałość części efektów społecznych. W pewnym stopniu warunkowane wystąpieniem pandemii COVID-19.
Brak kontynuacji projektów społecznych, a w efekcie brak trwałości uzyskanych efektów	Średnie	Wystąpiło w części projektów Część projektów nie jest kontynuowana, niektóre w ogóle nie podjęto, a część przeniesiono poza obszar rewitalizacji.
Niewystarczające zaangażowanie mieszkańców w realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych, a w efekcie przestrzeń niefunkcjonalna, niedostosowana do rzeczywistych potrzeb, brak efektu ożywienia przestrzeni	Średnie	Wystąpiło w części projektów Z uwagi na brak Programu Remontu Kamienic właściciele w ograniczonym stopniu zaangażowali się w realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych

Ryzyko	Stopień ryzyka	Weryfikacja wystąpienia ryzyka w latach 2020-2023
		(remont fasad budynków).
Słabość narzędzi rewitalizacyjnych (Specjalna Strefa Rewitalizacji)	Duże	Wystąpiło Do tej pory nie wdrożono rozwiązań przewidzianych zapisami Specjalnej Strefy Rewitalizacji
Kryzys ekonomiczny, a w efekcie zmniejszenie środków własnych gminy na realizację Programu oraz osłabienie zainteresowania/zaangażowania partnerów prywatnych	Duże	Wystąpiło częściowo Pandemia, wojna w Ukrainie i jej konsekwencje tj. wysoka inflacja, kryzys energetyczny mocno wpłynęły na budżet samorządu oraz mieszkańców. Zmniejszyła się wielkość środków możliwych do wydatkowania na cele rewitalizacyjne.
Brak wystarczających funduszy zewnętrznych na wdrażanie Programu	Duże	Wystąpiło częściowo W efekcie dużego zainteresowania środkami na działania rewitalizacyjne w kraju, zawężała się pula środków krajowych na ten cel. Środki europejskie skoncentrowane zostały głównie na działania miękkie – społeczne.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 8 Główne ryzyka związane brakiem kontynuacji Programu w granicach obecnego obszaru

Ryzyko	Stopień ryzyka
Ryzyko braku możliwości organizacyjnych i finansowych prowadzenia dwóch procesów rewitalizacji równolegle	Wysokie
Ryzyko nieosiągnięcia efektu synergii w kluczowych obszarach miasta (Stary Rynek, Nowy Rynek), stanowiących wizytówkę obszaru rewitalizacji i klucz do odnowy części staromiejskiej, z uwagi na wciąż niepełną liczbę zrealizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych.	Wysokie
Ryzyko ograniczenia lub zupełnego zaniechania zaangażowania mieszkańców w realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych tj.: Remont Kamienic, występujące poczucie rozczarowania i zawodu, co może oznaczać brak chęci uczestnictwa w nowych procesach rewitalizacji.	Wysokie
Ryzyko nie wdrożenia narzędzie wynikających ze Specjalnej Strefy Rewitalizacji obowiązującej do 2028 r.	Wysokie
Ryzyko ograniczenia absorpcji już i tak ograniczonych środków krajowych oraz europejskich. Kryzys ekonomiczny, a w efekcie zmniejszenie środków własnych gminy na realizację Programu. Wdrożenie procedury nadmiernego deficytu wobec Polski przez Komisję Europejską.	Wysokie
Ryzyko braku skuteczności w nowym obszarze interwencji w efekcie braku wystarczających funduszy zewnętrznych na wdrażanie Programu w kolejnej perspektywie unijnej. Zmiana priorytetów UE spowodowała, że na działania rewitalizacyjne przewidziano zdecydowanie mniej środków niż w poprzednich perspektywach finansowych. Środki te ponadto adresowane są na działania miękkie, środowiskowe, a nie wprost infrastrukturalne. Istnieje zatem obawa, że w kolejnej perspektywie ograniczone zostaną środki dedykowane rewitalizacji.	Wysokie
Ryzyko wynikające ze złożonych i długotrwałych procedur związanych z opracowaniem nowego programu rewitalizacji. Opracowanie nowego programu oznacza przeprowadzenie procedury delimitacji obszaru zdegradowanego i rewitalizacji, a dopiero później po zatwierdzeniu uchwały przez Wojewodę możliwe jest podjęcie prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji. W efekcie realny czas na opracowanie nowego programu to blisko 14 miesięcy. W sytuacji gdy obecne perspektywa finansowa kończy się w 2027 r. W efekcie może zabraknąć czasu na realizację przewidzianych w nowym programie przedsięwzięć.	Wysokie
Ryzyko braku zdolności instytucjonalnej do absorpcji środków w przypadku nowych obszarów rewitalizacji. Zmiana priorytetów w zakresie finansowania rewitalizacji na poziomie krajowym,	Wysokie

Ryzyko	Stopień ryzyka
koncentracja na zagadnieniach społecznych (projekt Regiony Rewitalizacji 3.0 ³⁶), Doświadczenia wynikające z obecnego programu wskazują konieczność dobrego rozeznania i przygotowania instytucji społecznych oraz komórek urzędu do prowadzenia działań społecznych. Brak właściwego przygotowania może skutkować nietrafionymi decyzjami i brakiem skuteczności podejmowanych działań.	

Źródło: opracowanie własne

Trafna identyfikacja ryzyk, ich monitorowanie oraz umiejętność sprawnego reagowania jest jednym z kluczowych elementów skutecznego zarządzania procesem rewitalizacji. Jak pokazał proces monitorowania programu dzięki monitorowaniu ryzyk część z nich udało się zapobiec, a w przypadku części zminimalizować ich negatywne skutki.

Proces rewitalizacji obejmuje dłuższy horyzont czasu niż okres obowiązywania Gminnego Programu Rewitalizacji, który stanowi jedynie instrument oddziaływania na zdiagnozowane negatywne czynniki w obszarze rewitalizacji. Kluczowe zatem **ryzyko strategiczne** polega na **przyjęciu założenia, że skoro udało się zrealizować szereg przedsięwzięć to można uznać proces rewitalizacji wyznaczonego obszaru za zakończony**.

Rewitalizacja to jednak działanie jakościowe a nie ilościowe. Kluczem jest osiągnięcie założonej wizji przekształceń. A zgodnie z programem obszar rewitalizacji powinien po zakończeniu procesu rewitalizacji tętnić życiem społecznym i gospodarczym, być czystym, eksponować wartości dziedzictwa kulturowego centrum miasta, aktywizować i inspirować mieszkańców, przyciągać atrakcyjną ofertą kulturalno-oświatową. Na nowo budować wewnętrzne relacje społeczne, zaangażowanie społeczne i wysoki poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. Obszar ten powinien być otwarty na osoby z zewnątrz, ale jednocześnie przyjazny stałym mieszkańcom, stanowiący miejsce spotkań i integracji, zachęcający atrakcyjnymi i bezpiecznymi przestrzeniami publicznymi. Powinien być dobrze skomunikowany w wymiarze regionalnym i lokalnym, zachęcając do rezygnacji z wykorzystania samochodu, bezpieczny i przyjazny dla osób w różnym wieku i o różnym poziomie sprawności.

Część tej wizji udało się urzeczywistnić, w części jednak konieczne jest jeszcze podjęcie działań, które umożliwią jej finalną realizację.

4.2. Wnioski i rekomendacje

Jak wspomniano we wprowadzeniu do niniejszego rozdziału, aby nie dublować wcześniejszych treści, przedstawione tutaj wnioski i rekomendacje mają charakter ogólny, syntetyczny. Istotne jest zatem, aby ich analizy dokonywać łącznie z lekturą podsumowań poszczególnych (pod)rozdziałów.

Ewaluacja potwierdziła, że w efekcie realizacji szeregu zaplanowanych przedsięwzięć częściowo udało się zrealizować zaplanowane w programie cele. W wielu sferach osiągnięto rzeczywistą poprawę sytuacji na obszarze rewitalizacji, a z racji pełnionej przez niego funkcji centrotwórczej, także na rozwój całej gminy. Niestety części przedsięwzięć nie udało się zrealizować. Wśród nich są również takie które stanowią klucz do osiągnięcia pełnej odnowy obszaru objętego interwencją. **Ostateczny sukces podjętego w 2015 roku procesu rewitalizacji w dużej mierze zależy zatem od domknięcia kluczowych przedsięwzięć co wymaga kontynuacji programu na obecnym obszarze.**

W sytuacji braku środków na kompleksowe działanie zdecydowanie lepiej jest poszukiwać środków na wybrane brakujące działania w wyznaczonym obszarze rewitalizacji niż podejmować nowy proces rewitalizacji.

³⁶ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/regiony-rewitalizacji-rusza-nowa-edycja-programu>.

W perspektywie finansowej 2021-2027 interwencja w ramach 5. celu polityki Europa bliższa obywatelom dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i **inicjatyw lokalnych może być wdrażana wyłącznie poprzez Inne Instrumenty Terytorialne (IIT)**. Należy pamiętać, że z uwagi na zmianę prawa jaka miała miejsce w czasie obowiązywania obecnego programu rewitalizacji **zaktualizowany Gminny Program Rewitalizacji stanowił będzie właśnie taki instrument**. Oznacza to, że chcąc pozyskać nowe środki unijne z perspektywy 2021-2027 na realizację zadań przewidzianych w programie rewitalizacji musimy **dostosować go do wymogów nowego prawa**.

Z uwagi na upływ czasu, wystąpienie istotnych czynników zewnętrznych tzw. „czarnych łabędzi”, **zasadne jest zaktualizowanie programu poprzez opracowanie w pierwszej kolejności pogłębionej diagnozy dla obszaru zdegradowanego a następnie zweryfikowanie zapisanych w programie celów i kierunków pod kątem ich aktualności**. Wyzwania które wciąż są aktualne i wynikają z dostrzeżonych problemów należy utrzymać, natomiast cele które się zdezaktualizowały w wyniku realizacji przedsięwzięć lub zmiany otoczenia społeczno-gospodarczego należy przeformułować.

Już teraz warto jednak zwrócić uwagę na kilka kwestii, które wydaje się, iż wymagać będą rozwinięcia lub uzupełnienia. Związane są one z **wyzwaniami wynikającymi ze zmian demograficznych oraz z potrzeby ochrony środowiska a nawet szerzej z zachodzących zmian klimatu** (zagadnienia te szczegółowo omówiono w podsumowaniach do pkt 1.1.3 oraz 1.3.1, zob. także pkt 1.2.2).

Zagrożeniem dla osiągnięcia kompleksowej odnowy obszaru rewitalizacji stanowi również **brak realizacji Programu remontu kamienic w ramach Specjalnej Strefy Rewitalizacji**.

Analiza podjętych działań wskazała również, iż **poprawa sytuacji w obszarze może być chwilowa. Uzyskanie długofalowego efektu wymaga kontynuowania rozpoczętych działań (szczególnie społecznych)**, tak aby utrwalić pozytywne zmiany i dać szansę na efekt kuli śnieżnej.

Z uwagi na wymogi dotyczące zawartości strategii terytorialnych, zaktualizowany GPR powinien zawierać opis udziału partnerów zaangażowanych w jej przygotowanie i realizację. Zgodnie z art. 8 ust 1. Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z dnia 24 czerwca 2021 r. na nowo skodyfikowano listę partnerów społecznych, która powinna brać udział w przygotowaniu i realizacji programu. W ustawie wdrożeniowej, w art. 36 ust. 8 pkt 4. określono, że GPR powinien zawierać: **opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, podmiotów działających na rzecz ochrony środowiska oraz podmiotów odpowiedzialnych za promowanie włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób niepełnosprawnych, równości płci i niedyskryminacji w pracach nad przygotowaniem i wdrażaniem strategii IIT**.

Bezwzględnie zatem należy kontynuować praktyki angażowania różnych interesariuszy proces rewitalizacji na etapie diagnozy oraz monitorowania procesu rewitalizacji. W kwestii **uspołecznienia procesu rewitalizacji** najważniejsze jest konsekwentne podejmowanie starań w celu **zaangażowania mieszkańców w realizację nowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz ocenę ich rezultatów**. Ważną rolę ma tutaj do spełnienia Centrum Aktywności Lokalnej. Warto podtrzymywać i rozwijać współpracę z seniorami skupionymi wokół Klubu Seniora. Być może w większym stopniu można wykorzystać potencjał Rady Seniorów.

Bieżący **monitoring realizacji przedsięwzięć pozwolił na ocenę ich oddziaływania** na sytuację na obszarze rewitalizacji w odniesieniu do celów Programu. Wynika z niego konieczność aktualizacji przyjętych założeń. Niezależnie od podjętych decyzji (opracowanie nowego programu lub kontynuacja obecnego) dalej na bieżąco należy **monitorować również sytuację w otoczeniu społeczno-gospodarczym oraz na obszarze rewitalizacji** (zmianę potrzeb w odniesieniu do oferowanych już możliwości wsparcia i usług).

Konsekwencją nowego podejścia do Gminnych Programów Rewitalizacji jest również konieczność uzyskania decyzji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska o odstąpieniu od przeprowadzenia strategicznej oceny

oddziaływania na środowisko lub w przypadku braku możliwości odstąpienia przeprowadzenie strategicznej oceny. W przeciwieństwie do okresu, gdy program by opracowywany, znacząco rozszerzyła się lista podmiotów z którymi należy przeprowadzić proces opiniowania i uzgadniania projektu GPR. Oznacza to, że **należy zaplanować odpowiedni czas na opracowanie analiz oraz programu adekwatny do procedury zawartej w ustawie o rewitalizacji a także z uwzględnieniem dobrych praktyk w tym zakresie.**

Z uwagi na fakt, iż system wdrażania projektów rewitalizacyjnych oparty jest na mechanizmach wdrażania funduszy strukturalnych, nomenklatura wskaźników aktualizowanego GPR powinna odwoływać się do katalogu wskaźników produktu i rezultatu przypisanych właściwemu programowi. W obecnej perspektywie finansowej projekty będą finansowane z programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027, zatem należy pamiętać być w aktualizacji GPR zawrzeć nowe wskaźniki wynikające z tego programu.

Należy również pamiętać, że finansowane będą jedynie te przedsięwzięcia które wpisywać będą się w założenia i kierunki działań programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027. Wskazanie projektów nie wpisujących się w ten program, a mających być sfinansowanym z tego fundusz skutkować będzie odrzuceniem programu na etapie sprawdzania jego poprawności przez Instytucję Zarządzającą FEL.

Ostatnia istotna uwaga dotyczy zmian jakie zaszły w systemie planowania strategicznego i przestrzennego w Polsce od momentu uchwalenia Gminnego Programu Rewitalizacji. **W nowym programie rewitalizacji należy uwzględnić odniesienia do aktualnych dokumentów strategicznych gminy tj.: Strategia Rozwoju, Plan Ogólny czy Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych.** Ich brak, szczególnie strategii rozwoju, może uniemożliwić uchwalenie gminnego programu rewitalizacji. Nadto należy pamiętać, że **potrzebę rewitalizacji należy zasygnalizować już na poziomie tych dokumentów strategicznych.** Brak w Strategii Rozwoju Gminy wskazania rewitalizacji jako ważnego celu działania, uniemożliwi wykazanie spójności strategii z celami GPR, co może być podnoszone na etapie oceny nowego GPR i skutkować brakiem zgody na wpis do wykazu programów rewitalizacji województwa lubelskiego.

Spis tabel

Tabela 1 Cele rewitalizacji w karcie zgłoszenia zadania w odniesieniu do celów przyjętych w Programie	17
Tabela 2 Cele rewitalizacji i odpowiadające im podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne	18
Tabela 3 Stan realizacji podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych	23
Tabela 4. Realizacja wskaźników Programu	56
Tabela 5 Wydatkowanie środków	58
Tabela 6 Podstawowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne stanowiące partnerstwa	60
Tabela 7 Główne ryzyka związane z realizacją Programu wskazane w ewaluacji mid-term z 2020 roku.	67
Tabela 8 Główne ryzyka związane brakiem kontynuacji Programu w granicach obecnego obszaru	69

Spis rysunków

Rysunek 1. Model monitorowania i ewaluacji programu rewitalizacji	11
Rysunek 2. Stopa inflacji bazowej w latach 2017-2024 w Polsce (wykres z lewej strony) oraz stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2020-2024 w Polsce (wykres z prawej strony).....	47
Rysunek 3. Siła nabywczą ludności w 2022 roku	48
Rysunek 4. Zestaw wskaźników kontekstowych	48
Rysunek 5. Wybrane zrzuty postów z funpage gminy Opole Lubelskie dotyczące procesu rewitalizacji	50
Rysunek 6. Zrzut strony internetowej dedykowanej procesowi rewitalizacji	51

Spis dokumentów

Zarządzenie nr 137/2016 Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 4 lipca 2016 r. w sprawie powołania Zespołu zadaniowego ds. rewitalizacji, zmienione zarządzeniem nr 281/2018 z dnia 12 lutego 2018 r.

Diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji w gminie Opole Lubelskie, będąca podstawą opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2020, J. Jeżak, H. Mącik, M. Huculak, M. Donocik, Kraków 2016

Analiza barier przestrzennych i architektonicznych opracowana na potrzeby gminnego programu rewitalizacji gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2030, J. Jeżak, Kraków 2016

Analiza rozmieszczenia nośników reklamowych w przestrzeni publicznej obszaru rewitalizowanego opracowana na potrzeby gminnego programu rewitalizacji gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2030, J. Jeżak, Kraków 2017

Dane Komendy Powiatowej Policji w Opolu Lubelskim.

Generalny pomiar ruchu 2020/2021. Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad,

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Opole Lubelskie na lata 2017-2024, załącznik nr 1 do uchwały nr XL/268/2017 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 8 listopada 2017 r.

Opolanie numer 2/2020, 1/2021, 2/2022, 3/2021, 1/2022, 2/2022, 3/2022, 5/2022

Plan wdrażania Centrum Usług Społecznych, Ośrodek Pomocy Społecznej Opole Lubelskie 2021

Raport ewaluacyjny z realizacji planu wdrażania centrum usług społecznych. Opole Lubelskie 2023 r..

Sprawozdania roczne z wykorzystania obiektu Centrum Aktywności Lokalnej przy ul. Długiej 17, CUS Opole Lubelskie,

Sprawozdania roczne z wykorzystania obiektu Centrum Usług Społecznych przy ulicy Stary Rynek 44, CUS Opole Lubelskie

Sprawozdania roczne z wykorzystania obiektu Inkubatora Aktywności przy ul. Ogrodowej, CUS Opole Lubelskie

Uchwała nr XXXVI/252/2017 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie określenia trybu i kryteriów oceny wniosków o realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej

Zarządzenie nr 247/2017 Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 2 października 2017 r. w sprawie powołania Zespołu ds. wspierania inicjatyw lokalnych

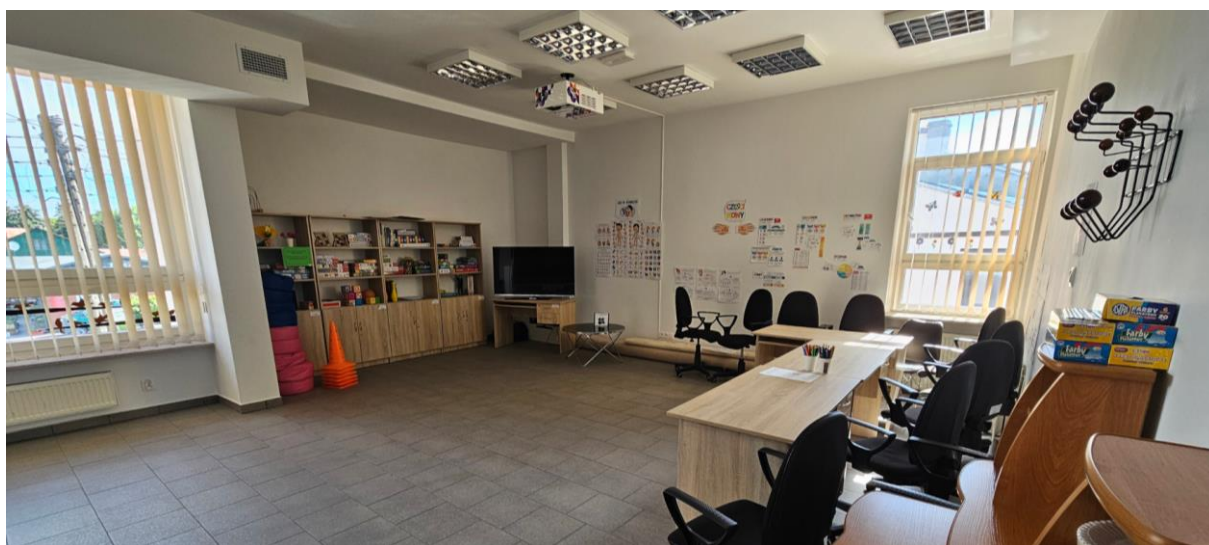
Uchwała nr XLIII/309/2018 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 20 marca 2018 r. w sprawie określenia zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji Opola Lubelskiego

Uchwała nr XLIX/358/2018 Rady Miejskiej w Opolu Lubelskim z dnia 16 października 2018 r. w sprawie ustanowienia na terenie Opola Lubelskiego Specjalnej Strefy Rewitalizacji na obszarze rewitalizacji

Zarządzenie nr 27/2019 Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 21 lutego 2019 r. w sprawie powołania Zespołu ds. wspierania inicjatyw lokalnych, zmienione zarządzeniem nr 57/2019 z dnia 15 maja 2019 r. oraz zarządzeniem nr 146/2020 z dnia 24 stycznia 2020 r., uchylone zarządzeniem nr 164/2020 z dnia 12 marca 2020 r.

Zarządzenie nr 169/2020 Burmistrza Opola Lubelskiego z dnia 30 marca 2020 r. w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Opola Lubelskiego

Inkubator Aktywności przy ul. Ogrodowej

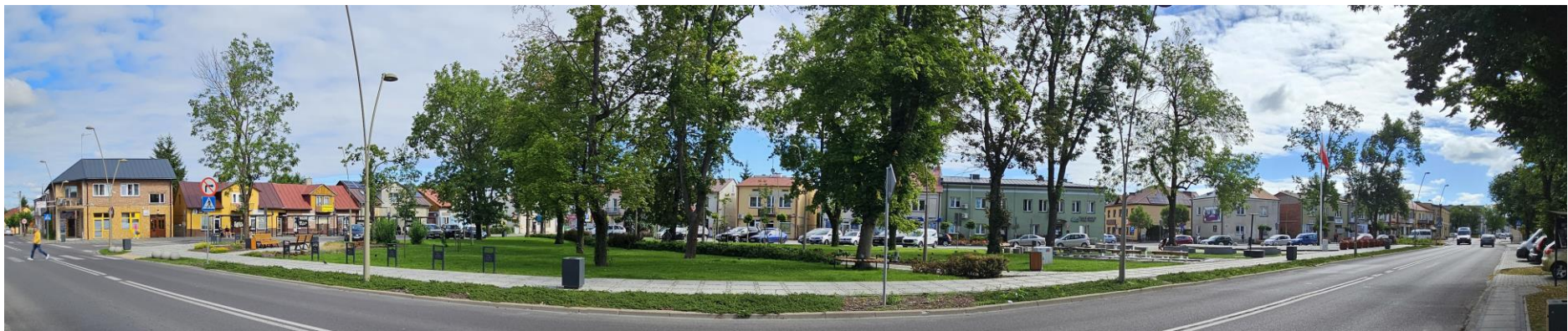
fot. Janusz Jeżak

Centrum Aktywności Lokalnej przy ul. Długiej

fot. Janusz Jeżak

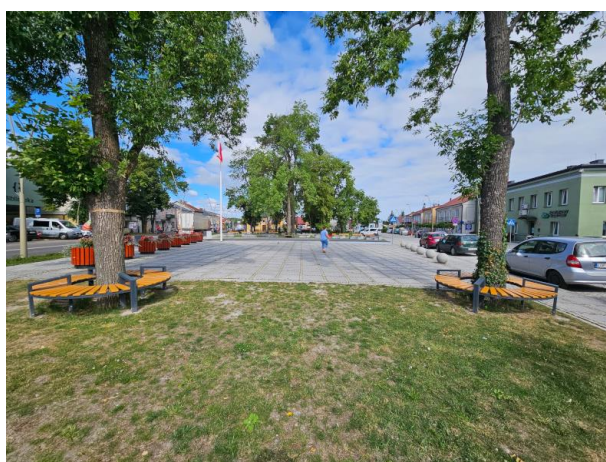
Stary Rynek po rewaloryzacji

▲ widok w kierunku północnym ▼ widok w kierunku południowym

fot. Janusz Jeżak

Stary Rynek po rewaloryzacji

▲ Centrum Usług Społecznych oraz Złoty Zakątek

◀ Stary Rynek widok w kierunku zachodnim, miejsce kiermaszów oraz okolicznościowych uroczystości ▶ Stary Rynek widok w kierunku wschodnim - pomnik Jana Pawła II

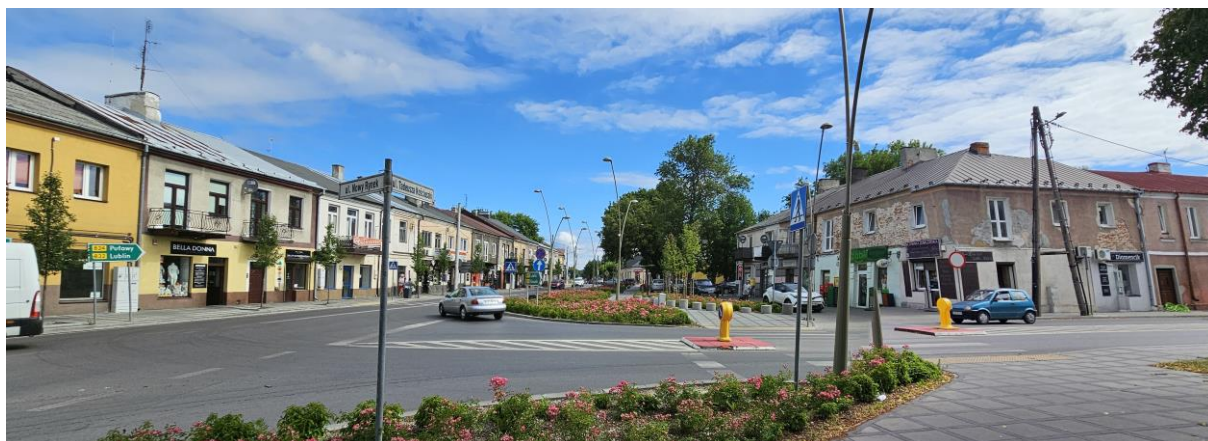
fol. Janusz Jeżak

Mały Targ

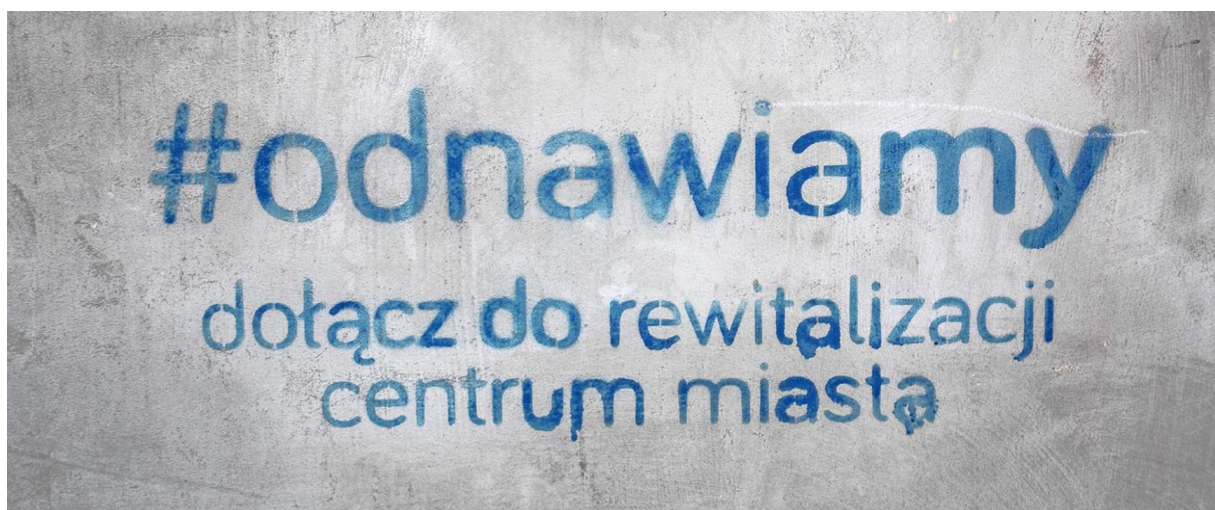
fot. Janusz Jeżak

Nowy Rynek po rewaloryzacji

fol. Janusz Jeżak

Przykładowe zmiany w zakresie barier architektonicznych

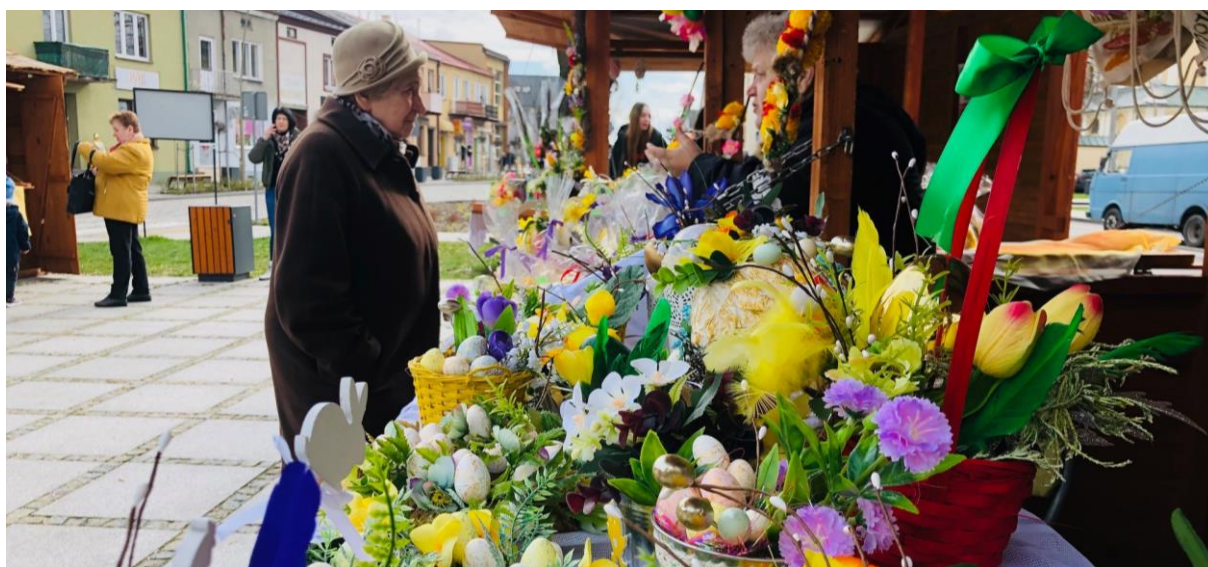
fot. Janusz Jeżak

Aktywność gospodarcza na przebudowanym Starym Rynku – kiermasz Bożonarodzeniowy

fot. Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Aktywność gospodarcza na przebudowanym Starym Rynku – kiermasz Wielkanocny

fol. Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Nowe tradycje – zapalenie choinki Bożonarodzeniowej

fot. Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Stary Rynek jako nowa arena zmagani sportowych – Bieg w święto Konstytucji 3-maja, bieg tropem wilczym

fot. Urząd Miejski w Opolu Lubelskim

Wykorzystanie nowych przestrzeni dla potrzeb organizacji pozarządowych – Żółty Zakątek

fot. Uniwersytet Trzeciego Wieku

Załącznik nr 2

[matryca – plik excel – wydruk w dużym formacie]